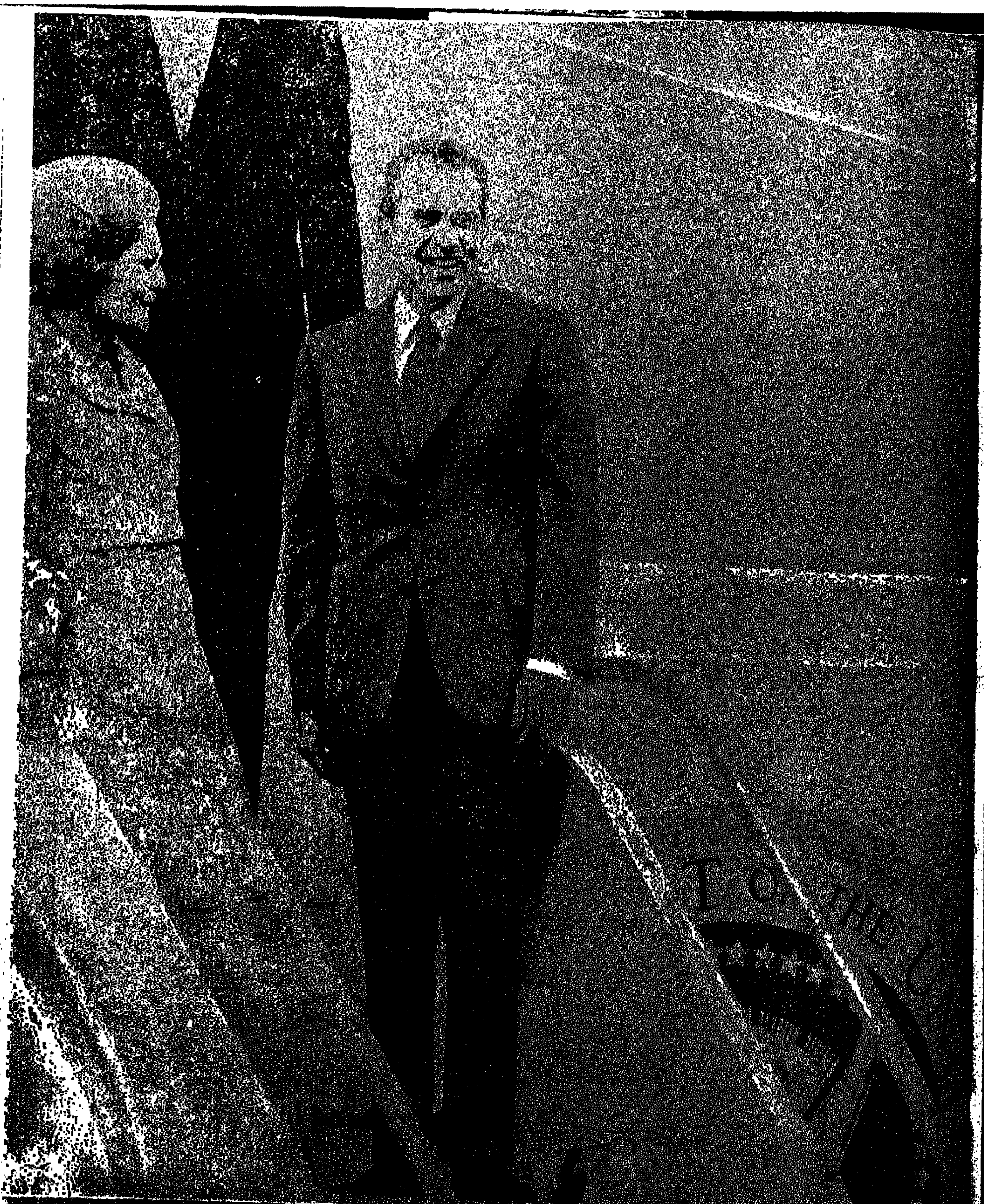

העולם הזה

שבועון על המשמר

מס' 24 (231?) שנת ח'
...ז' סיון תשל"ד, 14 יוני 1974

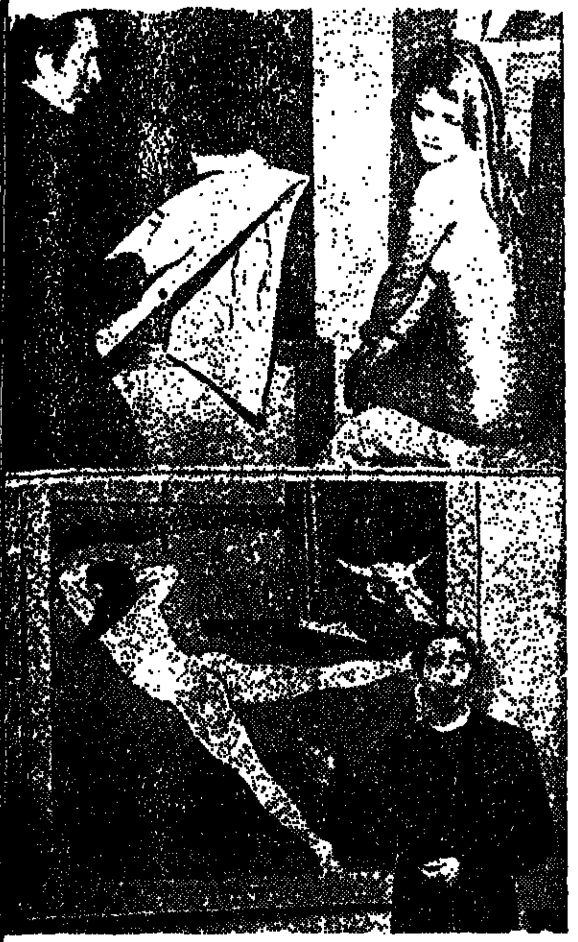

הכל למען הכנסיה

איך לעניין את האנשים בכנסיה? — זו השאלה שהעסיקה את הכומר ג'ון פלינג כאשר הגיע לפני שנים אחדות למקום כהונתו באחת משכונות לונדון.

לא היה לו רצון ללכת בדרכים המקובלות של מסיבות תה לגבירות ומכירות עוגות ומכירות פומביות למען אגודות צדקה.

בדרך מפתיעה התברר שדווקא תחביבו מעורר את עניין צאן מרעיתו בו ובכנסייתו. כי תחביבו של הכומר הוא ציור תמונות עירום. החלום שבתערוכת „אקטים" מעשי ידי איש־האלוהים עזר לכומר הצעיר להיעשות לדמות מרכזית בשכונה.

רגשי אשמה

השופט ראלף כהן, המכהן בבית משפט מחוזי בניו־יורק, איחר בעשר דקות למשפט שעמד להתברר לפניו.

מעשהו הראשון — הוא מצא עצמו אשם בבזיון בית־המשפט וקנס עצמו ב־50 דולר.

מועדון המפסידים

אוליבר מוקסון יישאר גם להבא יו"ר מועדון המפסידים, אותו ייסד לפני ארבע שנים, כאשר לא זכה להיבחר לפרלמנט הבריטי שעה שהתחרה באדוורד הית. [illegible]

רונות שוב הפסיד מוקסון, ועל כן בחרו בו 40 חברי המועדון פה אחד להמשיך בכהונתו. חברי המועדון נפגשים כל שלושה חודשים — „על מנת לעודד זה את זה להישגים גדולים יותר בעתיד" (ככתוב בתקנותיו).

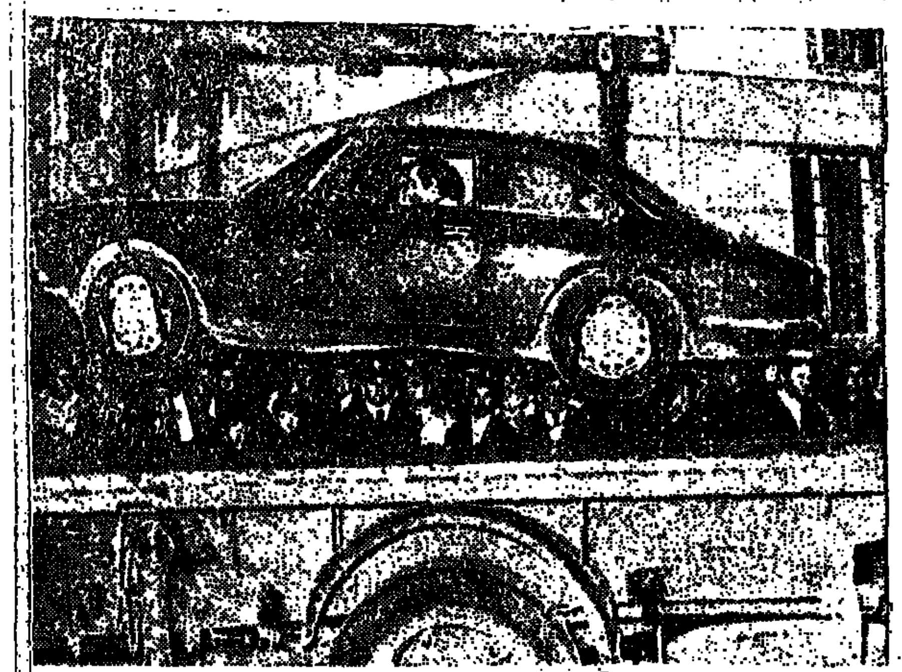

סדר מוכרח להיות

מי שהתנסה בחוויה הלא־כל־כך מרנינה של גרירת מכוניתו על־ידי המשטרה לא יתקשה להבין ללבו של מריו נצארי, תושב רומא. הבחור הצעיר, העובד במשרד למכירות נכסי דלא־ניידי, בא לעבודתו ולא מצא, מעשה בכל יום, מקום חניה.

הוא דחק את מכוניתו למקום אסור ונכנס למשרדו. כעבור דקות מספר אמר לו חבר לעבודה שהביט דרך החלון שעומדים לגרור את כלי־רכבו.

מריו יצא החוצה וניסה לשדל את השוטר לחניה לו להתניע את מכוניתו ולהביאה למקום אחר. השוטר לא ענה לפנייתו והמרכונאי המשיך להרכיב את זרועות המנוף למכונית. מריו נכנס למכונית וישב ליד ההגה. לפתע הרגיש שהמכונית מתרוממת באוויר ונוחתת על גבי המשאית המיוחדת. כך נסע עד מוסך המשטרה.

שם שילם את הקנס, ואת דמי הגרירה, ויצא לשוב למקום עבודתו. עתה יצטרך בית־משפט לפסוק האם היה מטעו בבחינת „מעצר לא חוקי" והאם נשלל ממנו חופש התנועה שלא בצדק.

חלומם של נהגים מתוסכלים — מכונית שתפלס לה דרך גם בפקק הדחוס ביותר. „פולקסוואגן" משוריין בשיפודים שיפחיד את הנהגים האחרים — המטומטמים, התוקפניים, שאינם זזים הצידה ואינם מפנים לך את הדרך, שאצה לך.

בטלה מעייפת

תביעה משפטית מיוחדת במינה הגיש המודד צ'ירו וילאנו מגנואה (איטליה). המודד בן ה־43 נתקבל לעבודה במחלקה ממשלתית לתכנון כבישים יחד עם עוד 52 מודדים מוסמכים כדי להכין את התוואי לכביש מהיר חדש הנבנה לאורך 30 ק"מ מגנואה לסאבונה.

המודד המתבטל

אלא שמאז החל וילאנו „לעבוד" במחלקה הממשלתית לא עשה דבר — ואף על פי כן הוא וחבריו מקבלים את משכורותיהם — העולות למשלם המיסים האיטלקי כ־2.3 מיליון לירות בשנה.

מצב מוזר זה נוצר משום שהפירמה המבצעת את העבודה יש לה מודדים משלה, והיא אינה נזקקת לכוח העבודה הממשלתי.

מסתבר שהישיבה ליד שולחן הכתיבה במשך שמונה שעות ביום רק כדי לקרוא הרפתקאות בלשיים היא עניין מעייף מאוד, ואילו גבר במיטב שנותיו אינו יכול לשאת בכך זמן רב.

נשים בחלל

שתיים־עשרה האחיות המוסמכות שבתצלום נאלצו להימנע מלקיחת גלולות נגד הריון במשך שלושה חודשים — למען טיסה עתידה בחלל. 12 הבנות עמדו להיבחן באחת ממעבדות סוכנות החלל האמריקנית לקראת אפשרות של הכשרתן לטיסה בעתיד.

הבדיקות הרפואיות הקשות — הוחות לאלה שעברו הקוסמונאוטים ממין זכר — עברו בהצלחה, והרופאים קבעו שאין הבחורות נופלות במאומה מעמיתיהן הגברים.

לכל המאוחר בשנת 1980 תטוס הקוסמונאוטית הראשונה לתחנת חלל אמריקנית. תהווה זו, כנראה, האשה השנייה בחלל, כיוון שוולנטינה טרשקובה עשתה זאת כבר בשנת 1963 בספינת החלל הסובייטית „ווסטוק 6".

חותם

המערכת והמנהלה: בית „על המשמר", רח' בראזיגדור 4, תל־אביב. המען למכתבים, תגובות והערות: שירות „שק נעול", תל־אביב. עורך ראשון: בצלאל לב, ז"ל.

העורך: ישראל זמיר; עורך גראפי: טובה אוסובסקי; צלמת: ריבה טל; מזכירה: נורית לבנר; חברי המערכת: י. אופז, צ. ברשלום, ט. גילת, ג. מנור, ה. מרוז, י. סובול, מ. סנוניח, י. קאנה, ג. קונן, ת. רז, ת. שור.

תמונת השער: Welcome!

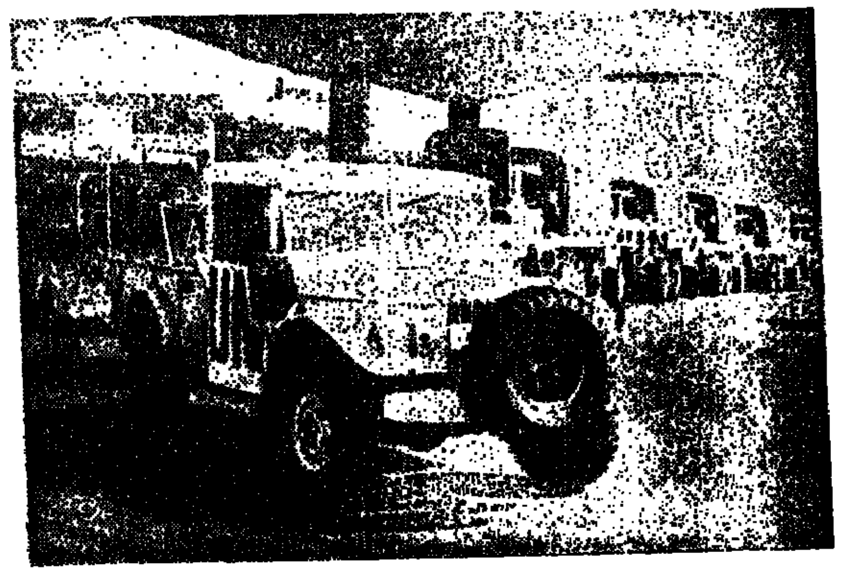

קודם תיכרנו את האוהלים שבקילומטר ה-101. השבוע נתבשרנו כי שלושה אוהלים הוקמו בקילומטר ה-41. הכל עסוקים בהפרדת-כוחות. מי שמסתובב בימים אלה ברמת-הגולן, באיזור המובלעת והחרמונים, רואה שנערך שם „מוהרם", אורזים את ה„פעקאלאך"... העיקר שהאש פסקה, השבויים כבר בבית, ונקווה שיהיה גם הסדר.

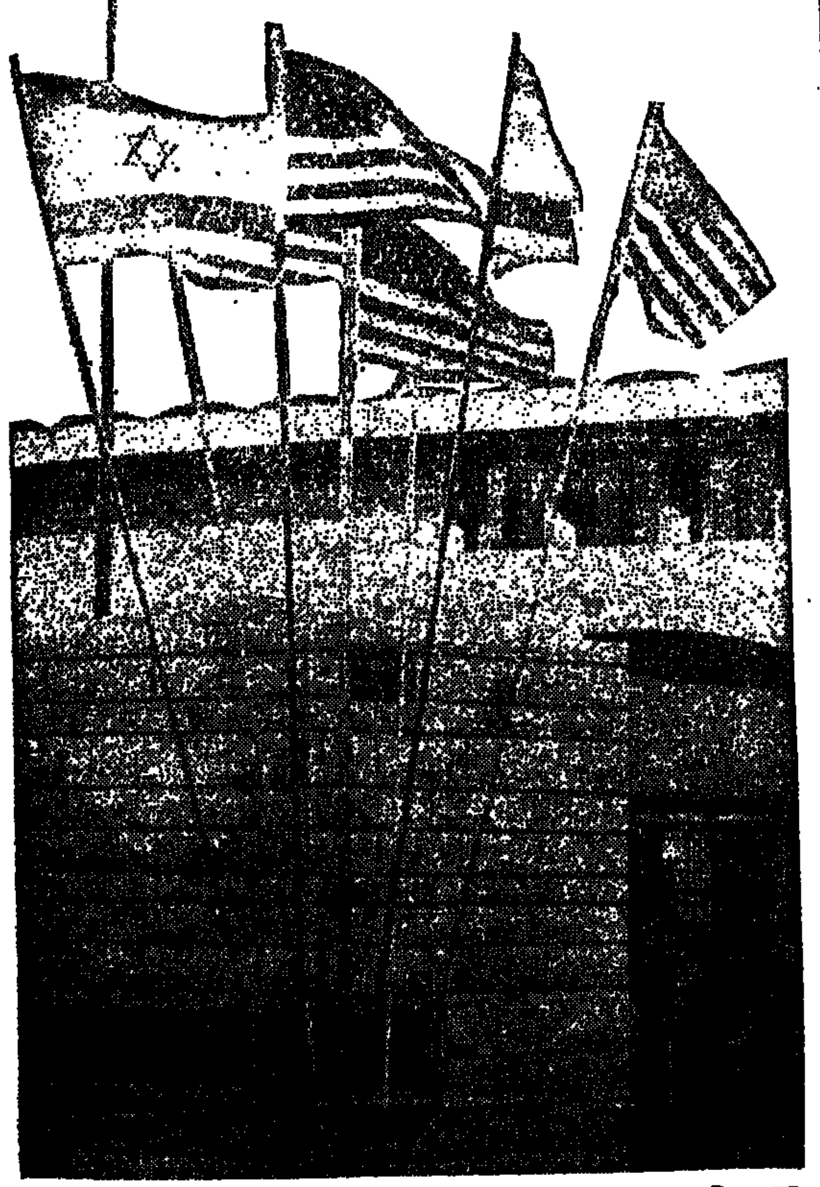

הכל מוכן לבואם של ניכסון, פאט, קיסינג'ר ועוד כ-500 נספחים. מביקור קצר שערכנו למדנו לדעת שה„סמוקינגים" עברו נקוי-יבש; השטיח-האדום שבשדה-התעופה בן-גוריון — הוחלף, אחר שקיסינג'ר הירבה כל כך לדרוך עליו. ליד תותחי-הכבוד מונחים גלילי בד פלנלט וטר"ש צעיר משפשף כבר שבועיים כל סנטימטר. בעיני רוחנו אנו רואים כבר את המ"צ הקשוח, כשהוא שולח זרת-בודקת לכל סדק ותריץ, כדי לוודא שכל גרגירי הליכלוך סולקו. התצוגרות של תזמורת צה"ל בוחקנה. בין יתר האורחים המכובדים הבאים לתקביל את פני הנשיא יהיה גם מנהיג נטורי-קרתא, הרב עמרם בלוי, שיציע אותנו למכירה כמדינת ה-52. אתם מבינים, קשים עלינו החיים במדינה הציונית... מעניין איך יגיב הנשיא להצעתו, ואילו לנו זה דווקא יכול לפתור כמה בעיות...
ברוכים הבאים;
ואם בניקסון עסקינן אז גם שר-החוץ מתחיל קצת להסתבך בסלילי ה„ווטרגייט". אך אפשר לסמוך עליו, על קיסי שלנו, שייצא מן העניין בשלום.

מי שמתכונן השבוע לכנס אסיפת-עם או כל כנס פוליטי, כל-כלי או חברתי גרידא — שישכח מזה. כל מקלטי הטלוויזיה ממוקדים ל-משחקי הגביע העולמי בכדורגל. לכל הנואמים, העסקנים וחוצבי-הלהבות, אנו ממליצים לי-טול תנופה...

ה„ליכוד" תימרן והצליח. 43 : 40 לטובתם במחצית הראשונה. כמה ח"כים מהקואליציה יצאו לרגע ל„שירותים" ואלה קפצו, ערכו הצבעה והכשילו הצעת חוק ממשלתית. לא תשוב אם הם תומכים או מתנגדים להצעה זו, העיקר להפיל, להכשיל. ייתכן שלא יהיה מנוס אלא למצוא הסדר שאיש מהאופוזיציה עם איש מהקואליציה — יצאו בצוותא...

סוף סוף יצאו. נקווה שבקרוב נחזה בבאלט משובח. מזל שה„באלט-בולשוי" המוסקבאי עמד להופיע בלונדון וכמאת כרטיסים נקנו על ידי בני-עמנו שהתכוננו ללוות את „אגם-הברבורים" במקהלה קולנית...
ראוי הזוג פאנוב למלוא המחמאות והתערכות על מאבקו ועקשנותו. נקווה שמשרדי הממשלה שלנו יעשו הכל כדי להקל עליהם את חבלי הקליטה.

עד עכשיו עמדנו בתור לקרת, לכרטיסי תיאטרון, לקלפי, לשק"ם. מעתה מצטרף עוד תור אחד — תור מעילה, במשחק חצי-הגמר בין בית"ר ירושלים להפועל פ"ת, ואתה בקיא במלאכת האגרופים — אין בעיה. אתה יכול לבוא ראשון עם מוט ברזל בשמונה בבוקר ולתפוס מקום בתור הארוך...

דמוקרטיה שאינה יודעת להגן על עצמה

מאת יוסף שתיל

כלי התקשורת הממלכתיים, מבלי אולי להתכוון לכך, משרתים את הימין וגורמים נזק חמור למדינה ולמשטר הדמוקראטי

ממשלת רבין היא ממשלה דמוקראטית ש־נבחרה לפי כל כללי השיטה הפרלמנטארית שלנו. הצבעת־האמון בכנסת היתה הצבעה ברנ־רה. היא הוכיחה, למי שלא ידע זאת עדיין, שרוב פרלמנטארי אינו תלוי רק במי שמצביע בעד הממשלה, אלא לא פחות מזה גם במי שמצביע נגדה. יחד עם זאת עומדת ממשלה זאת כבר היום, ותעמוד עוד יותר בעתיד, במלחמה קשה נגד אופוזיציה ימנית בלתי מרוסנת, המעבירה את נקודת־הכובד יותר ויותר ללוחמה חוץ־פרלמנטארית. אם לא תדע הממשלה החד־שה להגן על עצמה, ובכך על המשטר הדמו־קראטי שלנו, קיימת סבירות לא קטנה שהיא תופל באמצעים חוץ־פרלמנטאריים.

לעינינו מתפתחת חזית תוקפנית ימנית, שחודה קבוצות דתיות קיצוניות־לאומניות. הללו מהוות את „חיל הרגלים" של מנהיגות ה„ליכוד", מסיתות נגד הממשלה, „המשטר" ומכוונת ל„מאבק המוני" גם מחוץ לכותלי הכנ־סת. אולם המכשיר הפוליטי החשוב ביותר שבידי האופוזי־ציה היא השליטה על צינורות־התקשורת ההמוניים, כולל צינורות ממשלתיים. שוררת הסתה פרועה וגלויה בעתו־נות, ובעיקר ב„מעריב", „העתון הנפוץ ביותר", המבליט מעל לכל מידה קשיים, ניגודים, שגיאות ומנפח כל התבטאות וכל סימן של אופוזיציה הבא מימין. הציבור הרחב שרוי בתוך שטיפת־מוח מתמדת המכוונת נגד הממשלה החוקית של המדינה, הנתמכת על ידי רוב פרלמנטארי — ובפי שמסתבר, ממשאלי דעת־קהל נשענת גם על רוב עממי.

האין זה יכול לקרות כאן?

המונח „פאשיזם" משולב בזכרוננו עם הנאציזם ועם שינאת־יהודים, עד שהרגש מתקומם נגד כל מחשבה הקושרת את ישראל עם מושג זה. איש אינו מעלה על הדעת התפתחות כזאת אצלנו. אבל למעשה, מדובר בהתפתחות פוליטית־סוציולוגית רחבה יותר, שהיתה בארצות רבות, אף מבלי שקראו לה בשם־גנאי זה.

מצב־המוצא קשור באי־יכולתה של אופוזיציה ימנית להגיע לשלטון באמצעות הבחירות, כאשר השלטון הדמו־קראטי, לרוב קואליציה שמאלית־ליבראלית, נחלש מכמה משברים אובייקטיביים. נוצר מעין „איזון רופף", המקנה לכוחות שמחוץ לכנסת משקל מיוחד. האופוזיציה הימנית מגייסת כוחות כאלה, וגם עלולים להיות יחסית קטנים, אך מוכנים כבר „לכבוש את השלטון". — הכל תלוי בכך, אם הממשלה, המייצגת את הרוב האמיתי, יודעת להתגונן, ולעמוד בלחץ של הרחוב, כולל חוגים בעלי־השפעה, על מה שנקרא „דעת הציבור".

מדינות רבות למדו כבר את הלקח המר, שדמוקראטיה המרשה למיעוט לנצל בצורה בלתי מרוסנת את החופש הניתן, עלולה לחיות לקברן של עצמה. הסכנה איננה בכך שהרוב הפרלמנטארי יתחלף; הסכנה היא שהימין יגיע לשלטון, אף על פי שאין לו רוב, וינסה „לתקן" תהליכים דמוקראטיים, כדי להבטיח את שליטתו.

ומה אצלנו? מצבים משבריים אינם חסרים, ולכל הדעות לא יחסרו גם בעתיד הקרוב. הקואליציה הממשלתית נחלשה מאוד בבחירות האחרונות, בשל הצבעת־המחאה. ובכל זאת, למרות מחדלי המלחמה, כשלונות מדיניים לרוב, ואינפלציה דוהרת, לא השיג ה„ליכוד" יותר מכשליש של הקולות. משאל דעת־קהל שנערך לפני כינון הממשלה החדשה, הצביע על 65% ליצחק רבין, לעומת סך־הכל שישה (!) אחוזים למנחם בגין, מנהיג האופוזיציה הימנית. מנהיג האופוזיציה אין לו, כפי הנראה, די כוח־משיכה כפי שיש ל„ליכוד".

מכאן המאמץ המתיש להגיע ל„ממשלת אחדות לאומית" ללא בחירות קודמות. מכאן אף ההסתה הפרועה נגד ממשלת רבין, והעברת המשקל ללוחמה שמחוץ לכותלי הכנסת. כאשר אין, כנראה, סיכוי רב להגיע ליעד הנכסף במאבק גלוי על קולות הבוחר, אפשר שיתגשם הדבר בלחץ הרחוב, בלחצים סמויים של חוגים מסויימים בתוך הממסד החברתי ובתמיכתם נדיבת־הלב של כלי־התקשורת הממלכתיים.

האין זה יכול לקרות אצלנו?

המעצמה החדשה — האלקטרוניקה

הרבה השתנה מאז שכינו את העתונות „מעצמה". מאז קמו והתפתחו „מעצמות־על" של התקשורת ההמונית, הרדיו, הטלוויזיה, שהשפעתם אינטנסיבית יותר ומרחב הפצתם לאין שיעור מקיף יותר. ניקח לדוגמה את „פרשת ווטרגייט": לכל הדעות זו קיבלה את תנופתה, והפכה לנשק מסוכן נגד ניקסון, כשהחלו רשתות הטלוויזיה מביאות את פרטי פרטיה לכל בית בארה"ב. אם יפול ניקסון — והשאלה אינה כאן אם זה מוצדק או לא — יהיה זה מבחינות רבות „ההישג" הגדול ביותר של כלי־התקשורת ההמוניים.

אצלנו מתוספות סיבות נוספות ומיוחדות המגבירות את משקלם של הרדיו והטלוויזיה. ידוע שהישראלי המצוי מרבה להאזין לחדשות מכל אזרח בארץ אחרת. קורא־העתון אצלנו מתמצא די טוב במה שנמסר לו וב„צבע המשקפיים" של אותו עתון. ואין לך עתון בארץ שאין לו מגמה פוליטית מפורשת, אפילו שלא תהיה מפלגתית־מוגדרת. לעומת זאת, הרדיו והטלוויזיה נחשבים לכלי־תקשורת „רשמיים", והצופה הפשוט מניח לתומו שאצלם מירב האובייקטיביות.

ואולם, מתוך סיבות שאינן ברורות כל עיקר, דווקא הרדיו והטלוויזיה יצרו מעין „מגמה פוליטית" משלהם, ובמקרים מסויימים אף הפכו לכלי־שרת של האופוזיציה הימנית. אפשר למצוא דוגמאות למגמה הזאת כמעט יום־יום. נסתפק בדוגמאות ספורות בלבד:

בתקופת שלפני כינון ממשלת רבין היתה לשידורים מגמה ברורה ובולטת לחזק את שאיפת הימין ל„ממשלת אחדות לאומית". התבטאות כזאת הובלטה ומשום מה הפכו הח"כ בגין, תמיר, והכהן ודומיהם לנביאים ראשיים לדעותיהם. ככל שהתקרב מועד ההצבעה, הובלט יותר הספק שרבין יזכה ברוב. מי שהסתמך על שידורי „קול ישראל" הממלכתי, היה צריך להיות מופתע לחלוטין מתוצאת ההצבעה.

מקובל בכל ארץ דמוקראטית — ובוודאי במדינה בעלת משטר אחר — להתייחס בכבוד לאישיות הנשיא, שמעמדו ותפקידו הוא לייצג את המדינה, ולא לערבבו במאבקים פוליטיים־פנימיים. כשמנסה עסקן מפלגתי לעשות כן, נוזפים בו. אך בוודאי אין זה מקובל בארץ אחרת, שכלי־התקשורת הממלכתיים מפרסמים עסקן בשל כך, כפי שעשו אצלנו עם מכתבו המחוצף של הח"כ נוף מ„הליכוד".

תפקידו של משרד ההסברה

ההבלטה החד־צדדית של „פעולות" האופוזיציה הימנית, כמו שביתת־הרעב של כמה עשרות אנשים לפני ביתה של גולדה מאיר, נסיון „ההתיישבות" ליד שכם וכו', היא הפיכת תופעות שוליות מכל הסוגים לבעלות משמעות פוליטית.

איש אינו מתעניין בצינורות־תקשורת המשרתים את השלטון בלבד. אבל „חופש הביטוי" אין פירושו שיינתן לכתבים ועורכי הטלוויזיה והרדיו להיות כלי־שרת של האופוזיציה, משום שדעתם האישית נוטה אולי „במקרה" לצד זה. הכרחי איפוא שהדמוקראטית תגן על עצמה מפני ניצול־לרע של עקרונותיה.

משרד ההסברה החדש „ירש" ממשרדים אחרים את מנגנוני־ההסברה והתקשורת. ניתן לומר שיש מקום לשי־נויים מהותיים. ההסברה כלפי חוץ זקוקה לשינוי קיצוני יותר מכפי כבולה ל„קו הרשמי", ובכך החטיאה את מטרתה. ואילו כלפי פנים, משתחררו כלי־התקשורת הממלכתיים, ללא הדרכה, מנוגדים בברורה להסביר את מדיניות הממשלה. מצבנו החיצוני והפנימי גם יחד מחייבים לראות בהסברה, כלפי פנים וכלפי חוץ, מכשיר מדיני ממדרגה ראשונה. הצלחתו או כשלונו של משרד ההסברה יהיו גורם חשוב ביותר במאבקינו המדיניים. אולם ענייני פנים וחוץ שלובים אצלנו מאוד, כי מלחמתה של האופוזיציה הימנית מכוונת בראש וראשונה נגד מדיניות החוץ של הממשלה. אם הממשלה החדשה לא תדע לפתח מדיניות של הסברה פנימית יעילה, ולא תעצור את כלי־התקשורת הממלכתיים מלהיות אחד מסממני האופוזיציה הימנית, היא עלולה לאבד את אחד מכלי־הנשק החשובים ביותר להגנה על המשך המשטר הדמוקראטי בישראל.

באוזני שר־ההסברה א. יריב

המטרה: להשמיץ ולהכפיש את הממשלה: א. שרון, מ. בגין, ג. כהן

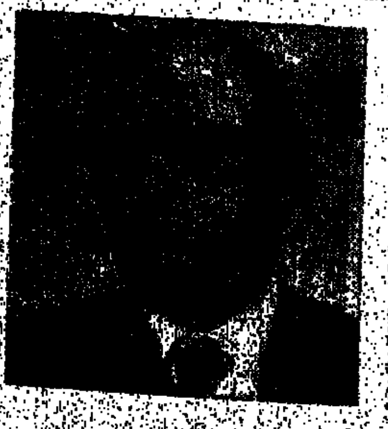

האימפריה הפורטוגזית מתפרקת

בימים אלה מתנהלים מגעים בין נציגי ממשלת פורטוגל לבין נציגי ארגון המחתרת „פרלימו" של מוזמביק, כדי לשים קץ למלחמת הג'ונגלים העקובה מדם הנמשכת זה כ־13 שנה.

מאת ראובן מרוז

מדיניות פורטוגל במושבותיה הגיעה למבוי סתום ● ארגוני מחתרת פוגעים בשלטונות ומכבידים על ניצולן הכלכלי של המושבות

← לוחמי „פרלימו" באימונים

מלחמתה של פורטוגל על השליטה במושבותיה אנגולה, מוזמביק וגווינאה־ביסאו כבר עלתה למדינה הענייה ביותר של אירופה כשני מיליארד דולר. מלחמה אבודה זו אילצה את פורטוגל להחזיק באפריקה 180.000 חיילים, כדי לנסות ולהשתלט על שטחים המשתרעים על שני מיליארד קמ"ר. תוצאות לוואי של קרבות אבודים אלו היו: אינפלציה דוהרת במטרופולין, קרוב לעשרת אלפים הרוגים מבין חייליה ואזרחיה ועריקתם של מיליון וחצי מאזרחיה הצעירים, שהעדיפו את מנעמי החיים שמציעה להם אירופה של השוק המשותף על פני שירות של ארבע שנים במושבות.

ייתכן שהמלחמה היתה נמשכת עוד ועוד לולא כמה גורמים שחברו יחדיו והביאו את פורטוגל להכרה שלא זו הדרך. הגורם המיידי והראשון במעלה היה שסגן הרמטכ"ל ומי שהיה מושלה של גווינאה־ביסאו, דה־ספינולה, פירסם ספר בשם „פורטוגל — העתיד", בו הגיע למסקנה שאין תכלית בהמשך המלחמות, כיוון שפורטוגל עתידה להפסיד בהן בין כה וכה, ושיש למצוא דרך למו"מ עם המורדים בשלוש המושבות הגדולות אנגולה, מוזמביק וגווינאה־ביסאו. ספר זה, שהפך ל„בסט־סלר", נמכר ונחטף בפורטוגל, בה מצויים כשלושים אחוזים אנאלפבתים, ב־100.000 עותקים, הביא לפיטוריו של הגנרל מהצבא ולהפיכה, שהעמידה אותו, בסופו של דבר, בראש המדינה.

במוזמביק ייחתך גורל העולם

גורם נוסף לשינוי בהלכי־הרוח היה שפורטוגל הסכה, יחד עם דרום־אפריקה ורודזיה, ל„אויבת עמי העולם", למדינה מנודה ומבודדת בארגון־האומות־המאוחדות. אך כל התופעות האלה הינן כאין וכאפס לעומת מה שהתרחש הלכה למעשה במוזמביק.

ה„טיימס" הלונדוני פירסם ב־10.7 כתבה שסיפרה בפרטי פרטים על הטבח שעשה הצבא הפורטוגזי בכפר בשם ווריאמו שבפרובינציית טאט שבמוזמביק. בטבח נרצחו 4000 נשים, ילדים וגברים בלתי מזויינים. הדו"ח נמסר ע"י האב המיסיונר הקאתולי בורגוס, שהיה עד־ראיה. טבח זה, שהינו אחד מני רבים, בוצע במסגרת מסע־עונשין של הצבא הפורטוגזי, כנגד כפרים הנותנים סיוע ל־20.000 אנשיו של מפקד המחתרת מאשל.

פירסום דבר הטבח באירופה עורר סערת רוחות אפילו בבריטניה וקילקל את ביקורו הממלכתי של ראש־הממשלה קאיטאנו בבריטניה, לרגל 600 שנות ברית בין שתי האימפריות.

היה זה גנרל קאולזה דה־אריגה, המפקד הצבאי של מוזמביק, שעוד לפני שיצא את הטריטוריה — הצהיר: „אני עוזב איזור בו עלול אולי להיחתך גורלו של העולם". ואכן, הוא לא טעה הרבה בהערכתו, כי מה שיקרה במוזמביק עלול להכתיב את עתידה של כל דרום־אפריקה, וכתוצאה מכך את גורל כל היבשת, וזאת בשל פוטנציאל המשאבים החיוניים שיש באזור לתעשיית המערב. ייתכן שבסופו של דבר מי שישלוט על דרום היבשת (כולל דרום־אפריקה, רודזיה, מוזמביק ואנגולה) — ישלוט על המשאבים החיוניים לעולם המערבי.

המאבק במוזמביק אינו מתנהל רק בין שמונה מיליון הכושים לבין 200.000 הלבנים היושבים בה. כיום שולטת המחתרת על חמישית מ־771.000 הקמ"ר ועל מיליון מתושביה. המלחמה נמשכת, איפוא, על השליטה על מירבצי הפחם (כמיליארד טון) הבוקסיט, האורניום, הברזל, הבדיל, הוולפראם והזהב, שלא לדבר על רזרבות בלתי ידועות של נפט שמוזמביק מתברכת בהן.

מלחמה זו בג'ונגלים יכולה היתה להימשך עדי עד לולא השיגו כוחות תנועת ה„פרלימו" נשק מתוצרת ברית־המועצות ומסין, כולל מטוסים וטילים. משהחלו אנשי המחתרת להפציץ את בירת מוזמביק והפילו שלושה מטוסים פורטוגלים, הבינו בני ליסבון ששוב אין המלחמה עם האפריקנים משחק ילדים.

עתה החלה תנועת ה„פרלימו" לאיים על המיתקנים החיוניים ביותר שבמושבה. פורטוגל מקימה, בשותפות עם דרום־אפריקה, את סכר הקאבורה־באסה על נהר הזמבזי, שהוא מהגדולים שבנהרות אפריקה (הסכר נמצא במקום המפגש של זמביה, מלאווי, רודזיה ומוזמביק). הסכר יעלה כ־360 מיליון דולר, ימומן ע"י קונסורציום בינלאומי בראשות דרום־אפריקה ונועד לספק מקורות כוח לרודזיה, מוזמביק ודרום אפריקה, לניצול עפרות הברזל במוזמביק והנעת מפעלים בארצות השכנות. אזור הסכר נקרא „חבל הזהב של אפריקה". בנוסף לכך עוברת במוזמביק מסילת־הברזל — עורק החיים של רודזיה — המחברת אותה לים באזור מאנציה וטטאלה. שני האתרים הרגישים הללו, המסילה והסכר, שוב אינם בטוחים, ונמצאים בטווח הפצצותיהם של המורדים. מצב זה הביא את פורטוגל להכרה, ששיטות הדיכוי הישנות שוב אינן מועילות והיא ניצבת למעשה על פרשת־הדרכים.

„פתחלנד" בטאנזאניה

ב־1972 ערכה „פרלימו" 800 פעולות נגד הצבא הפורטוגזי. המחתרת פגעה ב־107 מחנות־צבא, הרגה 3000 חיילים, השמידה 344 שריוניות, הפילה 54 מטוסים ו־15 ספינות בנהר הזמבזי. בנוסף לאלה הרסה גם עשרות קילומטרים של מסילות ברזל.

באיזורים בהם שלטת ה„פרלימו" הוקמו מרפאות ובתי־ספר לאוכלוסיה המקומית, ואילו הגברים מתאמנים שם בנשק למלחמה בפורטוגזים.

מחנות אימונים הוקמו גם בטאנזניה השכנה ומשמשים מקור לא־אכזב לפעילות „פרלימו". המושל הפורטוגזי, גנרל אריגה, מצא עצמו חסר־אונים נוכח הסתננות לוחמים זו, והציע לנהוג כפי שישראל נהגה בפתחלנד שבלבנון: „לכבוש את השטחים בטנזניה בהם מוצאים הלוחמים מסתור ולבער את קיניהם ומחנותיהם".

שטח קטן יחסית, בשם קבונצה, הנמצא מצפון לנהר הקונגו שעל חוף האוקיינוס האטלנטי, והמשתרע על 7600 קמ"ר, מספק כבר היום לפורטוגל את כל צרכיה בנפט. לפיכך, לא נבהלה ליסבון מחרם הנפט הערבי ואף התירה, כזכור, לאמריקנים להחנות את מטוסי הרכבת האווירית שלהם לישראל באיי מאדירה הנתונים לשליטתה.

למעשה נמצאת קבונצה לחוצה בין קונגו־בראזאויל לקונגו־לאופולדוויל, ותיאורטית יכולה כל אחת משתי המדינות האלו להשתלט עליה, כשם שעשתה זאת הודו במושבה הפורטוגזית גואה.

השנה הפיקה קבונצה 8 מיליון טון נפט. מ־4.9 מיליון חביות צורכת פורטוגל מיליון אחד בלבד. את השאר היא משווקת לארה"ב, יפאן, דרום־אפריקה ורודזיה. הכנסותיה של ליסבון מהנפט הם כ־50 מיליון דולר לשנה. השדות מנוצלים ע"י החברה האמריקנית „גולף אויל קורפוריישן", שיש לה זכויות גם בניגריה.

בהסכם עם החברה נאמר, שיש לפורטוגל בשעת חירום זכות להשתמש בכל הנפט המופק, כך שפורטוגל רואה את השליטה על מושבה זו כשאלת חיים ומוות לקיומה.

בקבונצה פועלת המחתרת של הולדן רוברטו, המשתייכת לארגון השחרור האנגולי („סלנאי"), לאחרונה הגבירה מחתרת זו את פעילותה בקבונצה, ובכך היא מסכנת את עצם פעולתן של בארות הנפט.

לא פחות חשובה מקבונצה לפורטוגל היא אנגולה. רמה דלילת אוכלוסיה זו משתרעת על פני 1.247.000 קמ"ר ומאוכלסת ב־4.5 מיליון נפש בלבד.

באנגולה כמעט שלא נוצלו המחצבים העשירים, אך ידוע כי יש בה מרבצי יהלומים, מנגן, ברזל, נחושת, אורניום, ונפט. כבר היום עומדת אנגולה במקום הרביעי בעולם בהפקת יהלומים. באנגולה פועלות חמש תנועות שיחרור: M.P.L.A. השואפת לשליטה על ⅓ משטח הארץ בעיקר בחלק המזרחי. ה־VN.I.T.A, ה־G.R.A.E וה־U.P.A.

גיהנום בביסאו

בהתחשב עם גודלה העצום של אנגולה, הגדולה פי שש מניגריה, יש כנראה מקום לעוד תריסר תנועות שחרור מבלי שתפריענה האחת לפעולות רעותה.

אין להשוות את מעמדן של תנועות אלו למעמדה החזק של ה„פרלימו" במוזמביק. ולפיכך יש להניח כי פורטוגל תישא ותיתן עם התנועות לשחרור ביחס ישר לעוצמתן ולמעמדן בשטח.

הארגון המחתרתי המגובש ביותר פועל דווקא בגווינאה־ביסאו, המשתרעת על שטח של 36,000 קמ"ר ומספר תושביה 600.000 בלבד. זוהי ארץ קטנה מאוד בקנה המידה של אפריקה.

המאבק בפורטוגל נמשך מזה 12 שנה. שלא כשאר המושבות, הוכרזה עצמאותה של גוינאה ע"י מנהיגה המנוח קאבראל והוכרה ע"י עצרת האו"ם.

תנועת השיחרור P.A.I.G.C טוענת על ⅔ משטח הארץ. החיים בבירתה ביסאו, שנחשבה בעבר למיבצר פורטוגזי, הפכו לגיהנום. מדי שבוע מתפוצצים שם חמרי־נפץ ופצצות, ממש כמו באירלנד הצפונית. בביקורו האחרון של ראש ממשלת פורטוגל, קאיטאנו, סירב הצבא לאפשר לו לסייר במושבה, מאחר שמאן לקחת על עצמו את האחריות לבטחונו.

ברשות תנועת־השיחרור טנקים קלים, מכונות־יריה כבדות, ארטילריה, שריוניות וטילים נגד מטוסים, שסופקו ע"י מדינות מזרח־אירופה.

התנועה מפעילה ששה בתי־חולים, מאת מרפאות ו־15.000 בתי־ספר וכך אט־אט משתלטות התנועות־לשיחרור בהדרגה על מרבית שטחי המושבות.

נראה כי גם לולא תפס גנרל דה ספינולה את השלטון בפורטוגל אמורות היו מושבותיה באפריקה להישמט משליטתה. הדבר היה עולה בחייהם של אפריקנים רבים ובהתמוטטות הפיננסית של המטרופולין.

גם היום אין להניח כי הגנרל ישמוט מידיו את השליטה על המושבות, ללא הסדרים שיבטיחו, לפחות לשנים מספר, את השפעתה של ליסבון על מושבותיה ואת המשך ניצולם של המירבצים העצומים של חומרי־הגלם. נראה כי הגנרל יחתור להקמתה של פדרציה, אשר תקשור גם להבא את המושבות בצורה כל־שהיא למטרופולין. ספק אם תנועות המחתרת יסכימו, לאחר כל גילויי הסבל האכזרי באפריקנים, להסתפק בפחות מעצמאות מלאה. לעומת זאת, לנגד עיני הפורטוגלים עומד יחסם של האפריקנים בלוב, קונגו ובאוגנדה לתושבים האירופים, לאחר קבלת העצמאות. לפיכך תחתור פורטוגל לשמירת שלומם ורכושם של מאות אלפי הפורטוגזים שהתיישבו במשך 500 שנות השלטון הקולוניאלי באפריקה.

יש גם להניח ש„במחוזות שמעבר לים", דוגמת אנגולה, שם עדיין רופסת אחיזתן של התנועות לשיחרור, תדחה פורטוגל את הקץ ככל שתוכל.

גנרל דה־ספינולה

ראש־הממשלה קאיטאנו

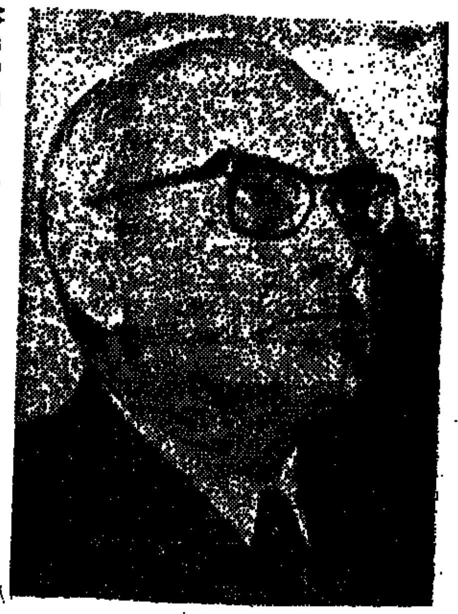

מפקד המחתרת מאשל

אמילקו קבראל, מנהיגה המנוח של תנועת השחרור

משרד החקלאות
המרכז לשיתוף חקלאי בינלאומי

משרד החוץ
המחלקה לשיתוף בינלאומי

לפעולות הסיוע החקלאי בארצות מתפתחות

דרושים מועמדים

לתקופת שרות בחו"ל. לפחות שנתיים עם אפשרות הארכה במדינות הדוברות ספרדית או צרפתית

תאור המשימה:
יועץ למשרד החקלאות בארגון הדרכה חקלאית ברמה ארצית ואזורית, תכנון, ארגון והפעלה לשכות הדרכה וארגון ההדרכה החקלאית בכפרים.
הכשרת כ"א בקורסים וסמינרים מקצועיים.
תכנון והפעלת שיטות הדרכה והמחשה שנתיות.
בעל השכלה אקדמאית חקלאית עם נסיון של 8 שנים בנושאי ההדרכה החקלאית המתוארות לעיל.
נסיון בהפעלת צוותות עובדים, וכושר נהול מו"מ בכתב ובע"פ.
רצויה ידיעת השפה הספרדית.
בעל רשיון נהיגה.

* * *

תאור המשימה:
הכשרת נוער לתפקידי הדרכה חקלאים בכפרי המקומיים.
בעל השכלה אקדמאית בחקלאות עם נסיון מעשי בתכנון וארגון הדרכה וחינוך חקלאי.
נסיון בהוצאה ונהול מוסד לחינוך חקלאי, בעל ידע בסיסי בגידולים חקלאיים בנושאי ההתיישבות החקלאית.
נסיון בארגון והעברת קורסים למדריכים חקלאיים.
רצויה ידיעת השפה הספרדית.
בעל רשיון נהיגה.

* * *

תאור המשימה:
תכנון, ארגון והפעלת שיטות למתן אשראי חקלאי לזמן קצר, בינוני וארוך באמצעות בנקים ומוסדות מימון אחרים.
בעל השכלה אקדמאית עם נסיון של 8 שנים.
נסיון רב בהנהלת חשבונות ושיטות מקובלות במוסדות הנאמנים אובייקטים חקלאיים)לחקלאים זעירים(במתן הלוואות לזמן בינוני וארוך, התמצאות בנושא ארגון והפעלת ארגוני קניות למושבים.
נסיון בתכנון וארגון קורסים, הרצאות לפקידות הבכירה בבנקים ומוסדות מימון.
נסיון בהכשרת כ"א כגון: כלכלנים, אגרונומים ומדריכים חקלאיים בהפעלת תכניות אשראי מודרך בבנקים ובישובים חקלאיים.
נסיון בעבודה ובהפעלת צוותים.
רצויה ידיעת השפה הספרדית.
בעל רשיון נהיגה.

* * *

תאור המשימה:
ביצוע נתוחים אלטרנטיביים וחישובים כלכליים בתכניות חקלאיות אזוריות וארציות הגשתן למוסדות מקומיים ובינלאומיים.
הכללת תכניות חקלאיות אזוריות בתכניות לאומיות וקביעת אלטרנטיבות בתכניות ייצור חקלאיות במסגרת תכניות לאומיות.
בעל השכלה אקדמאית בחקלאות ו/או בכלכלה חקלאית עם נסיון מעשי של 8 שנים בתכנון התיישבותי אזורי, או בעל השכלה תיכונית חקלאית עם נסיון מעשי של 12 שנים בתכנון התיישבותי אזורי.
נסיון בהכשרת כ"א בנושאי התכנון והכלכלה החקלאית באמצעות קורסים והרצאות.
ידע בתכנון משק חקלאי משפחתי ושתופי.
ידע ונסיון בארגון אזורי, חבל התיישבותי חקלאי כולל שרותים אזוריים וארגון הישוב החקלאי.
רצויה ידיעת השפה הספרדית.
בעל רשיון נהיגה.

* * *

תאור המשימה:
הפעלה ואחזקה של רשתות מים כבדות בקטרים שונים מבטון, אסבסט, ברזל ופלסטיק, כולל מאגרי מים והמערכות הקשורות לנושא.
בוגר בי"ס תיכון או מקצועי עם נסיון של 10 שנים בהפעלה ואחזקת מערכות מורכבות הקשורות לרשתות מים כבדות.
נסיון בהשקיה בהמטרה ולווי ביצוע הנחת רשתות כבדות.
רצויה ידיעת השפה הספרדית.
בעל רשיון נהיגה.

* * *

תאור המשימה:
נהול מוסך של מכונות חקלאיות וציוד חקלאי כולל הפעלה, הזמנת חלקים וכו'.
בוגר בי"ס תיכון מקצועי או הכשרה מקבילה עם נסיון של 7 שנים בעבודה מעשית במוסך של מכונות חקלאיות כולל שנתיים של נהול לפחות.
בעל כושר מנהיגות ויכולת לנהל צוות.
ידיעת השפה הצרפתית על בוריה.
בעל רשיון נהיגה.

הערות:
1. שאלונים אישיים ופרטים נוספים בקשר לשכר, השכלה, נסיון וכו' ניתנים לקבל במשרדי המרכז לפי הכתובת: רח' אריאל (ליד שער הרכבת) [illegible] 556 טל. 950—084 (03) רחובות.
2. המועמדים יזומנו בפני ועדות מקצועיות [illegible], אשר מוסמכים להמליץ בפני הרשויות המוסמכות על המועמדים למשימות.
3. על המומלצים ע"י הועדות המוסמכות לעבור השתלמויות והכשרה מקצועית בכל הקשור לשליחות, לרבות בענפי החקלאות השונים ובנושאים אחרים. [illegible] עם המועמדים שייבחרו — ייערכו חוזים.
4. המועד האחרון להגשת הבקשות 23.6.74.

מאת יעקב רבי

ה„התנחלויות" מול פני שכם. של חסידי ה„ליכוד" לפלגיהם, כבר היו ל„מסורת". החידוש בשבוע שעבר היה רק תגבורת שקבלו ה„מתנחלים" הראוותניים מאישים־חשובים־מאוד, ביניהם ח"כים וכן רב מפורסם בישראל, ר' צבי יהודה קוק. מדוע דווקא בשכם, מכל ערי יהודה ושומרון? מה קסמו ומה קדושתו של מקום זה בעיני שלומי־אמונים ואולטרה־פאטריוטים? הרי אפילו בשבת ישראל על אדמתו היתה הנוכחות היהודית בשכם — מועטת וארעית. ה„עלייה" ברובי המולה לבירת שומרון נסתיימה שוב בכשלון — אבל היא מדליקה לנו תמרור אדום של סכנה.

במעמד הראוותני של הנסיון הנוסף „להתנחל" בהררי שכם — הדמות המוזרה, הפאתיטית ביותר היתה ללא ספק דמותו של הרב הישיש ר' צבי יהודה, בנו של הגראי"ה קוק ז"ל, ממשיכו בישיבת „מרכז הרב" בירושלים והמתיימר להיות יורשו כאב רוחני לציונות הדתית בארץ־ישראל. הרב צבי יהודה הכוהן קוק פסק את פסקו באורח חד־משמעי: נטישת חלק כל־שהו של אדמת הארץ היא איסור חמור — כמו אכילת נבילות וטריפות ר"ל, כמו חילול שבת וכמו שאר מעשים שעליהם נאמר: ייהרג ואל יעבור.

מי שאינו מצוי אצל הקולות והחומרות של ההלכה, אפשר יחשוב שאמנם כך הוא; וכי יעלה בדעתך שרב וגדול בישראל בודה מליבו ציוויים ואיסורים? מסתמא יש להוראתו אחיזה איתנה, אם מדאורייתא ואם „מדברי סופרים"... אלא שכאן עולה תמיהה גדולה, מבעיתה: אם הדין הוא עם הגרצ"י קוק שליט"א — כיצד קרה הדבר שיהודים יראים־ושלמים, חכמי־תורה מובהקים וצדיקים יסודי־עולם, הזניחו את המצווה החמורה הזאת של יישוב ארץ־ישראל וכיבוש כל חלקי ארץ־ישראל? שמא תאמר, חס־ושלום, שהם עברו עליה במזיד או בשוגג? „פסק־ההלכה" של ר' צבי יהודה קוק הוא ביודעין או בלא־יודעין (האמנם לגמרי בלא יודעין?) כתב־קיטרוג חמור על שלומי־אמוני־הדת במשך דורי־דורות, במשך אלפיים שנות־גלות, ואם תמצא לומר — אפילו במשך תקופה ארוכה עוד יותר. היושבים על ספסל־הנאשמים הם לא רק אבותינו ואבות־אבותינו בגלויות אשכנז, פולין וליטא, גליציה ואונגרן ורומניה, הבלקנים וצפון־אפריקה, עיראק ותימן — אלא הם גם פרנסי האומה, רועיה הרוחניים, כגון הרמב"ם ושאר פוסקים, כגון רש"י ובעלי התוספות, כגון הרי"ף, כגון חכמי קירואן; ולפניהם — גאוני בבל ואמוראי בבל, יוצריו של הגדול והמכריע בשני התלמודים. כל אלה דבקו בגלותם, נצמדו לארץ־נכר, והניחו לאדמת־אבות שתהיה נחלת־זרים. איך לא רעדו אמות־סיפי־העולם? איך לא קמה מהומה בפמליא של מעלה?

חטאות הקדמונים

ברם, „הטשירה לאחור" של משירי־ברית־כיבוש־הארץ אינה מסתיימת בחכמי בבל. היא מכי־לה, אבוי, גם את אמוראי התלמוד הירושלמי ואת התנאים, חכמי המישנה. הללו אמנם ישבו בארץ־הקודש, אף היו מודעים היטב לחשיבותו העליונה של יישוב א"י, אבל הניחו לנוכרים, עובדי־כוכבים־ומזלות, שישלטו בארץ וגם יאכלסו חלקים נכבדים ממנה. אגב, לעניין שכם, שהיתה תל־תלפיות ל„מתנחלים" החדשים בשבוע שעבר: שכם ובנותיה, ורובה־ככולה של ארץ־שומרון, לא היו איזור יהודי בתקופת הבית השני ובימי המישנה והתלמוד! ישבו שם — שומרונים, „כותים", שהיהדות הנאמנה, הפרושית, בוודאי לא הכירה ביומרתם להימנות על עם ה'. כן היו אז בארץ, כמעט בכל קצותיה, ערים יווניות או מיוונות — הלניסטיות. א"י היתה פסיפס של עמים, עממים ודתות, טלאי ליד טלאי. גדולי האומה הצרו על כך, אבל לא פעלו בהתמדה לשינוי המצב (פרט למלחמת החשמונאים ופרט למרד הראשון ולמרד בר־כוכבא. — ולפחות מרד שני זה היה לצנינים בעיניהם של חכמים רבים).

אילו היתה הוראתו של הרב צ"י קוק „דבר־הלכה" באמת ובתמים, הלכה פסוקה ומקויימת, מה־שקוראין — „הלכה למעשה", כי־אז אפשר שארץ־ישראל היתה עכשיו מדינה תיאוקראטית. אולי יחידה־במינה בעידן המודרני, ומכל מקום — מדינה יהודית, בלי בעיות של „זכויות בעלים", ובלי מלחמות־לחיים־ולמוות עם שכנים עוינים. אילו טענתו של הרב קוק הלתה טענת־אמת, דבר שבוודאי ולא עניין שבאומדנא, כי־אז חזקה על יהודים מאמינים שהיו מתקבצים ומעפילים לעלות, בכל התנאים, והיו מוסרים נפשם על קידוש שם הארץ וכיבושה, מתוך אמונה בצור־ישראל, בה' אלוהי צבאות, שיהיה בעזרם ויוריש לפניהם גויים מסיגי־גבול. המציאות, כידוע, היתה שונה מאוד. רק מעטים קיימו בגופם את מצוות העלייה והיישוב. וגם אלה הסתפקו במעמד פאסיבי של „שכנים לשכינה". בחיי תפילה ותחנונים. בקבורה באדמת ארץ־הקודש ובהשלכת היהב על משיח בן דויד שיבוא לשכינתו הדור. רובם, רובם המכריע, לא דחקו את הקץ. ואדרבא: אלה שדחקו את הקץ וביקשו לקרב בתחבולות שונות את ביאת המשיח, נחשדו לא־אחת במינות. דגולים שבחכמי תורה שקמו ועלו — ר' משה בן נחמן (הרמב"ן) בשנות השישים של המאה ה־13, ר' עובדיה מברטנורה, פרשן המשנה, בשלהי המאה ה־15, ומרן יוסף קארו, מחבר השולחן־ערוך, במאה ה־16 — הם יוצאים־מן־הכלל המאשרים את כלל האינרציה הגלותית.

החוזרים באמצע הדרך

כך, גם אישים אחרים, מסגל־החבורה הנעלה והנערץ ביותר, נשאו נפשם כל הימים לארץ־הקודש ואף שמו לדרך פעמיהם — אלא שחזרו בהם; כביכול, מן השמים עיכבו בעדם. כך ר' אליהו, הגאון מווילנה, שנטש את אשתו ואת בניו ואת אמו הישישה ויצא לקניגסברג ומשם לגבול אוסטריה — אך לנמל מנמלי הים התיכון לא הגיע, ויתר על ירושלים עה"ק ופנה לשוב לעירו, „ירושלים דליטא". נימוקו היה, שמן השמים הראו לו כי אין לו רשות לעלות. אכן סברה היא (סברה „ארצית", פרוזאית...) שברגע האחרון נמלך הגר"א בדעתו והבין כי לא תהיה תפארתו על ישיבת א"י, שיהודיה המעטים — מקצתם ספרדים ומקצת־מקצתם אשכנזים „פורצי־גדר". הלא הם החסידים שנואי־נפשו שהתחברו בטבריה ובצפת... אך אל לנו לחשוב שהיתה אי־פעם עליית המונית של חסידים. כדין הגר"א, רבם של ה„מתנגדים", דין הבעש"ט (ר' ישראל בעל־שם־טוב), מייסד החסידות, שנכספה־וגם־כלתה־נפשו לעלות ארצה אבל היה „מנוע" מלהגשים חלומו. וכן דין נינו של זה, ר' נחמן מברצלב, אשר הרחיק־נסוע עד קושטא, בירת התוגר, אבל חזר משם לאוקריינה ומנוחתו־כבוד בק"ק אומאן. בסופו של דבר, גם חסידים גם מתנגדים (ה„פרושים" תלמידי הגר"א) עלו ארצה קבוצות־קבוצות, עוד לפני היווסד היישוב החדש בסימנה של תנועת חובבי־ציון; אך היתה זו עליית־יחידים ועידית של יחידי־סגולה ולא „חלוץ העובר לפני המחנה". רק הציונות — תנועה מודרנית, חילונית בעיקרה — החזירה ליושנה את עטרת יהודותה של ארץ־ישראל.

אגדה במקום הלכה

יוון שאנו עוסקים בחסידים — מה נאמר ומה נדבר על הארי שבחבורה, על האדמו"ר הכי־נכבד בדורותינו, ר' מנחם מנדל שניאורסון שליט"א מליובאוויץ'־ברוקלין? צדיק זה, בוודאי חדור תודעת־א"י חריפה מאוד; ברם, לא זו בלבד שהוא נמנע מלעלות, אלא הוא גם מסרב לתור את הארץ כאורח־לשעה (ואנו יודעים שטעמיו ההלכתיים והפראגמאטיים עימו). שמא תאמר שהרב שניאורסון פחות בתורה ובמצוות וביראת־שמיים, באהבת ישראל ובחיבת ארץ־ישראל מן הגרצ"י קוק? עפרא לפומיה של מי שימלאו ליבו לטעון כך...

ובכן, כיצד נייישב את החזיון המוזר הזה, שהרב קוק מעמיד על קוצו־של־יו"ד ומותנה את מצוות שלימות הארץ עם הדברים שעליהם נאמר — „ייהרג ואל יעבור"? עם כל הכבוד לרום־מעלת־תורתו, חוששים אנו שנתחלפה לו הלכה — באגדה; אין בתלמוד שום „סדר" ושום מסכת הדנים בהלכות כיבוש הארץ ושמירת נחלתה — כל נחלתה — מידי זרים. אמנם יש מצוות התלויות בארץ (שמיטה ועוד), אבל עצם־העובדה שמי שאינו יושב בארץ פטור מקיומן מלמדת על מידת היחסיות של מצוות אלה.

כן מצויים בספרות התלמודית, כנודע, מאמרות רבים ונאים בשבח ישיבת ארץ־ישראל. יש שהגלות נחשבת כעונש על חטאי העם, ויש שהיא־גופה — חטא, עוון כבד של נטישת הארץ. בעיני חז"ל, שקולה מצוות יישוב ארץ־ישראל כנגד כל המצוות שבתורה. מי שיושב בחוץ לארץ, הריהו כמי שאין לו אלוה. — עד־כדי־כך! ברם, אל יטעו אותנו לשונות־ההפלגה אלו של חז"ל. ואדרבה: מידת־הקיצוניות־וההגזמה שבהן מלמדת על טיבן האמיתי של האימרות הללו, שהן מישאלת־לב בעלמא, ללא תוקף הלכתי־מחייב. שכן, מהו אחד המבחנים העיקריים של ההלכה היהודית כמערכת־משפט? הוות אומר: היכולת לקצוב, למדוד ולשקול אותה בנתונים כמותיים מסויימים. יש ממדים קבועים לסוכה כשרה, למשל. יש שיעור לקרבנות, לתרומות ומעשרות; יש שיעור — לפחות שיעור מינימום — לברכות שאדם מישראל חייב לאומרן בחול ובשבת ובמועד.

קריטריון כמותי מובהק זה אינו חל על מצוות יישוב א"י, וכל־שכן — על כיבוש אדמתה ועל שמירת שלימותה; שאילו היה חל, חזקה על חז"ל שלא היו חוסכים את המרובה, את המופלג ואת האינסופי („כנגד כל המצוות שבתורה"). אלא היו מדברים „בתחל בתוך הקטנה" והיו קובעים במפורש; כזה־וכזה הוא שיעורו של יישוב הארץ, כאלה וכאלה הן ההלכות הקשורות בכיבושה והמחייבות כל אדם מישראל, בכל דור ודור — בחינת ייהרג ואל יעבור. זאת ועוד: במאמר על מהותו של יהודי היושב בחו"ל לא נקבע באורח חד־משמעי שאדם זה כאומה אין לו אלוה, — שהוא אתאיסט, רחמנא ליצלן, או שאלוהים עזבו לנפשו — אלא נאמר על־דרך ההשוואה, ההמשלה,

שהוא דומה למי שאין לו אלוה. זהו דימוי או משל בעלמא ולא דברים כמשמעם.

סתם דברי ספרות...

ללו של דבר: המאמרות הנאים בזכות ישיבת א"י אינם גופי־הלכה; הם שייכים לעולם האגדה, המדרש, ההטפה המוסרית — והספרות. אין בהם שום חיוב, שום סאנקציה, ולא־עוד אלא שקצת גדולי־ישראל — ביניהם הרמב"ם — הזהירו מפני עיסוק מרובה באגדות, העלול להסיח את הדעת מן העיקר, מקיום מצוות כהלכתן (אלה דברי הרמב"ם במורה נבוכים, חלק א', פרק ס"ב: „ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות ולא יאריך במדרשים האמורים בעניינים האלו [הכוונה לענייני ימות המשיח] וכיוצא בהן, ולא ישימם עיקר, שאינם מביאים לא לידי יראה ולא לידי אהבה").

וכי נעלם כלל זה מידיעת מרן הרב צבי יהודה קוק? כיצד החליף את היוצרות? כיצד נטל דברי מדרש ואגדה והעמידם כהלכה פסוקה, על הצד המחמיר ביותר? איני מתיימר לדעת את התשובה... על־כל־פנים, אופייני הדבר שהרב לא סמך יתדותיו על דברי ראשונים ואחרונים. שמא לא היה לו על מה ועל מי להסתמך? או שמא הוראתו בעניין שמירת שלימות הארץ היא מעין „הלכה למשה מסיני" שאינה צריכה ראייה?...

לכבשוני־לבו — פתרונים. מכל מקום, מעורבותו היתירה של הרב צ"י קוק בהסבגנותיהם של אנשי אף־שעל — עם ובלי כיפה — היא בנותן־טעם לתהליך מאלף ועגום מאוד המאפיין חלקים גדלים־והולכים של המחנה הדתי בישראל: התהליך של ראדיקליזציה פוליטית יוונית־לאומנית. רבים מאנשי המחנה הזה חשים, ביודעין או בלא יודעין, שההגמוניה הישנה שלהם מתמעטת. קשה, כמעט בלתי־אפשרי, לכבוש את לב הדור בל"ט מלאכות האסורות בשבת, או בשור שנגח את הפרה, או בביצה שנולדה ביום־טוב, או בכל החומרות של השולחן־ערוך וכליו. זה מנוגד לרוח הזמן ומתנגש בצורכי הזמן. על הלכות רבות אבד הכלח, ללא תקנה, שעל־כן עושים תפנית ומתחילים לדבר־גבוהה בלשון שאוזנו של הדור הזה (או של חלק ממנו) מוכנה־ומזומנת לשומעה, בייחוד בעת־מצוקה. מדברים במונחים „ארציים", אולטרה־לאומיים, ומתכיסים להם אסמכתות המצויות־כאילו במקורות־קדומים מקודשים, בתורה־שבכתב ובתורה־שבעל־פה. ומה בכך אם מגלים פנים בהלכה חוץ לכוונתה, שלא ממין העניין?...

היחסי והמוחלט

ופייניות מבחינת התהליך הזה היא הפרשת העמוסה של מיהו־יהודי. רבים בציבור החילוני מעריכים אותה בטעות כהסתערות תיאוקראטית וככפייה דתית. ודאי שיש בזה גם כפייה דתית. אבל המוטיבאציה של דוגלי „מיהו יהודי" היא חוץ־דתית. עצם־התביעה לכלול בחוק־המדינה את הגדרת מיהו־יהודי ואת עניין הגיור־כהלכה — נוגדת, לדעתי, את הרוח ואת הנוהג של ההלכה; שכן פוסקים ורבנים הסתפקו על־הרוב בחזקת יהודותו של אדם הבא ממרחקים ולא טרחו לוודא ולאמת אותה בחקירות. ההקפדה היתירה של צעירי המפד"ל, רבניה וראשי־ישיבותיה בנקודה זו — נודף ממנה ריח גועני, לא רק לפי טעמנו אלא (כמדומה) גם לפי טעמה והגיונה של ההלכה.

ברם, יהיה זה צודק לומר שתביעת מיהו־יהודי אינה אלא אמצעי „הלכתי" למטרה השרויה הרחק מחוץ להלכה, בתחום הראדיקליזם המדיני והמאקסימאליזם הלאומי. נדמה שהמפד"ל, בלחץ צעיריה וגדולי־תורתה שלה, הציגה את דרישת מיהו־יהודי כאפשרות, כברירה: או זה — או ממשלת־חירום לאומית. היא היתה מוכנה, בפירוש, למשכן את עניין הזהות היהודית והגיור, להשהות ולהחשות את יישומו של העקרון ההלכתי הקיצוני — תמורת מחיר שכל־כולו טמפוראלי, חילוני: כינון קואליציה של ה„ליכוד", תוך העתקת מרכז־הכובד הפוליטי והחברתי ימינה, לעבר סיפוחיזם ולעבר „ממלכתיות" (הי"ל...) בעסקי מדיניות־הפנים... על־ידי הצעת ה„מקח" הזה הודתה המפד"ל, בדיעבד, ברילאטיביות של מיהו־יהודי ושל גיור־כהלכה, כלומר: בהעדר הכורח לקבלם חייד. הלכה למעשה. אלא תאמר: מה היה אילו נכנע המערך לדתיים ואילו נתן להם כל מבוקשם בתחום ההלכתי? נו, מילא. מסתמא היו מקבלים עליהם את הדין והיו מסתפחים לקואליציה כמתכונת הממשלה הקודמת... אבל מי שהיטה אוזן קשבת לניואנסים באמנות־הדיאלקטיקה של המפד"ל, ובייחוד של צעיריה וקיצוניה, יכול היה להבחין כי מבין שני העקרונות המוצעים לבחירה, ליכוד־לאומי ומיהו־יהודי — האלטרנאטיבה הראשונה קרובה ללבם יותר, צמודה יותר למישור האבסולוטי של עמדתם. ודאי יש בין ותיקי־מנהיגי המפד"ל כאלה המצפים לשוב „לקוסתם", לשולחן הממשלה, ולאמץ להם קו של מתינות מדינית, כהרגלם מימים־ימימה. אולם התהליך הכללי בתנועתם נוגד את הצפייה הזאת, ולא אתפלא אם מקץ שלושה חודשי המתנה תישאר המפד"ל בחוץ.

הנה כי־כן מצו אני לומר, שאל לנו להתירא מן הדת, מן ההלכה ומן הכפייה הדתית. הללו, כוחן הולך — אם־גם לא חש להלוטין. אך ראוי שנזהר ונעמוד על המשמר נוכח התגבורת — במניין־ובבנין והאידיאולוגיה — המשיטת לריאקציה הימנית על־ידי יוצאי בית־מדרשה של הציונות הדתית.

זהב בעמק

מאת דוד גורן

חוזה שנחתם באישון־ליל על „מימצא" הקיים ביער־הקסום שבקיבוץ גניגר, ממשיך לעורר סערות. שופט ביהמ"ש קובע כי החוזה שנחתם בשעתו הוא חוקי ומחייב את שני הצדדים.

עד היום הזה, כך מסתבר, כובשים הסיפורים על שדים ורוחות, מעשי כשפים ומקורות מסתוריים, את לב ההמונים. זאת הוכיח שוב „היער המכושף" שליד קיבוץ גניגר, ש־הטיל את הציבור לפולמוס חריף בדבר אמיתות מעשי כשף או אחיזת עיניים, שבהמשך נראה כי ימשכו יותר ויותר תשומת־לב על רזי ה־שותפות המוזרה בין חברי הקיבוץ לבין מ. ברש, איש העסקים האמיד, נכה מלחמת־העולם, שנולדה בחטא התשוקה לזהב וסופה ריב ומדון.

את העצים הנטועים קמעה לצד העמק נט־עו חברי גניגר ב„חורשת מרים" עוד לפני יובל שנים, כחלק מ„יער בלפור" המכסה את רכסי הרי נצרת הסמוכים.

בין אלה ששוטטו בחורש בשנת 1935 היה גם משה ברש, אז עלם בן 19, יתום מאב ואם. „חשתי עצמי אז כנער הבודד ביותר בעולם, כמעט נטול שייכות ושורשים, יהודי למחצה ונוצרי למחצה על פי הולדתי כבן יחיד לאב יהודי, צאצא של רבנים מפורס־מים, ואם שהיתה בתו של שר בממשלת ה־צאר. אתאיסט מושבע הייתי, אוהב להת־בודד ביער ובשל סיורי התכופים בנצרת נת־שדתי במקצת בנטיות לנצרות" — מספר הוא.

בהיותו בבריגאדה, נפצע קשה בחוט־השד־רה בתאונת דרכים קטלנית. חודשים ושנים נאבק על חייו ועבר 28 ניתוחים, ביניהם כאלה שעדיין מותרים לביצוע רק על קופים. „גם כיום רחוקה הרפואה מלתת תשובות לב־עיות הנובעות מפגיעה זו" — אומר מ. ברש בהתרגשות מרובה ומגלה כי חלום חייו הוא להקים מרכז למחקר רפואי מיוחד לבעיות הנפגעים בחוט השדרה.

32 שנה לאחר שעזב את העמק, חזר וביקר ביער כדי לפגוש את ילדיו שאול ומיכל, ש־שהו בו במחנה נוער. הפעם היתה עמו גם רעייתו ולראשונה נתגלתה לו „העמידה ה־נטויה". „במשך חודש ימים חזרתי וביליתי 20 שעות ביממה בחיפוש אחר תופעות מוז־רות נוספות. מצאתי כי באחד המקומות מת־חילה מכונית „להתדרדר" במעלה הדרך, נוכחתי לדעת שגלגלת על פני קרש גם היא „גולשת" כלפי מעלה, אנך היורד ממוט הנר־אה ישר נוטה בזווית של 17 מעלות לשמא־לו" — מספר מ. ברש ומרגים ממצאיו בעז־רת ה„פליימוט" העומד לרשותו וכלים שיצר במיוחד למטרה זו.

„מימצא" של זהב — וחוזה מכושף

כאשר השתכנה בליבו של מ. ברש האמונה כי „מימצא" של זהב בידיו ערך, כ־דברי עצמו, „הערכת מצב", שמסקנתה העיק־רית היתה כי אין להעלות על הדעת לנצל את היער בלי הסכמת חברי גניגר. מכאן הו־בילה הדרך אל ידידו עו"ד ש. תמיר, שנמצא מוכן להעביר את בקשת לקוחו אל אנשי גניגר. התגובה היתה מפתיעה, והדברים הת־גלגלו במהירות מדהימות והסתיימו בחוזה חתום כדת וכדין, שרק ברבות הימים הסתבר לחברי הקיבוץ כי טמונים בו כל הכשרונות של אשף הפרקליטות ש. תמיר.

משלחת בת שלושה חברים מרכזיים של קיבוץ גניגר נסעה לבית ש. תמיר בשעות ה־ערב (למחרת היום עמד ש. תמיר לצאת את הארץ). כאן הועלתה בפניהם הוצעת לפתוח מטעל המבוסס על „מימצא", שלקוחו, מ. ברש, גילה ב„יער מרים". טיב המימצא לא פורש אפילו בחוזה. לפי סעיף מס' 2 התחייב מ. ברש לגלותו לחברי הקיבוץ תוך 24 שעות מחתימתו. שעה שעו"ד תמיר הגיש לחברים נוסחת חוזה לחתימה ביקשו הללו שהות כדי להזמין את פרקליטיהם. מחוסת הללו אכן הגיעו בחצות לתל־אביב. עורכי־הדין של שני הצדדים הפינו טיוטת של הסכם.

„אכן נוכחתי פרקליטנו בלילה זה היא ש־הביאה לחכללת שני סעיפים המתירים לנו להחליט אם להשתתף בביצוע העיסקה או לאו. כמו כן נאמר במפורש כי שום צד אינו זכאי לנצל את היער וה„מימצא" בלי הסכמת הצד השני" — אומרים עתה חברי מזכירות הקיבוץ.

יתירה מזו, בשעה 3 לפנות בוקר, שעה שהכל סוכם, ביקש עו"ד תמיר מנציגי הקי־בוץ אסמכתא המוכיחה כי הם אמנם בעלי זכות חתימה המחייבת את גניגר. כיוון שדבר זה לא היה בידם נסעו חברי המשלחת לקי־בוץ והביאו עמם תעתיק מצולם של תעודת „ברית הפיקות", בה מופיעים הם כשלושת חברי הקיבוץ הראשונים ברשימת המוסמכים לחתום בשם הקיבוץ — מספר מ. ברש.

וכך, בשעה 5 לפנות בוקר של ה־1 בספ־טמבר 1968, נחתם החוזה ומשתתפי „השיח" הלילי התפזרו איש איש לביתו, ועו"ד ש. תמיר המריא באותו בוקר לחו"ל. אבל מסת־בר כי עוד איש אחד היה שותף מלא לדיונים — מ. ברש בעצמו. „מדי פעם יצא עו"ד תמיר מהחדר ודיווח לי על מהלך המו"מ. אין אמת בגירסת חברי הקיבוץ שהוא הכין מראש נוס־חת חוזה והוא אשר הציע כי יומינו את פרק־ליטיהם".

הסוד הכמוס ביותר

חברים רבים בגניגר הופתעו מן הפרסומים בפרשת היער. לעת שיחה רא־שונה עם מזכיר הקיבוץ הנוכחי ראובן אייק עדיין היתה התמונה מעורפלת אך בפיו כבר היו דברים שסימלו חרטה וביקורת פנימית: „בשעת שכל הנושא הובא לידיעת הציבור הרחב עדיין הייתי בשירות מילואים. אינני יודע אם הייתי מגיב ופועל אחרת משעשה סים „ללחוץ אותי לקיר" בשאלות […] כאשר א. פלע גילה לי — לאחר השיחו[…] שהוא גם הממונה על מיבצעי הפירסומת […] עסקי מ. ברש, ממש נדהמתי. ובכלל, מ[…] סומים בעתונות ניכר כי דעת הכותבים […] נה מעט מאד למה שעלול לקרות לנו […] יתחילו המונים לנהור ליער. אצל לא […] ניכרת גם שמחה לאיד, דבר המצער אותי יותר מכלל".

עד לפירסום הפרשה כולה היא היתה ב־בחינת „הסוד הכמוס ביותר במדינה" — מספר בגאווה משה ברש. שמצב חברי קבוץ גניגר הוא קשה מסתבר גם ממהלכו ותוצאותיו של דיון משפטי שכבר נערך בבית־משפט־השלום שבעפולה. נציגי מ. ברש בקשו את ביקשו מהשופט א. כהן להאריך תוקפו של צו מניעה שהוצא על ידו ב־10.5.73, ה[…] אוסר על חברי הקיבוץ לבצע שינויים באזור המריבה. הם אף ביקשו כי השופט יתן (?) לסייר במקום.

„התנהגותו של מ. ברש בעת הדיון היתה מדהימה. הוא התפרץ והפריע אף לנציגי[…] השופט הרחיק את בנו ונאלץ להזהירו מספר פעמים" — מספר ראובן אייק.

„מובן שהייתי מתוח ועצבני. אבל עובדה היא שהשופט נענה לבקשתי וסייר במקום — פסק־דינו מאריך את תוקף צו המניעה עד גמר הדיון בפני בורר או רשות משפטית, בהנמקתו דוחה השופט את עיקר טענות חב־רי הקיבוץ" — מגיב מ. ברש.

מבחינת הקיבוץ חמורים במיוחד הדברים שרשם השופט א. כהן בפסק דינו מיום 24.5.74 בסעיף ה' מציין הוא:

„על פי המסמכים שהתגשר הוראות ומצלו להיכנס לגופו של העניין אני קובע כי קבו־צת גניגר לא מילאה אחר חלקה בהסכם. עי־קר טענתה היא ביחס לספק שנוצר אצלם ביחס לאמינות התופעה או התופעות שנתגלו באתר, דבר אשר הקבוצה מתייחסת אליו כ־מפוקפקות, בהיות העניין על פי הגדרתה „טיבה אשליות או תעתוע", ולא תופעה של מקום שבו לא פועלים „חוקי הגראביטציה". לטענ־תם, כל התגליות הינן דמיוניות ולא לכך הת־כוונו בזמן עשיית ההסכם. טענה זו של הקי־בוץ אין אני מקבלה היות ומתחילה היה ברור — והצדדים קיבלו על עצמם מראש בעת חתימת זכרון הדברים שבכספת. בפירוש נא־מר בנספח להסכם, כי הגדרה של גילוי ה־מקום שבו חוקי הגראביטציה אינם פועלים איננה באה לשמש הגדרה מדעית אלא זהו תגלית בלשון שני הצדדים ולמטרות ההסכם ביניהם (הקטע האחרון מודגש).

כמו כן קובע השופט א. כהן: „סיבה נוספת לאי־ביצוע־ההסכם נעוצה במכתבים שנתגל־גלו בין הצדדים. קבוצת גניגר הודיעה במכ־תבה מיום 23.12.69 שהיא כלל לא תשתף פעולה בניצול התגלית. אני קובע כי ההסכם והתנאים ברורים, בכלל כל התנאים ה־נחוצים לעשיית קשר מחייב בין הצדדים לשם הגשמת המטרה והיא ניצול משותף של הג־לית האתר".

זכות האזרח מול זכות הקבוצה

כבר אמרנו שמ. ברש הוא אדם נבון, ייתכן, אבל, שחלומו הגדולה היא ה־חלום הקמת מרכז רפואי מיוחד במינו ש־עשירים מופלגים לא חגו להקים. „לאחר פציעת כן משמעות קוני החלימה בעלי ושרות והיכולת לתרום רק 5000 דולר למוסד רפו־

(המשך בעמ' 28)

זאת חברי אלי גונני — מזכיר הקיבוץ בשנת שעברה, שהחליף אותי בעת גיוסי. החלטתי נחושה להגן על עמדת הקיבוץ. ביחס למה שאירע בעבר יש לי הרהורים קשים. עובדה היא שבמשלחת שחתמה על החוזה עם מ. ברש היו מרכז המשק דאז, מזכיר הקיבוץ החבר ותיק ופעיל. קשה לי להבין מדוע נענו הללו ללחצו של עו"ד ש. תמיר וחתמו ללא התייעצות נוספת עם חברי המזכירות. קשה לי להסביר היום גם את נימוקי המזכירות דאז ועוד כמה ועדות מזכירות שבאו לאחריה, שגרמו לכך כי „הסוד" נשמר במשך חמש שנים. מיד לאחר גילוי „המימצא" ביקש מ. ברש מהקיבוץ לשמור על סודיות ההסכם, „לבל יודעו הדברים למתחרים אפשריים כל־שהם" — אומר ראובן.

רציני ומהורהר מאזין „בנצי" — מרכז ה־משק של גניגר — לשיחתנו. בתיסום מסכים הוא להביע את דעתו: „אני מתרשם שאנו בצרה גדולה ואמיתית. מפגישה חטופה למדי עם מ. ברש הריני מעריכו כאיש מעשי, בעל מרץ ותחבולות. הוא מקדיש רוב זמנו ומרצו למערכה נגדנו ונאלץ להיערך ולהשיב מל־חמה. ייתכן גם שמוטב להימנע מהיגררות לסערה ציבורית ולהשאיר לגורם הזמן להביא את רעיונותיו של מ. ברש ל„מיתת נשיקה".

„בעצמנו שללנו את מעשיהם של חברים אחרים, שניסו לשנות את תנאי הקרקע ולטשטש את התופעות של טעות ויזואליות שבמאתי היער. מה נדהמנו לראות בשידורי הטלוויזיה את צילומי הטראקטור החותר להמנכס לשפוך עפר על „מסלול המכוניות" שכן, צלמי הטלוויזיה הבטיחו להתעלם מן הטראקטור, לאחר שקיבלו את הסברותינו" — אומר מזכיר הקיבוץ לשעבר א. גונני.

ומספר יעקב פרחי, אף הוא ממזכירי ה־קיבוץ לשעבר: „נענתי להזמנתו של אחד פלע — השתתפתי בדיון ב„גלי צה"ל" בנושא היער. בעת השיחה הרגשתי כי מנ־

המהפכה השחורה

מאת אבינועם אילן

★ עידן האלימות השחורה בנסיגה

★ מ„הכוח השחור" ל„כוח הדולר"

★ מעמד הביניים הכושי גדל בקצב מהיר

ב־17 במאי 1954, בעיירה בשם טופקה שבמדינת קאנזאס, תבע האזרח הכושי אוליבר בראון את משרד־החינוך של עירו למשפט, שינמק מדוע בנו לא ילמד בבית־ספר יחד עם ילדי הלבנים. בית־הדין־העליון פסק שיש להוציא את ההפרדה אל מחוץ לחוק.

היתה זו החלטה היסטורית, שהפכה סמל למיליוני כושים למאבק על זכויות חברתיות, על שוויון, על חופש ורמת־חיים הוגנת.

והמאבק החל. את שנות החמישים מאפ־יינים חרמים על חברות אוטובוסים לבנות בדרום, התובעות שכושים ישבו בספסלים האחוריים, החרמת מלונות יוקרה, חנויות ומסעדות מפוארות, בהן אין כניסה לכושים, מצעדי מחאה בלתי אלימים בדרום.

בשנות השישים המאבקים החריפו והאלי־מו. היה זה עשור, עקוב מדם של פרעות בניואורק, הארלם, דטרויט, וואטס וערים רבות אחרות, בהן סיסמת הכושים המיואשים היתה: Burn, baby, burn!

בעשור זה הוכח סופית כי רעיון האינט־גרציה, רעיון של חברה אמריקנית אחת, היה רעיון תמים, בלתי בשל. עידן האינטגר־ציה נסתיים בעליית הכוח־השחור ותנועות ההתבדלות הכושיות, שהגיעו להכרה כי אין סיכוי ואף אין צורך לשאוף לדברים שאינם ניתנים להשגה.

להכרה מלאה זכו שחורי ארה"ב באותו יום מר של שנת 1968, כאשר מנהיגם מרטין־לותר קינג נרצח בידי קנאי לבן. דגלי ארה"ב הורדו לחצי התורן, בתי־הספר נסגרו וה־חיים הכלכליים שבתו. היה זה יום אבל לאומי, או אם תרצה יום בו הצדיעה אמריקה־הלבנה הצדעת כבוד למנהיג כושי חולם של־חם על שילוב בין הגזעים.

כיום, עשרים שנה מאז אותה החלטה, עו־בר על הקהילה הכושית מפנה חדש: תפ־נית מאסיבית לעבר ההשכלה, למישרות מכ־ניסות ובעלות יוקרה. המעמד הבינוני השחור מתקרב לחמישים אחוז בין המשפחות. היל־דים ברובם זוכים לחינוך. התימלטות מפני העוני קשורה ברכישת חינוך, וזאת הבינה אמריקה־הלבנה שהציעה לתלמידים שחורים רבים מילגות, הקלות ברישום ושאר אמצעי עידוד כדי לשלוף אותם ממעגל העוני והניוון.

ממחקר שנתפרסם לאחרונה אנו למדים כי בחמש השנים האחרונות גדל מספר השחו־רים הנושאים במשרות של נבחרי־ציבור ב־45 ממדינות ארה"ב, מ־1185 ב־1969 ל־2991 ב־1973, כולל הסנאטור ברוק ממסצ'ו־סטס, 16 חברי בית־הנבחרים, 108 ראשי ערים (וביניהן: דטרויט, לוס־אנג'לס, אט־לנטה, ניוארק, סינסינאטי ואחרות).

נציגים שחורים שנבחרו למשרות ציבוריות	1970	1974
סנאטורים ונציגים בבית־הנבחרים	10	17
אנשי חוק מדינתיים	168	239
ראשי ערים	40	108
פקידי ציבור אחרים	559	1142
מפקחים ושופטי שלום	114	172
ראשי משטרה ואנשי חוק	47	111
נציגי בתי־ספר מקומיים	362	767

אין ספק שהקהילה השחורה פנתה לכיוון של מלחמה מתוך הממסד. הם נכנסים לפו־ליטיקה, כדי להשיג עמדות השפעה ועמדות הכרעה. הסיסמה „הכוח־השחור" התחלפה בסיסמה פחות אלימה ויותר אמריקנית: „כוח־הדולר", שפירושה התייה לעליה בר־מת־החיים כדרך להשגת מטרות כלכליות, חברתיות ופוליטיות.

מעניין לעקוב אחר המעמד־הבינוני הש־חור, שכיום חלק ניכר ממנו נמנה עם התומ־כים הנלהבים ביותר בבחירתו מחדש של ג'ורג' וואלאס, שפעם סימל את ההתנגדות הלבנה לאינטגרציה בין הגזעים.

אחת הדרכים לקידום הקהילה השחורה קשור בחינוך. החדרת תודעת החינוך ואחוזת הנוער במוסדות לימודיים — היה מפנה עיק־שה היה לעכלו. הקהילה הכושית אורגנת איפוא במסגרות שכונתיות, סביב בתי־הספר, כשהיא משתדלת להגיע לידי מעורבות מק־סימלית וסגירת הפערים במשולש הורים־תלמידים־מורים. בשנות השישים מעורבות זו עוררה לא אחת תופעות אנטישמיות של התנגשויות בין הורים או תלמידים שחורים לבין מורים יהודים.

חינוך

אחוז אלה שסיימו ארבע שנות בי"ס־תיכון בין גילאי 25—29.

	1960	1973
צבעונים	39	67
לבנים	64	82

אחוז מסיימי קולג' בין גילאי 25—29

	1960	1973
צבעונים	5.4	12.1
לבנים	11.8	19.9

ביירוד רסטין, ממנהיגיה הדגולים של הק־הילה השחורה של ארה"ב, טען: „השחורים שזכו לחינוך מתקדמים במהירות ברמת־חיי־הם. ואילו אלה שלא זכו לחינוך גבוה, שאין להם מקצוע — הם בנסיגה מתמדת. אפשר לומר כי אלה שזכו לחינוך גבוה משני הגזעים, רמת־חייהם עולה, ולהיפך."

זהו בעצם נסיון להפריך את מימצאית של „ועדת־קורנר" שנתמנתה בעקבות הפרעות שהתחוללו בניוארק. הטיעון היה כי האומה האמריקנית מחולקת לשתי מדינות נפרדות: לבנה ושחורה, שאין לגשר ביניהן. טענה זו במידת־מה הופרכה.

כשאתה קורא את הערכותיהם של סוציו־לוגים, מחנכים ומדינאים שחורים — אינך יכול שלא להשתאות מהערכותיהם לגבי קי־דומה של הקהילה השחורה. אומר דניאל פ. מויניהאן, פרופסור לסוציולוגיה בהארוורד: „אין עוד מקום בעולם בו נעשה נסיון ומאמץ אנושי כה כביר כדי להעלות קהילה אתנית מדוכאת ולשלבה בזרם החיים הכללי."

משפחות צבעוניות בעלות הכנסה שנתית מעל 10,000 דולר לשנה:

1959	—	11%
1972	—	34%

כאמור, חלום האינטגרציה נעלם. אין חולמים עליה יותר. אולם הערים הגדולות מתמלאות עדיין באוכלוסיה שחורה והלבנים ממשיכים להימלט לפרברים. בערים אלה פור־חת ועולה „הזוועת־השחורה", „חלימודים־השחורים", „המוסיקה השחורה" („מוסיקת הנשמה"), „התיאטרון השחור" — אלמנטים המעצבים את דמותו הרוחנית של הנער הש־חור.

המדיניות המיליטנטית של „הפנתרים" ודומיהם — פשטה את הרגל. 24 מיליון שחו־רים יודעים יפה שאין להם כל סיכוי לגבור על 200 מיליון אמריקנים לבנים. תוצאות הנ־יגודים והעימותים רק הזיקו למאבק. את כל אלה תפסה לבסוף הקהילה השחורה ונת־נערה מהפנתרים. היו אלה דווקא מנהיגיה הנבונים של הקהילה השחורה שלא חדלו מלהטיף ל„כוח־הדולר" ולא לכוח־האליטות, כמפתח להשפעות ולשינוי. חינוך, תעסוקה ותוצאותיה — רמת־חיים גבוהה — בהם גלום הכוח להבראת הקהילה השחורה יותר מאשר בהפגנות, במצעדי מחאה ובשאר אמ־צעי ראווה.

ואכן, „ההצבעה השחורה" הביאה להיש־גים מרשימים במיגזר המקומי, העירוני, והפ־דראלי.

אולם אין לשכוח שהקהילה השחורה היא עדיין המסגרת המדוכאת שבין מיעוטי ארה"ב. הזנות, הפשע, השיכרות, הסמים, האנאלפבי־תיות הירודה בביטאות, המשפחות הגדולות, השיכון הצר, התורקקות לסעד — כל אלה הם עדיין שאלות בוערות. יש המצענים שמל־

(סוף בעמ' 22)

ממתינים למוישה

מאת מרדכי גילה

מה קורה בקיבוץ
יום לפני שובו של
בן קיבוץ מהשבי?
מה מכינים לו?
מה אומרים
הוריו וחבריו
ומה הם עושים?
כתב „חותם" שהה
בסוף השבוע החולף
בקיבוץ מענית
והוא מתאר
את שובו הביתה
של משה מנחם

עם המשפחה: משה מנחם עם הוריו, דקות אחדות אחרי רדתו מהמטוס

איזו מתנה, למשל, טרחו להכין ילדי „גן־אביטל" בקיבוץ מענית לבן הקבוץ, משה מנחם, שחזר בשבוע שעבר מהשבי? עוגות שוקולד עם קצפת? לא, את זה התנדבו לאפות הרבה חברות בקבוץ. זר פרחים ענק? לא, את זה שלחו מקצין העיר חדרה. אהיל קטן? לא, את זה הכין למשה אחד מחבריו, דודי שמו, הנמנה עם פצועי מלחמת יום הכיפורים. שולחן קרמיקה מרשים? לא, את זה עשה רוני ארווין.

מה בכל זאת עשו הפספוטים בני החמש מהגן?

הם הסתערו על חלקת אדמה קטנה הנושקת לחדרו החדש של משה, סילקו ממנה את הקוצים, עשו בה סדר, הפכו את האדמה והכינו גינה. בגינה חפרו גומות קטנות, בתוך הגומות הקטנות שתלו פרחים, את הפרחים שבתוך הגומות שבתוך הגינה „גידרו" ביתדות עץ קטנות, ועל אחת מיתדות העץ האלה כתבו כמה איחולים:

שי: שתחזור בשלום ושלא יקרה לך כלום.
יובל: שיהיה לך טוב ושהסורים יפסיקו להפציץ!
לימור: שלא תשכח את הארץ ושהגינה תמצא חן בעיניך.
יותם: שתחזור בריא ולא תיפצע.
טל: שהפרחים יגדלו מהר ושיהיה לך טוב בקיבוץ.
עומרי: תהיה חמוד לפרחים, תטפל בהם, ושיהיו יפים.
אלון: שתביא איתך בדרך הביתה את כל הטנקים הסורים המקולקלים וחש־למים, כדי שנוכל לשחק בהם ושל־סורים לא יהיו כלי מלחמה!

סיפרתי לאשתי חצי אמת

אלון לא אוהב כל כך טנקים כמו שהוא באמת אינו רוצה שלסורים יהיו כלי מלחמה, אבל עומרי אומר שהטנקים זה לא כל כך חשוב. כמו המטוסים ואם לא היו מטוסים, אז אולי לא היתה בכלל מלחמה. עומרי עומד עכשיו ליד אלון. אלון עומד ליד אביטל (הגננת), ואביטל מבקשת מילדי הגן לגשת כל אחד אל הפרח שלו ולבדוק מה נשמע.

מהפרחים עוד לא כל כך נשמע כי רק אתמול הם נשתלו, אבל מכיוון שמשה מנחם עומד לחזור הביתה מחר בצהריים וחדרו החדש צריך להיות טיפ־טופ, מתמקמים בו עכשיו הוריו, שרה ויוסף מנחם, ממרקים אותו כהלכה, בודקים אם לא חסר בו חלילה דבר, ומבטיחים לכל מי שמציץ פנימה ושואל מה נשמע, שיהיה בסדר.

יוסף מנחם אומר „יהיה בסדר" כבר שמונה חודשים. וגם כאשר לא היה כל כך בסדר ולגמרי לא היה ברור לו מה בדיוק אירע לבנו, הוא שיכנע את אשתו ש„יהיה בסדר": „עשרה ימים אחרי תחילת המלחמה," — נזכר יוסף, — „כאשר מרבית המשפחות בקיבוץ כבר קיבלו פריסות שלום מבניהן ואלינו לא הגיע דבר, החלטתי לת־פוס יוזמה ולנסות לברר ביחידת־האם של בני מה בדיוק הולך. צלצלתי לבסיס, הצגתי את עצמי וביקשתי לדעת היכן נמצא משה מנחם ואם אוכל לשוחח איתו. האדם שעימו דיברתי היה כנראה קצין, אבל מכיוון שלא היו ידועים לו פרטים על בני, הוא ביקש ממני להיות סבלני ולהמתין על הקו. מישהו התחיל לחפש את משה, אבל לפתע שמעתי פקידה, שישבה באותו החדר ולא סברה כנראה שאשמע אותה ברקע, מתערבת בעניין ואומרת לקצין משהו כמו „אתה לא יודע שמשה מנחם נמצא עם ההם?". הקצין לא ידע זאת כמובן, ומכיוון שהייתי עדיין על הקו, הוא נקלע לאי־נעימות גדולה וניסה להתחמק. הוא הסביר לי כי כרגע קשה לו ליצור קשר עם משה ולא אוכל לשוחח איתו, ואני מצידי לא לחצתי עליו. להיפך: הבנתי יפה מאוד מה בדיוק קורה ובאיזה מצב הוא נמצא, ולא ביקשתי אותו להסביר לי מה פירוש „ההם". הייתי משוכנע כבר מעל לכל ספק כי למשה אירע משהו, אבל לא ידעתי עדיין אם הוא נמצא ברשימת ההרוגים, השבויים, הנעדרים או הפצועים. זאת היתה חידה.

החידה הזאת הציקה מאוד ליוסף וכדי שהיא לא תציק גם לאשתו, הוא החליט לספר לה רק חצי אמת: „לא אמרתי לה מלה או חצי מלה על אותה שיחה שקלטתי ועל דברי אותה פקידה והתעלמתי מהעניין. התמונה לא היתה עדיין ברורה ולא רציתי לומר לה דברים שיכולים היו להתפרש לכאן או לכאן. החלטתי לחכות כמה ימים. אמרתי לאשתי שיהיה בסדר וסיפרתי לה עובדה אחת נכונה: שלא הצלחתי לדבר עם הבן, וזה הכל!"

שרה: „הוא סיפר לי איך נקלע משה למלחמה הזאת. אני חושבת שזה עניין אותו!"

יוסף: „ביום הכיפורים לא היה משה צריך להיות במוצב. הוא היה צריך להימצא בבית. חג אחד קודם לכן, כלומר בראש־השנה, הוא לא קיבל חופשה ולכן היה צריך לקבלה ביום הכיפורים. — אבל מכיוון שהמחליף שלו במוצב בחרמון היה בחור דתי, הוא החליט לוותר לו. משה בא אלינו כמה ימים לפני החג הביתה, עשה בקבוץ כמה שעות וחזר לחרמון. הוא לא ידע איזו „הפתעה" מחכה לו..."

שרית תהיה חתיכה

משה מנחם לא ידע אז באמת מה מחכה לו. אבל כנראה שגם עכשיו לא: „החבר'ה הכינו לו כאן כמה הפתעות", — מספרת שרה מנחם, — „ואני מקווה שהם ימצאו חן בעיניו. בחדר שבו אנחנו יושבים יתגורר משה וכמו שאתה יכול כבר לראות, הוא מוכן לקלוט אותו. הוא נקי, מסודר ומאורגן למגורים, וחבריו של משה דאגו לו שלא יחסר בו דבר. אחד מהם הכין ציור, שני הכין שולחן מקרמיקה, שלישי הכין אהיל וישנם כאלה ששומרים את המתנה שלהם לרגע האחרון. אני בעצמי לא יודעת מהי".

השיחה קולחת. ופנימה נכנסת אביטל, בת קבוצתו של משה: „שרה", היא שואלת את האם הנרגשת, „מי עשה את האהיל הזה? מי הביא אותו הנה? אתמול הייתי כאן והוא עדיין לא היה. איך הוא פתאום נולד?"

„זאת עבודה של דודי", משיבה שרה, „היא נחמדה, לא?"

אביטל עוזרת לשרה לצחצח בפעם המי־יודע־כמה את החדר ושרה שואלת אותה אם היא ראתה את שולחן הקרמי־קה: „ראיתי, ראיתי" — משיבה אביטל — „ואני גם יודעת שהכין אותו רוני ארווין. הוא עובד בהדר. יש לו ידי זהב!"

„כן, הוא באמת בחור טוב. הוא אפילו לא סיפר לי חצי דבר. רק שמע שעומדים לשחרר את משה וכבר תפס יוזמה. עברתי לפני יומיים לפני החדר שלו וראיתי אותו עובד על השולחן. אמרתי לו „תתחדש רוני" והוא פתאום צחק. „איזה תתחדש על הראש שלך", אמר, „אני לא צריך להתחדש. מוישה צריך. זה בשבילו..."

הדלת נפתחת אין סוף פעמים. ראשים צעירים מציצים. ידידים מציעים את עזרתם ובחורה אחת, שרה שמה, אומרת שזהו יום נורא ארוך והיא מתה שייגמר: „זה ממש נורא. השעות נמתחות כמו מסטיק ולא חולפות. אני עובדת ועובדת ועובדת, ובסוף הזמן לא זז. הוא עומד במקום. תגידו, איך אפשר להזיז אותו? למישהו יש פטנט?"

כולם צוחקים ושרה עצמה מספרת: „הלכתי היום לכמה גינות של חברים ובלי לשאול אף אחד, התחלתי לקטוף פרחים. בכל מקום פתחו עלי את הפה, אבל איך שאמרתי שזה בשביל משה, כולם השתתקו. בשבילו מוכנים לתת את הכל. זה מגיע לו".

גיצה: „אצלי בפעוטון עושים הפספוטים בני השנתיים שמח וממש משגעים לי את השכל. הם שואלים המון שא־לות על משה ולומדים לשיר את „לדוד משה". חוץ מזה שרית (בת אחותו של משה — מ.ג.) הפכה כבר לילדה הכי פופולארית ואני מתכוונת מחר להלביש אותה כמו מלכה. יש לה שמלה לא נורמאלית וגב חשוף והיא נורא חתיכה. אני רק מקווה שמשה לא יסתנוור..."

אהלן! פגישה נרגשת עם חבר, בשדה התעופה

תמונה מגרמניה

נכנס בחורצ'יק צעיר, שזוף כהלכה, ועוזר לשרה לעשות בחדר „בדיקה" נוספת: המקלחת והשירותים — בסדר; מנורה — יש; מקלט רדיו חדש — יש; מיטה — כ"ל; הארון — במקום; הפרחים מוצבים; הגינה טובה...

הכל אם כן במקום ויוסף כבר יכול לספר „איך נולד בנו מחדש": „יום אחד, אחרי מספר שבועות, נודע לי כי הגיעה לארץ מגרמניה תמונה של שבויים ישראליים בסו־ריה וכי ניתן לזהות בה פרצופים. בירדתי מהו מקור התמונה והיכן היא נמצאת, ואז הסתבר לי הסיפור הבא: אביו של השבוי אבי צוקר, שגם הוא היה אז בחזקת נעדר, כתב לאחותו בגרמנית על היעדרו של הבן.

„יום אחד התפרסמה בגרמנית התמונה הראשונה של השבויים מסוריה כשהם יושבים במטע זיתים. והאחות מיהרה לשלוח אותה לארץ. החלטתי לנסוע אז אל משפחת צוקר כדי לנסות לזהות בתמונה את בני — אבל מכיוון שלא הייתי בטוח כי הוא אמנם מצולם בה ולא רציתי לאכזב את אשתי, לא סיפרתי לה על כך דבר. נסעתי איפוא לבדי אל אביו של צוקר, לא מצאתי אותו בבית, ומישהו אחר הציג לי את התמונה. ממבט ראשון לא הצלחתי לזהות את הבן, אבל כאשר חייל שהכיר את בני הצביע על שבוי מסויים ושאל אותי אם זה לא הוא במקרה — התחלתי לזהות אותו, אם כי לא בבטחון מלא.

„חזרתי הביתה עם מוראל גבוה, אבל נסיוני לשמור את הסוד הזה, לפי שעה, רק לעצמי — לא עלה יפה. מה קרה? כאשר אביו של אבי צוקר, אריה שמו, חזר הביתה ושמע שהייתי אצלו, הוא לקח את התמונה, נסע אלי לקיבוץ והציג לי אותה שנית. הפעם לא יכולתי להסתיר את הסוד מאשתי והיא כבר היתה שותפה לו. כאן המקום, לדעתי, לחלוק ציון לשבח לאותו אריה צוקר. לאדם הזה חייבות משפחות השבויים יותר מסתם תודה. הוא היה הרבה יותר מבן־אדם ומה שהוא עשה למעננו, קשה משום לתאר. הוא נסע עם התמונה ליחידה של בני ושל חיילים אחרים, ביקש בצה"ל שיאמרו לו את מי מזהים בה ואחרי שקיבל את תוצאות הזיהויים, נסע אל משפחותיהם והראה להם כי בנם חי. הוא הקדים את צה"ל בהרבה, כל הכבוד לו!"

האפלה קטנה

יוסף מדבר לאט, מנסח כהלכה את דבריו. אומר שהוא כבר מוכן נפשית לשובו של הבן ואיננו מתרגש. ומבטיח לי כי גם מחר בבוקר, כאשר יראה את בנו, הוא יהיה אותו יוסף, אם כי הרבה יותר שמח.

מחר בדרך כלל קרוב מאוד מאוד להיום וכאשר אני מופיע בקיבוץ ב־11 בבוקר למחרת וממשש את הדופק, מגלה לי מוכה גרוס (אשר ביחד עם ערן תומר אירגנה את קבלת הפנים) כי הכל בעצם מוכן כבר ל„הצגה" והקיבוץ מחכים משום לצלצול טלפון. רוצים לדעת מתי בדיוק תגיע השיירה.

אבל צלצול הטלפון לא מגיע כל כך מהר למענית („אנחנו קצת רחוקים מלוד", אמר אחד החברים, „ויש היום רוח...") והקיבוץ ממשיך לעמוד על הרגליים: מקלטי הרדיו פתוחים נון־סטופ מאז שעות הבוקר, בחדר־התרבות מוסי־פות ערנה ודורית לסדר פרחים לקראת המסיבה, ב„גן־אביטל" שרים את „הדוד משה"; ילדי קבוצת „כלנית" מקשטים את האופניים שלהם, במטבח אופים עוגות ומבש־לים פולקע, ובחצר הקיבוץ מסתובבים כבר שוטרים. בשתים־עשרה אוכלים ארוחת צהריים, בשתים־עשרה ועשר דקות מצלצל סוף סוף הטלפון, ובשתים־עשרה ואחת־עשרה דקות יודע כבר כל הקיבוץ כי בשעה רבע לפני שתיים יגיע מישה הביתה. זה כבר בטוח.

אחת־עשרה דקות אחרי השעה שתים־עשרה זה עדיין לא רבע לשתיים, אבל למי במענית יש סבלנות? מתחילים לרדת, לאט אבל בטוח, לעבר שער הכניסה, תופסים עמ־דות מפתח, מתחפרים בשני צידי הכביש, מביאים כסאות, סולמות, מצלמות והרבה הרבה מצב־רוח, וחברה אחת ותיקה אומרת שאין לה כוח לדבר כי היא נורא מתרגשת.

היא באמת מתרגשת אבל חברה אחרת מנתחת את ההתרגשות שלה וקובעת שזה לא מתאים לה: „היא בדרך־כלל אשה חזקה וזה לא כל כך הולם אותה. חוץ מזה היום זה כבר פחות מרגש מאשר באותו יום שבו הגיעה לארץ רשימת השבויים. אז הסתבר לנו, מעל לכל ספק, כי משה חי והיתה התרגשות גדולה. זאת היתה חתיכת שמחה. אתה לא מתאר לך. פתאום כל הקיבוץ עמד על הרגליים והתחיל לאפות עוגות. פתאום זרמו לחדרם של יוסף ושרה מנחם פרחים, בונבוניירות, ברכות, עוגות והשד יודע מה לא. את זה היית צריך לראות. זאת היתה התרגשות!"

זוכרים את ההתרגשות ההיא ואפילו קצת מתרפקים עליה, אבל גם היום, למרות הכל, ממשיכים להתרגש. בינתיים חולפת לה חצי שעה, ואחרי כן עוד חצי שעה, ואחרי ה„עוד חצי שעה", עוד אחת, והשעה רבע לפני שתיים כבר לא תהיה היום — גם לא השעה שתיים. מת־חילות הספקולציות ומתחילים הניחושים וגבר אחד צעיר הרוצה להרגיז את הנוטים להתרגז, אומר ש„אולי בכלל לא שיחררו את משה וברדיו היתה טעות..."

פתאום מגיע טנדר ונשמעות מחיאות כפיים, אבל מסתבר שהנהג הוא לא משה מנחם וגם לא הבן־דוד שלו. הוא סתם חבר קיבוץ החוזר הביתה וכדי לא להישאר חייב לאלה המפלסים לו דרך בכניסה, הוא ממתיק באוזניהם את הסוד כי אוטו־טו עומד מוישלה להגיע. האוטו־טו שלו הוא לא כל כך אוטו־טו כי מוישלה לא ממהר להגיע ומישהו כבר חושד בו שהוא עצר באיזו מסעדה בדרך ועושה האפלה קטנה. לא יפה, מוישה!

אבל מוישה מנחם לא עושה האפלה. הוא נוסע, ונוסע ונוסע, בדרך ממתיק באוזני הוריו ואחותו המלווים אותו במונית, כמה מסודות כלא „אל־מאזה", וכאשר הוא מגיע סוף־סוף אל שדרת העצים המובילה לקיבוץ — מחכה לו הפתעה: 20 מילדי המשק, רכובים על אופניים מקושטים, חוסמים את הדרך, צוהלים כמו משוגעים, קופצים משמחה לשמיים ומוקדים על נהג המונית לנסוע אחריהם באיטיות, לפחות עד לשער הקיבוץ.

אבל המונית לא מצליחה להגיע אל אותו שער וגם אין כל סיבה שתגיע. הרבה־הרבה קודם לכן מסתערים עליה עשרה צעירים שיכורי שמחה, חוטפים מתוכה את ה„חתן", מרוקנים על ראשו שמפניה קרה ונושאים אותו אל־על על כתפיהם. משה מנחם מחייך, צוחק, ממלמל ועושה שלום לכל מי שנקרה בדרכו, ועוד לפני שעולה בידיו לומר ג'יק רובינסון, הוא נמחץ על־ידי עשרות חברים, ידידים, קרובים וחיילים ואיננו מצליח להחלץ מהם. כאן מתחיל פסטיבל הנשיקות, החיבוקים, הדמעות והזכרונות — וכאן מסתיימת, מטבע הדברים, הרשימה.

משה מנחם חזר הביתה.

לחיים! הרמת כוסית, בפעם המי יודע כמה, במענית

הנשיקה הראשונה

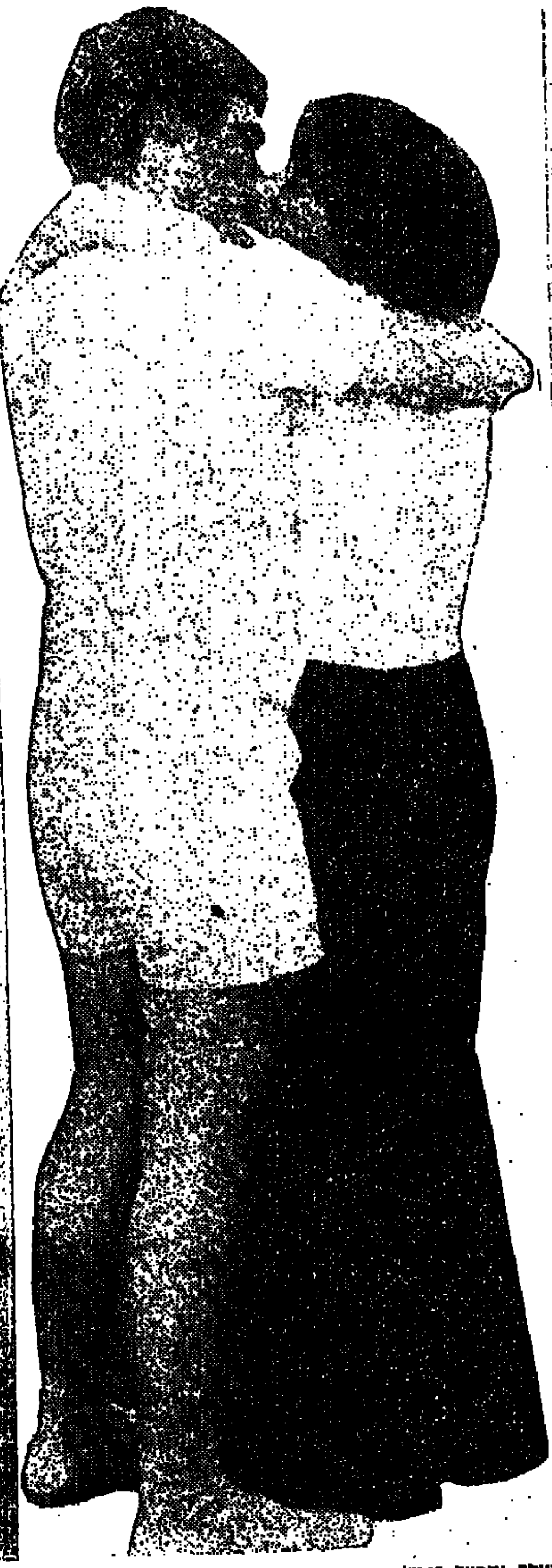

(צילם ישראל זמיר)

(צילם עוזי קרן)

(צילם עוזי קרן)

(צילם עוזי קרן)

(צילם עוזי קרן)

כשיחזור אלי
אומר לו בוודאי
„ראה, זה בוקר נהדר !"
רוח תלחש אז
אל ענן וקשת
שהחייל שלי חזר
צפרים בדשא
יזמרו בחשק
„איזה בוקר נהדר !"
ואני צוחקת
בטח אנשק את
החייל שלי
שחזר.

(צילם ישראל זמיר)

(צילם עוזי קרן)

(צילם ישראל זמיר)

(צילם יעקב כץ)

(צילם עוזי קרן)

נס והפתעה

מאת דוד גורן

קרוב לארבע אחה"צ נראתה מרחוק המכונית המביאה את בני־המשפחה. בני כיתתו של יוסף תור יצא במחול באמצע הצומת. אז הפסיק גם אלחנן את קריאותיו במכשיר הקשר אל שער קיבוץ טירת צבי בהודעה קצרה: „יוסף הגיע אלינו — מייד נגיע הביתה — סוף."

בחיבוק הראשון זכה אחד מלובשי מדי צה"ל הצעירים. היה זה אבי, ידידו ממוצב החרמון, שהיה בין המועטים אשר פילסו להם דרך ונמלטו מן הכיתור. „מרבית אנשי יחידתנו נפלו בקרב זה ובמארבים שהציבו הסורים. ימים רבים לאחר שחזרתי והשתלבתי בלחימה המשכתי להיות חרד לגורל אנשי המוצב, במיוחד חשבתי על יוסי" — מספר אבי.

ואילו סיפורו של יוסי מתחיל כך: „בשעה 2 אחר־הצהרים התחילה הרעשה ארטילרית לכל אורך הגזרה. גם למוצב החרמון כוונה ההרעשה והסתבר כי אנו מטווחים היטב. ההרעשה הכבדה העידה כי משהו בלתי רגיל עשוי להתרחש. תוך כדי ההרעשה נודע על מסוקים שלא זוהו אשר נראו באזור — זמן קצר לאחר מכן שמענו ירי מנשק קל בכיוון פתחי המוצב. כאשר הסורים התפרצו פנימה בצעקות התלקח קרב והיו לנו הרבה אבידות. חלק מאנשינו נפלו בשבי. למחרת ניסינו כמה נסיונות לצאת מן הכיתור ושוב סבלנו אבידות. יחס הכוחות היה לרעתנו וראינו כי לא נותרה אפשרות אחרת, הסורים המשיכו לירות לעברנו גם כשהודענו כי החלטנו להיכנע. הפתעתי הגדולה באה כאשר נשבינו וכאשר השובים ענונו כיאות. אוכל רב לא היה להם — הבינונו זאת ממה שדיברו בנושא זה ביניהם — אך לנו נתנו מכל שביקשנו אוכל ומשקה. כשהיינו צריכים ללכת קשרו לנו את הידים לראשונה — נפרדנו בלחיצת ידים והם ניסו לעודד את רוחנו, איחלו לנו שחרור תוך ימים מספר, שבועות או מקסימום כמה חודשים.

בבית הכלא היה יחס הסוהרים בתחילת קשה מאד. רק לאחר 40 יום קיבלנו לבוש ורק לאחר שהסוהרים התרגלו אלינו התחילו לדבר איתנו. בתקופה הזאת התחלנו לארגן חיינו, הרבינו להמציא משחקים וצורות בילוי הזמן. הכל, כמובן, בשמירה על השקט. בתא של 32 שבויים היינו 2—3 חיילים דתיים, היינו מתפללים ושרים שירי שבת ויצרנו מנהג של קבלת־שבת חגיגית, עם שירה חרישית, שכולם הצטרפו אליה. בהמשך היתה בימי השבוע ציפיה לבוא קבלת השבת, שהעניקה תחושת בית וחג."

„מכיוון שלא בטחנו בחישובינו ביחס למועד חג הפסח ערכנו את ליל הסדר שני לילות רצופים. כבר היו בידינו ספרי תנ"ך ובעזרתם תרכבנו הגדה משלנו. היו לנו מעט מצות וערכנו סדר ראשון צנוע. למחרת, כבמעשה נסים, נפתחה הדלת ולתוך התא שלנו נזרקו שישה ספרי אגדה. השתוללנו משמחה, העזנו וביקשנו כי נאחד את שני התאים, שלנו ושל התא השכן בו נמצאו יתר השבויים. ערכנו הכל עד כמה שיכולנו יותר יפה, שרנו שירינו בקול רם, כאילו חשנו את בתינו ואת כל בתי ישראל המזדהים אתנו בערב זה."

„גם את יום הזכרון לחללי צה"ל הצלחנו לציין, כשאנו עורכים בעצמנו את פרקי הקריאה מספרי תנ"ך שכבר היו בידינו. בעמידת דום התאחדנו עם זכרם. ידענו שבארץ, כאשר נגיע, נשמע בשורות לא משמחות.

על האפשרות להשתחרר מן השבי חשבנו כל הזמן. הבוקר בשעה 4.30 נכנסו קצינים לתאנו וביקשו שנארוז חפצינו. ארזנו הכל, גם את מכונות הגילוח, מכנסי הספורט ודברים שקיבלנו במתנת בשבי. הסוהרים ערכו חיפוש ולקחו כמעט הכל, השאירו אותנו בתחתונים, כמו שאומרים. גם מכתבים לקחו. הייתי בין אלה שהצליחו להתחכם ולהסתיר כמה פתקים חשובים לי, אתם יכולים לראותם בחדרי. בשעה 7.00 בבוקר נלקחנו בעיניים גלויות לבית הכלא. זאת כבר היתה חוויה, לעבור דרך זו בלי איזה שק שחור על הראש. גם כאן לא נאמרו לנו דברים מפורשים אך מהדיבורים והערכות המשקל של חפצינו הבינונו כי מדובר בהחזרתנו בעזרת מטוסים. העבירו אותנו לשדה התעופה באוטובוסים פתוחים, דרך החלונות יכולנו לראות את הכל סביבנו. לרוב התייחסו העוברים ושבים — שכפי הנראה ידעו מי נמצא באוטובוסים — באדישות, פה ושם היו גם מקללים ומניפי אגרופים. דווקא בשעת עלייתנו למטוס ובדרכנו חזרה גדלה במידה מסוימת הרדתנו. אמרנו לעצמנו כי לפחות עכשיו אנו מקווים „שעמוד חשמל" לא ירדוף אחרינו. הגענו בשלום ללוד ועתה, לסיום דברי במסיבה, הריני מודה על קבלת הפנים הנפלאה, שהחזירה אותי למציאות והוכיחה לי שאכן אני בביתי."

אבי חוזר לשכונה

מאת יגאל גלאי

„אבי מלך ישראל" — שאגו אנשי שכונת־שפירא, כשחזר אבי צוקר, בן־השכונה מהשבי הסורי. רחוב מימון, רחוב שקט בימים רגילים, התמלא מבעוד בוקר, בהמון רב שציפה לאבי. ילדי השכונה סיימו את מלאכת קישוט הבית והחצר באלפי פרחים ודגלונים. בבית הוכנסו המשקאות, מיליון בקבוקי שמפניה ויין, לכוננות במקרר, הסנדוויצ'ים הונחו על השולחן, והבת ענתה בטלפון לכמה מתעניינים נרגשים וכולם־כולם חיכו לאבי. מי שלא ראה את השמחה בשובו של אבי (וגם החמיץ את שמחת בית־השואבה) לא ראה שמחה מימיו. כשנראתה המונית (נהג, חיילת חיננית, האח ליאור, האבא אריה, שני תיקים ושלט — „קצין העיר תל־אביבי") בקצה הרחוב, רצו לעברה ההמונים, חסמו את דרכה, שלפו מתוכה את אבי ונשאוהו על כפיים.

אבי הנרגש, שכמעט נחנק מחיבוקי ההמונים, הצליח להגיע למרפסת הבית ונופף בידו לעבר השכנים השמחים. „הכל מאה אחוז, הכל בסדר" — היו המילים היחידות שאמר. אחר־כך זרק לעברם את הפרחים אותם קיבל כמה דקות קודם־לכן מילדי בית־הספר. החבריה השתוללו משמחה, שרו „הבאנו שלום עליכם", והעיפו אלפי ניירות צבעוניים וסוכריות באוויר. לאחר שנכנס הביתה המשיכו כולם לצעוק — „אבי, אבי !" ואבי צוקר נאלץ לצאת שנית אל המרפסת ולעמוד בפני מטח עיניים עולצות (דומעות מאושר ברובן).

זקן מהשכונה ניגש לברכו (אבי מנשק את ידיו), חברים טופחים על השכם ואומרים: מה נשמע וספר איך היה. שני ילדיו מטפסים על שכמו ועיתונאית אחת באה ושואלת שאלות.

בתוך כל המהומה הזאת מרימה המשפחה כוסיות עם כולם. האח ליאור מבטיח לקחת את אבי לבילויים, יעלי הקטנה בוכה ואומרת: „שאבי תמיד הולך ולא חוזר וזה לא יפה מצידו", האבא אריה מרים כוסית ועוד אחת ועוד אחת. ובחוץ — שמש חמימה ושכנים עולזים ואריק אינשטיין שר ברדיו „כמה טוב שבאת הביתה". אין מה לדבר, שמחה אמיתית.

הצד השני של הנס הכלכלי

מאת שמעון נוי

במקום „התפוצצות אוכלוסיה" — התפוצצות הנדסית
יפאן על „כלכלת אופניים"
זיהום האוויר מעיב על הפיתוח

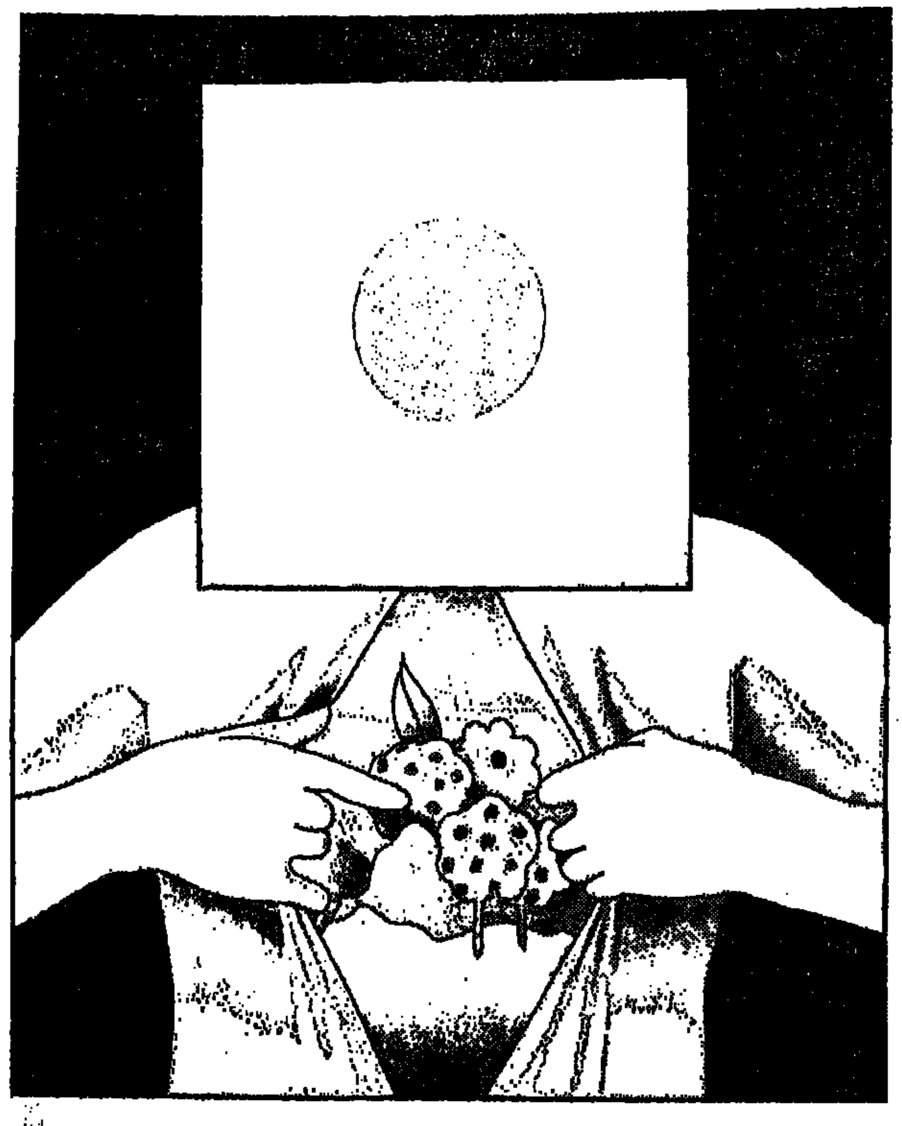

ר. גיאן, מחבר הספר „יפאן — עצמה ללא פצצה", *) על פיו נכתבה רשימה זו, מעיר על כך: מי יתן ויהיו ראשי ממשלות העמלים לקומם את השלום על יסוד מאזן ה־עסקים במקום מאזן האימה.

יפאן פנתה לאירופה, חדלה להיות „מזרח רחוק" והיתה ל„מערב קרוב". בפיתוח כלכלי ובמודרניזציה, בשיתוף פעולה כלכלי ופיננסי, רואה היא את הטובות שבתרופות לקומוניזם ובהכחשות ל„תורת הדומינו". עד כאן כאילו הכול שפיר.

הצד האפל של הנס הכלכלי

התערוכה העולמית באוסאקה, ב־1970, סימלה את השיא באווירת הנצחון אשר שר־רה במשק היפאני — וגם את קיצה של אותה אווירה: האטה בהשקעות, עודף בייצור, ראשית מיתון. התגלה הצד השני, והאפל, של הנס היפאני — הסכנות והמחיר הגבוה שב־תיעוש שלוח־רסן, תופעת הזיהום. הטעם מחזיקה יפאן בשיא עולמי חרת־אסון: שיא הזיהום; אוויר מורעל בכרכים, נחלים שהפכו לביוב המוביל את מי־התעשיה המזוהמים, זיהום שדות על־ידי חומרים כימיים הנפל־טים מבתי־חרושת, השחתת החי והצומח.

ביותר ממחצית מבין 66 ערי יפאן נושמים אוויר, שבו עולה דרגת הזיהום על המכסי־מום הנסבל, כתוצאה מעשן הארובות, מהסקה ומפליטת מנועי מכוניות. בעיר יוקאישי, קרית הפטרוכימיה, רבים החולים הסובלים בריאותיהם, שנתקפו ב„אסטמה של יוקאישי". נמנו שם עשרות מיתות בשל זיהום. 2.8% מכלל ילדי יפאן סובלים מ„אסטמה של יל־דים", ושיעורם גדול יותר באזורים המזוהמים במיוחד.

דרומית לטוקיו שפכו בתי־חרושת לנייר למעלה מ־300,000 טונה של פסולת מצחינות לנמל טאגונורה, עד כי אניות לא יכלו עוד לנוע בתוך הים המבחיל של בוץ.

„מחלת מינימאטה" — זו על שם עיר באי קיושו, שם הורעלו התושבים במשך שנים מדגים מזוהמים מכספית. מפעל גדול שפך כספית לים וזיהם אותו. המחלה הופיעה ב־1953, הגורם לה אותר רק ב־1959, וב־1960 הושם קץ לזיהום. הסיכום: 54 מתים, למעלה מ־180 חולים אנושים, מהם 70 שנפלו למשכב לכל ימי חייהם. דבר דומה קרה במחוז אחר. ושוב במחוז אחר נגרמה הרעלה איטית מאכי־לת אורז וירקות מזוהמים בקדמיום. היתה זו מחלה „מסתורית", החולים זעקו והתפתלו בכאבי־תופת. מאז 1950 מתו יותר מ־100 איש ולמעלה מ־500 קרבנות הגישו תביעת משפטית.

ישדות אורז וגידולים אחרים זוהמו כתוצ־אה מפליטת חומרים: קדמיום, אבץ, נחושת, כספית, ארסן. 50 מקומות ברחבי יפאן נפגעו ממים מכילי קדמיום, מהם שבעה בעלי דרגת־זיהום מסוכנת. מחצית חופי יפאן מזוהמים. הדיג הצטמצם ב־5%. כתוצאה מתנועת ה־מיכליות גורם הנפט הגלמי לזיהום עצום. ה־ים הפנימי הופך לאחד המזוהמים שעל־פני כדור הארץ. לפי מפת זיהום שפורסמה שם בעתונות מנוגעת למעשה כל יפאן בנגע ה־נורא והגובר של זיהום אוויר, מים מתוקים, ים וקרקע.

מהמקום השלישי למקום העשרים

בעיני התעשיה היתה זו תופעת־לוואי בלתי־נמנעת של הפיתוח. הקפיטליזם המגין זלזול נורא באדם, אכזריות מחפירה. תוך חס־כון במחירים הגבוה של המתקנים למניעת זי־הום מצאה לה התעשיה דרך להוזיל את ה־ייצור, וכך לזכות במעין מענק עקיף ליצוא.

התעשיה בארצות־הברית הקדישה ב־1970 4% מהשקעותיה לפיקוח סביבתי, ו־היפאנים — לאחר שעמדו על חומרת ה־בעיות — 5.8%. התעשיות השבדיות ישקיעו 7.7%.

עקרון, שהוכנס בלחץ התעייינים בסעיף החוקה על שמירת האיזון בין הצמיחה הכלכ־לית ובין הפיקוח על הזיהום, איפשר למפע־לים המזוהמים להתחמק מתביעות משפטיות.

בשנים האחרונות מורגשת התעוררות ו־ערנות הציבור לבעיות אלו: המאבק נגד הרעש, ההגנה בפני הריחות, שימור הנוף, הביוב והאשפה — על כל אלה מגיבים ה־יפאנים. הם התאכזבו מכול־יכולתו של ה־תל"ג. התברר להם, ששיאים בייצור אינם מבטיחים אושר, ושמהירות הצמיחה אינה ה־אידיאל הנעלה ביותר של חברה מודרנית; שהזיהום והמיתון הם פגעים הנובעים מפיתוח בלתי־מרוסן, מעליונות מסוכנת של האינטר־סים הפרטיים, משליטת־יתר של החזקים ו־הגדולים בהמוני החלשים והקטנים.

המוני העובדים החרוצים והממושמעים מאשימים את מעסיקיהם בכך, שלא העניקו להם בתמורה את „איכות החיים": פחות שעות נסיעה ברכבות, פחות דוחק בהן, פחות דיור צפוף, פחות תאונות — לכך הם שוא־פים. וכך, בערך, הם אומרים: „מה לנו אם יפאן היא המעצמה השלישית, אם כל אחד מאיתנו נמצא בתחתית הסולם? במישור ה־פרטי מוריד אותנו העוני מתחת למקום ה־עשרים, לדרגתה של ונצואלה!"

בשולי השגשוג של יפאן נותרו, איפוא, אנשים נשכחים, מוטלים, בישי־מזל. האיגו־דים המקצועיים כמעט שלא ניסו לארגן את המוני „האנשים הקטנטנים" ולהגן עליהם. ובהעדר מפלגה סוציאליסטית, שתהא מסוג־לת להתמודד על השלטון, לא היה מנגנון שיגן על הציבור בפני הנגעים של הצמיחה המהירה.

בנוסף לזיהום מרובים מעשי־השחתה ו־השמדה של המורשה הטבעית והתרבותית: שטח צר, התפוצצות אוכלוסין והתפוצצות הקידמה מגמו באורח יסודי בנוף היפאני.

זבש"י

ב־1972 עלו היפאנים על דרך חדשה. שני כללים למדיניותה של זו: להיחפז פחות ו־לחשוב יותר על הרווחה מבית, לכוון המשא־בים והמרץ לשיכון, עיור, ביוב, תחבורה, בתי־חולים, ביטוח ממלכתי ולמלחמה בזיהום.

לשלוט על מרצה, לרסן את שאפתנותה — זו מעייתה של יפאן. פיתוח מהיר מדי עלול להרעיל ולזהם את הסביבה והאוויר ביפאן, ואילו מחוצה לה עלול זה לגרום לזיהום מסוג אחר, לאווירה מדינית ספוגת־רעל של איבה סביבה וכלפיה. בשני המישורים מתבקש או־תו פתרון: להאט, לבלום, לבקר. אם תעשה כן, תתקן יפאן בביתה את הידרדרות הסבי־בה ואיכות החיים, ובחוצה לה — את הי־דרדרות ביחסיה הבין־לאומיים ובדימויה בעולם.

ומעבר למגרעות — מסיים הספר בנימה אופטימית ואומר, כי — יפאן הינה אחד ה־הישגים המופלאים של ימינו, שיעלים לה־הסיק ממנה לקחים של אופטימיות ותעוזות, ושתיתה נבונה דיה כדי לוותר על הנשק ו־לשאוב את כוחה מתחיצותה.

ב־1985 יהיו בטוקיו 33 מיליון תו־שבים, באוסאקה — 18 ובנאגויה — כ־10. יחד יהוו מגאלופוליס עם למעלה מ־60 מיליון תושבים. באזור חבל, טוקאידו, יושבים כבר היום למעלה מ־48 מיליון נפש, כמחצית האוכלוסיה הנוכחית של המדינה. לגבי טוקיו בלבד התחזית לשנת 2000 היא 40 מיליון.

קפיצות והתפוצצויות

כדי לצאת מן הבוץ נוקטים היפאנים שי־טה של „התפוצצות", אלא שהפעם לא על־ידי אנשי־הצבא, כי אם על־ידי המהנדסים. היפאנים משוגעים לדבר: לבנות את יפאן־בית־החרושת. יפאן הצליחה הודות ליפאנים, שהם עם חרוץ ביותר. הלהט המאפיין ארץ זו מתבטא בקצב המטורף של התיעוש והמו־דרניזציה.

כיום פולשת יפאן אל תוך עצמה. ב־1967 עברה את ה־100 מיליון. אחרי התבוסה חלה ירידה חלולה בילודה מ־34.3 לאלף ב־1947 ל־17.2 ב־1957, וזו נמשכה וירדה לרמה אירופית.

ההסברה מילאה כאן תפקיד מכריע. ההפ־לות מותרות מטעמים כלכליים. ב־1957 היו 1,200,000 הפלות רשמיות, וכנראה כ־600,000 בלתי־רשמיות. עם הופעת הגלולה שוב חלה ירידה. מעניין, שאמצעי־המניעה נפוצו בכפר מהר יותר מאשר בעיר — חישג שלא היה כמותו בשום ארץ בלתי־מפותחת, גם לא בסין. גם תוחלת החיים עלתה מ־50 ב־1947 ל־69 לגבר ו־74 לאשה ב־1969.

שוב אין ביפאן סיוט של התפוצצות אוכ־לוסין, והיא חסרה ידיים עובדות, בעיקר כוח־אדם מקצועי. השוק בן 100 מיליון הצרכנים משמש גורם לפיתוח נמרץ. יפאן נמצאת ב־מירוץ מתמיד קדימה: „כלכלת האופניים" — כדי להישאר בשיווי־משקל, יש לדהור קדי־מה, ואם מאיטים — נופלים. תוך כמה שנים „מתפוצצים" ממש: אלקטרוניקה, פטרוכימיה, פלסטיקה, סיבים סינתטיים ועוד. מ־1956 — נמקום הראשון בעולם בתחום המספנות.

יפאן ראשונה בעולם בגודל השקעותיה, בשיעור הצמיחה שלה, במהירות גידול התל"ג (התוצר הלאומי הגלמי). לפי אקונומיסט, מהווה שיעור הגידול ביפאן „אחת הקפיצות קדימה המלהיבות והמפליאות ביותר בתול־דות הכלכלה העולמית".

ומהמוצר הענקי — תשלובות של בתי־חרושת, מיכליות־ענק ואניות — קפיצה למוצר הזעיר: באלקטרוניקה (מקלט טלוויזיה בשחור־לבן, שאורכו 21 סנטימטרים בלבד), בתעשיית שעונים, מכשירי דיוק ומדע, מצל־מות וכו'. הפרק הראשון בתולדות האלקטרו־ניקה ביפאן: „הזינוק של תעשיית הטרנזיס־טורים", השני — „זינוק הטלוויזיה", השלישי — הטלוויזיה בצבעים, ואחרי זה — מזגן האוויר. לא הזמנות צבאיות דירבנו את ה־אלקטרוניקה היפאנית, כי אם הייצור לצרכים אורחיים.

אנרגיה גרעינית ואלרגיה גרעינית

תוך עשרים שנה עברה יפאן מהשמדה גרעינית ליכולת למשול בגרעין ולהשתמש בו לצורכי־שלום: תחנות־כוח וכורים גרעי־ניים, אחדים כבר פועלים. עד 1976 יוקמו עוד 21 תחנות־כוח גרעיניות, ובסך־הכול יהיו 46.

יפאן מסרבת לקנות לעצמה גדולה, ש־תהיה מבוססת על נשק או על פצצה גרעינית. היפאנים סובלים מ„אלרגית גרעינית". הם מיטיבים לדעת מזולתם, כי על המלחמה ל־היעלם, ולא — תיעלם הציביליזציה, וכי מדי־נה המבקשת להיות חזקה בעידן הגרעיני חייבת לשאוב את כוחה מן המשק ולא מן הנשק. התקדמותה המסחררת נודעת בחלקה מכך, שהיא ניצלה מגיפוח התקציבים הצב־איים, ממירוץ החימוש. ב־1970 היווה תקצי־בה הצבאי פחות מ־8% מכלל התקציב (ב־ישראל השנה — 42%).

מדיניות זו עשתה את יפאן לקליל ולזריז שבאלופים המשתתפים במירוץ אל שנת 2000. מק־ארתור ראה לנגד עיניו את יפאן בעתיד כ„שוויץ של המזרח", יפאן לא שכ־חה זאת. דה־גול כינה בשעתו את ראש ממש־לת יפאן שביקר אצלו: „סוכן מכירות של טרנזיסטורים" — האם זה עלבון או מחמאה?

*) הוצ' עם עובד, 1973, 214 עמ'.

מכורים לשחמט

כתב וצילם עמירם ברוטמן

אחד המקומות הבודדים בהם עדיין נפגשים מנהל ופועל, עו"ד ולקוחו, ליד שולחן אחד, ללא דיסטאנס, ובנסיבות חברתיות — הוא שולחן השחמט. 64 המשבצות בשחור־לבן נותנות סיכויים בתנאים התחלתיים שווים לכל אדם לגבור על יריבו, ללא הבדל מין, דת, גיל או מעמד חברתי.

אחד המועדונים היחידים של „המשוגעים לשחמט" בחיפה הוא מועדון לאסקר, המהווה את ביתם השני של שחמטאים רבים, המבלים בו יום יום כ־5—6 שעות ויותר, משחקים, מנתחים משחקים של אחרים, מחברים פרובלמות ופותרים סיומים.

האנשים הבאים למועדון הם מיגוון רחב של טיפוסים, השונים איש מרעהו הן בגיל והן בסטאטוס החברתי, מעורך־דין או שופט ועד פנסיונרים (שמהווים אחוז ניכר). קנה־המידה היחיד למערכת החברה הוא ההצטיינות בשחמט.

המועדון, הנקרא ע"ש אלוף העולם השני בשחמט (אחרי שהביס את וילהלם שטייניץ בשנת 1894. אגב, שניהם יהודים), כמעט תמיד מלא, ולפי כמויות העשן והמלמולים של הקיביצרים (נותני העצות), שהם צרה בפני עצמה, וחסרון מוחלט של בנות המין היפה — נראה כמו מועדון לימאים. הנציגות הבודדות של המין החלש הן בעלות המקום ועובדות המזנון, דבר שרצוי שהפמיניסטיות יתנו דעתן עליו.

אחד מהבאים למועדון יום־יום למספר שעות הוא מר שמואל שטיינפלד, קצין משטרה לשעבר שיצא לגימלאות. מר שטיינפלד, שנמצא במועדון לפי המלצת הרופא (מקרה לא בודד שרופא ממליץ על ריפוי בעיסוק) לאחר שראייתו החלה להתערפל, טוען, שההתרכזות עוזרת לשיפור הראיה. מר שטיינפלד שיחק בזמנו עם שחקן מצויין, שלימים נפגשו בנסיבות פחות משמחות, מעברו השני של הסורג. שמו של השחקן אדריאן שוארץ, ולאחר שהוכנס לכלא, קרא למר שטיינפלד, שהכירו מימים טובים יותר, וביקשו שישפיע על מר שאול הון, מהאיגוד הישראלי לשחמט, שלא יורקהו מהאיגוד, תמורת הסכמה לתת גט לאשתו. לדברי מר שטיינפלד, רוב באי המועדון הם טיפוסים של ממש. מעשת באדם שלקה בסכיזופרניה בעקבות מות בנו, ולעיתים תכופות היה מתכנס ומנתק כל קשר עם הסביבה, ומוצא את עצמו במצבים משונים ביותר. לאט לאט חזר לשחק שח והוא מבלה במועדון את רוב זמנו, ולדבריו — „מזל שיש מועדון, כל אחד יכול לשכוח את עצמו בשעות המשחק הארוכות, וכמה כבר יכול בן אדם לקרוא ?"

טיפוסים

טיפוס אחר הנמצא במועדון מהווה נקודת מוקד לחובבי תשת הבידורי, וזאת עקב חנאיו לקבל צריח סור ומשחקו המתנהל בעזרת כל גופו, כשפיו, המהווה את החלק הבולט והחשוב בו, נפתח בתחילת המשחק ולא נסגר עד להודעה חדשה, בקצב שמקלע כבד הוא איטי לידו. משחקו נשמע כך: אתה לא נורמלי, ממש לא נורמלי, הבחור הזה (השחקן היריב) יצא מדעתו, הרי כל שחקן לידך הוא שחקן, תתבייש בכלל לשבת מולי, מת, עוד לא נכנעת ?... ועוד כהנה וכהנה הרבה ומהרהרועש, ועד לסיום המשחק הוא מספיק לטמטם את יריבו ואת יושבי השולחנות הסמוכים, כשכל בקשותיהם, תחנוניהם ואיומיהם למעט שקט, נתקלים בחוסר תגובה מחלט.

אצל רבים מהשחקנים קיימות תכונות ילדותיות. לאחר הפסד הם תולים את האשם בגורמים שונים ומשונים שכל קרבתם למשחק השחמט מקרית בהחלט, בעוד שבזמן המשחק הם מקנטרים את יריבם ללא גבול, ופנינים כגון „המהלך שלך הוא לא נורמלי, ופשוט לא מובן מבחינה טקטית, אין שום אדם שמסוגל להבינו" — מתגלגלות בחלל. או: „כל מה שקורה על הלוח הוא בהחלט לא באשמתך". ההערכה העצמית היא מרכיב דומיננטי אצל רוב השחקנים ומשפטים כמו „אתה עוד רחוק ממני, אין לך מושג אפילו כמה," בואריאציות שונות נשמעים מפי כולם לכולם. מכל מקום, מלחמה פסיכולוגית מוצלחת בשחמט, מהווה גורם חשוב בדרך לנצחון (ראה משחקי בובי פישר—ספאסקי).

בין הקיביצרים יש חלק שמהווים רעה חולה ליד כל שולחן בו הם נותנים את עצתם הלא־נדרשת, ואפילו כנגד דרישת השחקנים שחלקם דורש מהם, אפילו בנסות רוח ובעלבון, לגלגל את עצמם לשולחן אחר, והללו עור של פיל להם ושום עלבון לא פוגע בהם, והם ממשיכים בשלהם.

סוג אחר של צופים מן הצד הם הפנסיונרים הזקנים, שקמטים רבים ממלאים את מצחם ופניהם, פנים שכמותם אפשר למצוא בכל בתי האבות ומושבי הזקנים, בהבדל אחד: העיניים. העיניים אצלם בורקות ומתרגשות ליד כל משחק, ועוקבות בעניין רב אחרי המהלכים, כאשר כל משחק לגביהם מרגש למתות כמו הדו־קרב על אליפות העולם. אגב, אתה יכול לנחש את מספר הפנסיונרים כבר עם כניסתך למועדון לפי מספר המגבעות התלויות בכניסה.

לגבי כמה מהאנשים המשחקים בקביעות, מהווה המשחק גורם מפריע בחיי המשפחה. חלק מנשותיהם התרגלו לכך, אך במקרה קיצוני (של אדם שסרב לפרסם את שמו) הגיע הדבר עד לגירושין. שחקנים מסוג אחר הם סטודנטים, שהשח בא אצלם לעיתים קרובות על חשבון הרצאות וזמן לימודים, ולקראת כל סיום סימסטר הם נעלמים מהמועדון במטרה להשיג את הזמן האבוד.

פוקר שחמטאי

שחקני שחמט אחרים, שהמשחק לא נותן להם מתח מספיק, מגבירים אותו ע"י הימורים. ההימורים קיימים בעיקר במשחקי בליץ של 5 דקות לכל משתתף, כשהזמן נמדד בשעוני שחמט מיוחדים. במהלך המשחק קיימת אפשרות להכפיל, לשלש, או אפילו לרבע את הסכום ההתחלתי. המשחקים הם בדרך כלל על סכומים קטנים של לירה או שתיים. לדעת גלדברד מרדכי, המועמד לתואר אומן, חבל מאד שנכנס לשח אובייקט כזה, ולדעתו השח הוא משחק הנהפך לחלק מהחיים, והמשחק על כסף קיים אצל חובבים אשר יש להם נטיה להמר כמו בקלפים. לדעתו, משחק הבליץ שכיח יותר אצל הצעירים כיוון שהוא מהנה ולא מחייב כמו משחק התחרות. מרדכי מרגיש במועדון אווירה מיוחדת: „או שיש לך נטיה לזה, או שהזזת הכלים נראית לך כמו כדורגל". המועדון מהווה לגביו מקום בילוי חברתי כמו לרוב חברי האגודה. למרדכי טענות למועדון „לאסקר": שלך הקבוצה בנוי על שחקנים וחיקים בעלי דרגה, ולכן אין המועדון יכול ליהנות מהכשרונות הגדלים בו. שחמטאי צעיר מתרעם על כך ששחקן בכיר לא יכול להתפרנס כמקצוען, מאחר שהאפשרויות בארץ מוגבלות בתחום זה. לטענתו, שחמטאי שהיה מקדיש לשחמט זמן והון לנה שמקדיש כדורגלן לכדורגל, למשל, היה מגיע להישגים גדולים בהרבה, ואמנם אחרי שראיתי ספרות שחמט של חבר מועדון, אשר את מרביתה הוא מכיר בעל פה, גיליתי את התכונות הדרושות לשחמטאי טוב: אורך של לחם, כושר ספורטיבי מעולה — וזאת בנוסף לתנאי היסודי: כושר חשיבה, במשך שעות ארוכות של משחק.

„השחמט הוא מחלה, וללא ספק הטובה שבכולן", אמר לי אחד השחקנים המכורים. כל המתבונן בהבעת פניהם, בהתרכזות העצומה של השחקנים בשעת משחק, כמעט מדיטציה, ומוריד את עיניו מתחת לשולחן ורואה את הרגליים המופתעות בעצבנות, יסכים שאולי קיים איזה גורם של „מחלה".

מעניין, שמעטים „חולים" מסוג זה בני עדות המזרח, שרק אחוז קטן מהם משחק במועדון. אולי נובע הדבר מנטייתם למשחק השש־בש. מאידך גיסא, נותנים העולים ממזרח אירופה, ובמיוחד מרוסיה, זריקת מרץ לחיי השחמט בארץ. ולגבי אותם אנשים שחיים את חייהם במסגרת שישים־וארבע־המשבצות אולי כדאי לזכור שהשחמט הוא משחק מבדי להיות רציני, ורציני מבדי להיות משחק.

המועדון בשיא הפעילות: ארבע אחה"צ, ובחוץ יום קיץ חם...

צעירים ומבוגרים, פועלים ואקדמאים, נגשים ליד אותו שולחן

דע את האויב

הקולנוע של ארגוני החבלה

מאת רות חזן

בחודשי הרגיעה היחסית מפעולות החבלנים, שעשעו את עצמם כמה אישים בחלומות באספמיה. הם ראו מהרהורי לבם. בישרו לנו, כי גילו רמזים ברורים לשינוי וריכוך עמדות אצל מנהיגי המחבלים. גם אנו, אזרחים תמימים ויוניים, הכמהים כל־כך להאמין בטוב, נתפתינו מעט. חשבנו: „הלוואי" ו„אולי".

התאמצנו למצוא בכל ידיעה עתונאית בשורות של ימי משיח... באותם ימים רחוקים (לפני כחודש) נתקלתי ברבעון „המחברות לקולנוע" ובו ראיון עם „אנשי החברה להפקת והפצת סרטים פלסטיניים". (או: הקולנוע של ארגוני החבלה). לבי עלץ לרגע, הנה קבוצת אנשי קולנוע ערביים, יושבת עם עמיתיהם הצרפתיים לשיחה שכולה התרוממות רוח. מלים כ„הומאניטאריות", „קידמה", „אסתטיקה", „דמוקראטיה", „שלום צודק" מילאו את החלל. בראיון הושמעה ביקורת אינטליגנטית על הקולנוע הערבי כולל ביקורת עצמית לרוב. כלום אין זו התפתחות ? נדבק שיביא בעקיפין גם לריכוך עמדות ?!... כיום, לאור אירועי הימים, דומה שכל החומר האינפורמאטיבי שרכשתי בקריאה הכתבה, נכנס למדור: „דע את האוייב".

אכן מסתבר, שיש כיום לארגוני החבלה גם קולנוע; „תעשיה" בזעיר אנפין. אמנם צנועה, התחלתית, אך יש ארגון גג, „החברה להפקת סרטים פלסטיניים", הכוללת שלושה ארגוני חבלה גדולים: הפת"ח, החזית העממית, החזית הדמוקראטית. הצוות כולל מספר במאי סרטים ערביים וצוותים טכניים, ארכיון, חברה להפצה המקרינה במחנות הפליטים, בכפרים. עיקר הסרטים הם וייטנאמיים, סיניים וקובאניים. החברה הוקמה בשנת 1972, אחרי תקופה ארוכה של ויכוחים והליכי פשרה בין הארגונים השונים. החברה אינה קשורת ישירות לאף אחת מהמסגרות ונחשבת לעצמאית בהחלטותיה. מטרותיה, כפי שהוגדרו במגילת־היסוד, מעידות עליה ברורות.

להלן עיקריה:

1) הפקת סרטים על העניין הפלסטיני.

2) חתירה ליצירת אסתטיקה חדשה שתחליף את הישנה, הקלוקלה, הקיימת בקולנוע הערבי. עליה לבטא את התכנים החדשים.

3) העמדת הקולנוע לשירות המהפכה הפלסטינית והעניין הערבי.

4) ייסוד ארכיון שירכז את כל החומר הקולנועי והצילומי על המאבק הפלסטיני לשלביו.

5) ייזום סרטים שייצגו את העניין הפלסטיני בעולם.

6) קשירת קשרים עם קבוצות „מתקדמות" של אנשי קולנוע בכל העולם, גיוסם למסגרת והשתתפות בפסטיבאלים בין־לאומיים.

אם נשווה מטרות אלה לגישה הבידורית המקובלת בקולנוע שלנו, נמצא ניגוד: פה בידור או מורכבות מוסגמת, שם — קולנוע ככלי־נשק, כשופר... והדבר מעורר מחשבות...

יותר יעיל מנשק

הרעיון שהקולנוע יכול להיות „נשק יעיל, אף יותר מנשק בשדה הקרב", בא לארגוני החבלה מבחוץ. עם תום מלחמת ששת הימים, פנו אנשי קולנוע מערביים נלהבים לפת"ח, בהצעה להכין סרטים על הארגון. הרשות אומנם ניתנה לצוות איטלקי מאנשי המפלגה הקומוניסטית; לצוות אמריקני של ה„ניוז־ריאל", ולבמאי הצרפתי הנודע ז'אן לוק גודאר. לא כל שלוש היוזמות נסתיימו בסרט. הפת"ח גילה חשדנות ניכרת, עיכב הליכים. גודאר הסתובב כמחצית השנה בירדן, הסתבך בשיחות אין־סופיות עם מנהיגי וקציני פת"ח ועם פלסטינים. הוא התווכח עימם בסוגיות כמו מהו צדק, רצח, מוסר, מטרה, אמצעים. הוא כל־כך הסתבך עד שלבסוף זנח את כל רעיון הסרט...

אנשי ה„ניוז־ריאל", בעלי העיניים הפקוחות יותר לביזיון שוק־העבודה; לא בדקו כל כך בציציות. הם צילמו הרבה פליטים, הריסות, אימונים ונערות עם רובים וכפיה. הם הצליחו „לבשל" משהו די סנסאציוני שהופץ בעולם ועשה נפשות לארגוני החבלה.

אחרי נסיונות כושלים אלה החליטו הארגונים השונים להשקיע בעצמם סרטים. למעשה היתה פעילותם מוגבלת מאוד. עד לפני הקמת ארגון־הגג, הפיק הפת"ח שש סרטים באורך קצר ובינוני על נושאים כמו ההתנגדות נגד „תוכנית רוג'רס" בעמאן; המהומות בדרום לבנון בשנת 72; אירועי „ספטמבר השחור" בעמאן, בס"ה: 150 רגעי הקרנה. כל הנראה מתמונות היו אלה סרטי הסברה לסקטור הערבי.

„החזית העממית" עולה בסרטיה (60 רגעי הקרנה) לעבר ארצות חוץ: „הימים קרים" — מבט על התנאים התנאיים במחנה פליטים, „התקפות האוויר הציוניות על עמאן", „האשה הפלסטינית בתנועת ההתנגדות"... ועוד.

הראיון המובא בחוברת התקיים בביירות, בבית „המרכז לחקר העם הפלסטיני"... יושבים שם, אם כן, זה מול זה העתונאי, המתורגמן (טהר שאריה, אלג'יראי, יוזם הפגישה, ומנהל פסטיבאל הסרטים הפן־אפריקני בקארתאגו. נשיא כבוד של הארגון) וקבוצת במאים, מבקרים וטכנאים ערביים, הם מתאמצים לנהל שיחה אינטליגנטית, נוסח השמאל־החדש. הם משתדלים לעורר אמון מהול בנימת ביקורת עצמית בתחום הסרט הערבי בכלל והפלסטיני בפרט, („זה כל כך צרפתי!!" מתפרץ העתונאי הנלהב).

אמת: אין כמעט פלסטינים בין הבמאים הנוכחים. יש מצרים, אלג'יראים, לבנונים, שבאו לעבוד בארגון משום ש„העניין הפלסטיני מהווה בשביל העמים הערביים כיום את נקודת התורפה המתסיסה, בדרך אל המודעות העצמית". בראיון מוזכר בעצם במאי פלסטיני אחד ויחיד: מוסטפא אבו עלי, בן למשפחת פליטים מירדן. שמות סרטיו מעלים צמרמורת: „בכל לבי — בכל דמי"; „הטרוריזם הציוני"; „סצנות מעזה הכבושה".

„אין לנו כיום כמעט אנשי קולנוע משלנו", מודה מוסטפא. סרטיו נראים לו כ„לא טובים ביותר". הרבה כוונות טובות מצויות בתוכן, אך גם ליקויים רבים מן הבחינה הצורנית... זאת, מסבירים אחרים, משום ששנים כה רבות שלט בקולנוע הערבי הנוסח המצרי והדוחה, המקומם, מירשם בדוק וקבוע של ריקודי בטן, שירה מתקתקה, או מלודראמה מזוייפת. לא היה שם שום דבר שיהא לו קשר כלשהו למציאות, לבעיות החיים הממשיות. היה זה „אופיום לעם"!... „לכן אין לנו עדיין שום סרט שיוכל לענות לסילוקיו הגסים של פרוריק רוסיף שלכם (במאי צרפתי) בסרטו ,חומה בירושלים'"...

גוויות במיכל המים

מהוויכוח אנו למדים שיש דווקא סרטים על הנושא הפלסטיני. את אלה מפיקות ארצות ערב, המציגות את הפלסטיני מנקודת־ראותן והדגשת האינטרסים שלהן". וזה במקרה הטוב. רוב הסרטים הם למעשה סרטי מתח והרפתקאות. זעם המתווכחים שפוך במיוחד על סוג נפוץ של סרטים לבנוניים: „מערבוני המוג'דרה" (מקביל ל„מערבוני הספאגטי" האיטלקיים). בסרטים אלה ממלאים המחבלים את תפקיד גיבורי המערב. „הסרטים עשו לנו עוול גדול. הם הציגו את הפלסטיני כמין קאו־בוי רצחני, מין ג'ימס־בונד מזרחי, המחסל עשרות מתקיפים בהנף אחד של אצבע. אם אנו גיבורים כל כך, אז למה אנחנו נוחלים מפלות ? את זאת האוכלוסיה לא תפסה ! מדוע יש לתמוך בנו. הרבה „לוחמים" כתבו לנו מכתבי מחאה, מסופר בראיון, על שכבה הציגום בציבור..." (בינך לבין עצמך תינך מהרהר אם אין זאת נקמה נסתרת של הלבנונים באורחיהם הלא־קרואים).

הדוברים מצביעים רק על סרט אחד שעימו הם מודים ללא סייג והמבטא אותם בשלמות. הסרט נושא את השם „המרומים", ונכתב על פי רומאן של הסופר הפלסטיני עיסן קנאפאני (שהיה כזכור גם דובר החזית העממית ונהרג לפני כשנה במכונית ממולכדת.) כותב התסריט והבמאי הוא תופיק סאלח, במאי סרטים מצרי מן הגווררדית הישנה, שעלתה עם המהפכה הנאצרית.

להלן עיקרי העלילה: שלושה פליטים בגילים שונים, מחוסרי עבודה, נתגלגלו לבסרה שבעיראק ושואפים להגיע לארץ השפע, לכוויה. הם מתקשרים (מאחר שכווית לוחמת נגד התסתננות לגבולה) עם נהג משאית פלסטיני העובד בהובלת מים למען חברה כוויתית ועוסק גם בהברחה. איש זה הוא טיפוס של מנהיג. הוא איבד במלחמת 1948 את כוח הגברא; וחי רק למען עצמו. הוא חישב שכדי לעבור את בדיקות הגבול דרושות לו שבע דקות תמימות. הוא אוסף למכוניתו את הפלסטינים. כשני קילומטר לפני הגבול, מכניסם לתוך מיכל המים, עליהם להחזיק שם מעמד כשבע דקות. שני ק"מ לאחר חציית הגבול הוא יוציאם מהמיכל. אך כאן קרתה תקלה: שומרי הגבול המשועממים מעכבים את הנהג. הם דורשים ממנו לספר להם סיפור ארוך על הרפתקת אהבים מדומה עם רקדנית מבגדאד. הפליטים הנחנקים במיכל, דופקים בכוח על הדפנות, אך רעש מנגני האוויר משתיק את הקול. כשהנהג נמלט סוף סוף ופותח את המיכל, הוא מוציא משם שלוש גוויות. הוא מניחם, איפוא, על ערמת אשפה באמצע הדרך...

הודתות זו עם סרט שאין בו אף גבור חיובי, או מעשה גבורה כלשהו, מתחברת אולי יותר בוויכוח על סמלי הסרט. „הנהג" טוען אחד הדוברים, „מסמל את מדינות ערב שהפסידו במלחמת 1948, ואף על פי כן מתיימרות להנהיג את הפלסטינים הישר — לאבדון", ואולי לבמאי פירוש משלו: „בשבילי הנהג הוא בעצם של ארגוני החבלה עצמם שבפירודם — מאבקים את העניין הפלסטיני".

תמונה מתוך „מערבון מוג'דרה" לבנוני

מתוך סרטו של הבמאי האלג'ירי „אנו נחזור"

כתב החצר

איל כפכפי

שבתאי טבת, המקלס את דיין זה שנים רבות, שם לו למטרה כעת, ביחד עם יתר משוררי החצר של דיין, להרוס את תדמיתו של רבין. את העובדה הניצחת שרבין הכין כראוי את הצבא והתכניות, וניהל בהצלחה את מלחמת-ששת הימים, הוא מנסה לטשטש, את הספקות המדיניים שהיו ערב מלחמת ששת-הימים הוא מטיל על רבין. בגללו נעשו המאמצים הדיפלומטיים, כי הוא לא בטח בצבא.

ולא די בכל אלה השקרים שהוא טופל, הוא גם משתעשע במחשבות של „אילו", ומגיע למסקנה שאילו היה דיין רמטכ"ל, כפי שהיה ב-1956 לבן-גוריון, כי אז לא היו בעיות, היסוסים, פקפוקים. האמנם?

והרי ב"ג הציע ערב מלחמת ששת-הימים להתחפר, ופרס הלך לחפיץ בשמו הצעה זו ולנסות להקים ממשלה בראשותו של בן-גוריון, שתגיד לעם את „האמת", שצה"ל לא מוכן וכו'.

והרי שבתאי טבת בעצמו מספר לנו (הארץ 12.4.74) כי בן-גוריון התנגד למלחמת ששת-הימים, אם כי הוא מנסה לצייר זאת לא כתבוסתנות, כמובן, אלא כראיית-הנולד. בן-גוריון צפה ערב מלחמת ששת הימים את מלחמת יום הכיפורים...

הנסיון של שבתאי טבת לחנות את המנהיגים הנערצים עליו מכל העולמות הוא ממש נוגע ללב. הוא טוען, אם כי במאמרים שונים, תוך הסתמכות על כוח הזכרון הקצר של הציבור:

א. כי אילו הצמד דיין—ב"ג היה מתפקד ערב מלחמת ששת הימים לא היה כל פקפוק והיסוס, כי בן-גוריון תמיד נטל עליו את כל נטל הבטחון ולא הטיל אותו על אחרים. אבל הוא גם טוען ש:

ב. ב"ג הציע לא להילחם את מלחמת ששת-הימים. אבל, לעומת זאת, ש:

ג. אילו דיין היה רמטכ"ל במקום רבין לא היו מפקפקים ומיד היו נלחמים. ושוב, לעומת זאת, ש:

ד. דיין לא רצה לעלות על הרמה, להגיע לתעלה ואף לכבוש את ירושלים ולהגיע לנהר הירדן (ש. טבת, „ידיעות אחרונות" 10.10.71).

נדמה לי שמכל הטענות הללו אפשר להניח לפחות אפשרות סבירה כי פרס, שהסתובב וגרם לדמורליזציה ערב מלחמת ששת הימים ורצה להמליך את בן-גוריון ולא לצאת למלחמה, לא היה לגמרי מנותק מדיין. ואפשר, איפוא, להגיע למסקנת „אילו" מעניינת. אילו היה דיין רמטכ"ל של אשכול ערב מלחמת-ששת-הימים הוא היה זורע מבוכה ואי-בטחון, ויחד עם פרס היה עושה פוטש ומעלה את ב"ג לשלטון. ואז כל החבורה היתה נשמעת לעצת „חידיד ובן-חברית" הגדול מצרפת: לא לצאת למלחמה!

שני מטבחים בספינה אחת

יורם נמרוד

הביטוי „מטבח" היה בפי העם לכינוי גנאי להתייעצות בלתי פורמאלית לפני התכנסות הפורום המחליט. ובכן, קשה להעלות על הדעת אפילו בדמיון את עצם קיומו של התהליך הפוליטי ללא התייעצויות אלו. איני סבור שניתן להפריך קביעה זו על ידי דוגמא ממוסד פוליטי כל שהוא. עניין שיועלה בפורום נכבד כממשלה ללא הכנה והתייעצות מוקדמת, יוסר בוודאי מסדר היום.

שאלה של מידה וטעם טוב היא, עד כמה תהא ההתייעצות הבלתי־פורמאלית ממוסדת ועד לאיזו דרגה, ובאיזה עניין מתקרבת ההתייעצות לכדי החלטה ממש. מובן, שאורח מידה אינה נקבעת על פי שיקולים אתיים אלא לפי יחסי הכוחות והניגודים בקרב חברי הפורום המחליט. גרוע מכל הוא, כאשר מסגרת ההתייעצות אינה לויאלית כלפי הפורום המחליט ואינה בת מיגה כלל. במשל מעידן רחוק אפשר להזכיר את ההחלטה על פעולת התגמול שגרמה למפנה הדראסטי (והשלילי) ביותר ביחסי ישראל—ארצות־הברית בשנות החמישים — פעולת כינרת בדצמבר 1955.

לא רק שר החוץ משה שרת, ששהה אז בוואשינגטון וניהל משא־ומתן עדין ומוצלח, הופתע מהמבצע שהכשיל את שליחותו וחרץ את גורלו כשר־חוץ. כמוהו הופתעו גם חברי הממשלה ששהו, במקרה, בארץ. זו היתה מין ממשלת שאפשר היה לא לשאול את פיה ואף להתלוצץ על כך. (מספרים כי בן־גוריון ,בתשובה למקטרגים, אמר שהתייעץ עם שלושה אנשים: ראש־הממשלה, שר־הבטחון ושר־החוץ־בפועל, שלושה תפקידים שמילא באותו שבוע הוא עצמו). אך בן־גוריון התייעץ גם התייעץ עם הרמטכ"ל ועם מנכ"ל משרדו (ה"ה דיין ופרס). אם היתה ההתייעצות במטבח או מחוצה לו — התבשיל היה משותף.

הלקח הוא, אם להמשיך במשל המטבח, שלא עצם קיומו פסול, אלא שיש לשמור בו על רמה נאותה של היגיינה ציבורית, ועיקר העיקרים — יש לבחון אותו לפי תבשיליו.

ברם, כאשר נמשיך בעיון המופשט, ללא שמות ומשלים, מתבקשת מסקנה נוספת: אם עצם קיומו של „המטבח" ואופיו נובעים מניגודים ומחלוקת בפורום המחליט, אזי תהא זו תמימות להניח שהמרכיבים האחרים של אותו פורום אינם מתכנסים להתייעצויות משלהם. כלומר, מן התהליך הפוליטי מתחייב קיום של יותר מ„מטבח" אחד. ואולי „מטבחים" שונים לדיון בשאלות שונות.

דיון בעניין זה רצוי וחשוב כתגובה למתפרסם בעתונות בקשר להרכבתה של ממשלת רבין. היתה ועדיין מצויה, במאמרים ובמכתבים למערכת (המבטאים כביכול את דעת הציבור), נימה עויינת לאחדים מהשרים בממשלת גולדה אשר שותפו בממשלה החדשה, ובעיקר שניים מהם: אלון וגלילי. ודאי, שני שרים אלה אינם מעל לביקורת — אך הטענה הסתמית על עצם היותם שותפים ל„מטבח", היא טיעון חסר תוכן, שאין בו דבר מלבד כינויי גנאי. השאלה היא, איזה מתכונים היו להם? גם מי ששולל את „תכנית אלון", או מי שפוסל אותו משום פשרנותו ווותרנותו אפילו לגבי הדיון בה, יסכים כי אלון לא היה שותף לשביעות הרצון ממצב של „לא מלחמה ולא שלום".

אלון עצמו, בדיון במרכז העבודה לאחר יום־כיפור, הגן על גלילי בטענה שהיה עליו לנסח התלמות פשרה מול תביעות שר־הבטחון. גלילי נקרע בין האפשרות שתתקבלנה תביעות דיין, תוך סיכון המדינה, לבין האפשרות שתידחנה תוך שבירת הממשלה והמפלגה, וממילא תחזור הסכנה הראשונה.

בין אם משבחים את גלילי על מסמכיו ובין אם מגנים אותו, ברור שהיה שייך למחנה אחר משל דיין. אם תרצה, ל„מטבח" אחר. איני יכול להימנע מלשבח ולהבדיל משאר מאמרים את זה של מארק גפן ב„על המשמר" ביום ו' האחרון (7.6.74). לדעתי יש יותר מטעם טוב, יש גם תבונה פוליטית, בתביעתו של גפן להימנע מביקורת על ממשלת רבין ושריו לפני שנבחנו במעשים. אך אין בכך שבח רב שב„על המשמר" מאמר כמו זה של גפן הוא יוצא דופן. אפילו במאמר הראשי למחרת הצגת הממשלה לא נמנעת עקיצה כלפי „מטבח" אנונימי, שלא לדבר על מאמרו של אחד החותם „ארגוס" ומנווט את ספינתו המפורסמת נגד שרי אחדות־העבודה.

לעתונות הבלתי־מפלגתית יש אפשרות להיסחף בגל האופנתי של דיבורים בלתי מחייבים על „מטבח", ובכך להטיל את משקלה הפוליטי לצד אותם חברי ממשלת שאינם מושמצים על ידה. כאשר עושה זאת העתון המפלגתי הקואליציוני היחיד, יש לכך משמעות נוספת: בין „המטבחים" בממשלת גולדה היה מקום גם למטבחו של דיין, ב„מטבח" זה היה מקום בכותל המזרח לשר־הבטחון החדש, שמעון פרס, בטקס חילופין ביניהם איחל פרס לדיין שיבה מהירה אל שולחן הממשלה, מתוך דבריו ומעשיו אי־אפשר להתרשם ש„מטבח" זה עבר זמנו.

אין זה מקשל עקר לטעון, כי מי שמברך על מינויו של פרס ומתקיף את יריביו המסורתיים, מסייע להשתלטות מחודשת של הקו הדייני על הממשלה.

למען יראו

לזר

כוחות הבטחון הרסו בית בכפר שועפאת בצפון ירושלים בו התגוררה משפחת אלמעלבי ששבעה מבניה חשודים ברצח ובפיגועים שונים.

הבוקר החלו בולדוזרים לבחון את הוזק הקירות. העבודה מתקדמת יפה.

הופקע המגרש עליו עמד הבית שנהרס.

המגרש יהפוך לשטח אימונים חיוני. כניסה אסורה.

שוחררו ארבעה מהחשודים ברצח נהג המונית.

עדיין במעצר שלושה מבין שבעת האחים. יחס של שלושה לשבעה מצדיק בהחלט הריסת בתים ואף למעלה מזה.

הבית בשועפאת לא היה רכוש המשפחה?

אין אפשרות להחזיר את המגרש. אם נתחיל להחזיר לא יהיה לזה סוף. קודם איקרית ובירעם, אחר כך יפו ולים. לא בא בחשבון!

קבוצת משקיעים מדרום־אפריקה מתעניינת במגרש פנוי בשועפאת שבצפון ירושלים.

פרטים במודעות.

הגולן – מקום אידיאלי לחיי־משפחה

„המרכז הכפרי בני־יהודה השוכן 8 ק"מ מהגבול הסורי, קורא למשפחות צעירות שקצב החיים בעיר אינו לרוחן, לבוא ולהתיישב במקום החדש".

אם מאסת בכרך המחניק והלח,
אם נשבר לך מקצב החיים בעיר הגדולה,
בוא אלינו!
אצלנו יש לך סיכויים טובים למצוא קצב חדש!
מהבית למקלט, מהמקלט לבית,
זה קצב הנאה לאנשים צעירים!
בוא אלינו, אל הקצב של המאה!

ידידה אל העם

יהושע סובול

„פרופסור ראש חוג מרוויח 9755.— ל"י לחודש" (מן העתונות)

הגילוי המרגש והמרנין ביותר של השבוע היתה הבשורה על הקשר ההדוק בין העילית האקדמית שלנו לבין שאר שדרות העם. למי שעדיין לא ברור הקשר ילך ויבדוק את סעיפי משכורתו המעניינת והמורכבת של ראש חוג, המעניקה אותה זיקה חמימה ואינטימית לעמך ישראל. אין דבר פשוט מזה. באמצעות השכר הבסיסי בסך 4465 ל"י מזדהה הפרופסור שלנו עם בעיות הפרנסה של שתי משפחות מורים בישראל, שזוהי, פחות או יותר, הכנסתן המשותפת, בתוספת שעורי עזר. וכך לוקח האקדמאי חלק בבעיות הכלכלה של ארבעה עובדים.

באמצעות „תוספת התפקוד" שלו, בסך 2158 ל"י, מתקרב הפרופסור מבחינה רגשית לבעיות הפרנסה של רופא כללי בעל ותק ממוצע. וזה עדיין אינו העיקר.

העיקר הוא שבאמצעות סעיף ההטבות הנלוות, הכוללות ספרות מקצועית, קרן השתלמות ומס נסיעה — הטבות בסך 687 ל"י, משתתף הפרופסור שלנו בחוויה הקשה של שלוש-מאות-אלף נפשות בישראל, שזהו — פחות או יותר — תקציב המחיה החודשי שלהן.

אשר להחזר הוצאות רכב, טלפון וביטוח חיים בסך 686 ל"י, הרי באמצעותם מתקרב הפרופסור לעולמה של עוזרת הבית הממוצעת, אשתו של פועל תיעור הממוצע. תוספת כרטיס טיסה, בסך 809 ל"י, מקרבת את הפרופסור לפקיד ממוצע מתחיל, ואילו הסעיף המכונה „חריג", בסך 950 ל"י, מעניק לראש החוג קרבה אינטימית לאחות רחמניה, בעלת ותק ממוצע.

פגם אסתטי אחד יש במשכורת זאת, והוא נעוץ בשמות הסעיפים המרכיבים אותה. פגם זה ניתן לתיקון בקלות. במקום „שכר בסיסי" יש לומר „דמי הזדהות עם שתי משפחות". במקום „תוספת תפקוד" — „יד לרופא". במקום השם המטעה „תוספת הטבות" ראוי לומר „תוספת רעב", במקום „החזר הוצאות רכב" — „משכורת דתק"; ואשר לכרטיס טיסה — לתוספת זו יאה השם הקצר „סעד לפקיד". ואילו „החריג" האלמוני, המעלה את המשכורת ל-9755 ל"י, ראוי שייקרא בשם הלירי „אחותי רוחמה".

תארו לכם כמה צער, סבל ותלאות נופלים בחלקו של ראש החוג, אשר שכרו מביא לו מדי חודש בחודשו את גורל כל בית ישראל, החי בזיעת אפיו, ואת כל זה הוא נאלץ לבלוע על לוקש אחד.

וכבר שנו רבותנו: לפום צערא — אגרא, או בעברית בסיסית: סובל, סובל המסכן, אבל בסוף נהנה...

המתנחלים בע"מ

אהרון בכר

החלטת הממשלה למנוע את ההתנחלות במבואות שכם היתה מעשה פזיז ובלתי-מחושב, שעוד יהיה בכיה לדורות. זאת בדיוק המלה, בכיה לדורות. עם קצת יותר שאר-רוח וראיה לטווח רחוק, אפשר היה להפיק מן ההתנחלות הזאת תועלת בלתי-רגילה ולהרוג שתיים-שלוש ציפורים במכה אחת. אני רק מקווה שהמתנחלים האלה לא התייאשו מן הנסיון הראשון, ויעמדו על דעתם להיאחז על אדמת ארץ-ישראל השלימה על אפה ועל חמתה של הממשלה.

קודם כל, פעם ראשונה אפשר היה לראות את האדונים המעונבים מן הליכוד עולים סוף-סוף על האדמה שהם כל-כך הרבה מדברים עליה, ושאחדים מהם רק סיפרו בה לגמרי לא רע. לא בכל יום אפשר לראות את גאולה כהן עם טוריה ביד, ואת התוואי הנודע אריק שרון מזיע במבואות עירו של חמור אבינו. רק בשביל המראה הזה הייתי משאיר אותם שם.

בכלל, היו שם כל-כך הרבה אנשים שיודעים לדבר כל-כך יפה וכל-כך הרבה על הארץ הזאת, אבל מעולם לא נטעו בה עץ ולא חרשו בה שדה ולא חישקו את אדמתה, פרט, אולי, לרחבת הדשא המטופחת בחצר הווילה שלהם. זאת היתה הזדמנות בלתי-רגילה להעמיד אותם פעם במבחן ולראותם בורחים משם בשקט וחוזרים איש למקומו, איש לצעקתו ההיסטורית. גאולה כהן והתיישבות חלוצית. זאת יכלה להיות בדיחת השנה.

אבל נגיד שהם היו מתעקשים להיאחז באדמה הזאת, ונגיד שהיו נשארים שם גם אחרי הסדר טריטוריאלי שלפיו היה השומרון חוזר לידי הערבים. אני חושב שאיש לא חלם על הזדמנות אלגאנטית יותר להיפטר מהחבורה הזאת מאשר להשאיר אותה לערבים, שהם ישברו לעצמם את הראש עם גאולה כהן. זאת יכלה להיות גם אפשרות נהדרת לבדוק פעם אחת ולתמיד למה בדיוק מתכוונים האדונים האלה כשהם אומרים שהיו מסוגלים לנהל עם הערבים משא-ומתן יעיל יותר, להשיג הישגים מרשימים יותר, ואפילו להגיע איתם להסדר מניח את דעת שני הצדדים בלי לוותר על אף שעל. זאת היתה הזדמנות נפלאה לתת להם לעשות את הדבר בעצמם ועל חשבונם.

אבל במקום כל זאת, העדיפה הממשלה לשלוח את הצבא כדי לסלק אותם משם, ובכך החמיצה הזדמנות בלתי-חוזרת להיפטר מהם לנצח.

שנורקל

יגאל גלאי

לקראת משחקה של בית"ר ירושלים בשבת הקרובה נשלחה פלוגת צנחנים לחפות על השער הצפוני. פלוגת טנקים בסיוע מחלקת תול"רים תאבטח את השער הדרומי. בפתח האצטדיון יעמדו אנשי סיירת ויבדקו את הנכנסים. חיל ההנדסה השלים השבוע חפירת תעלת-קשר מהשערים לבונקר בשולי המגרש. כמו-כן הקימו גדר חשמלית וקונצרטינות ליד חדרי-ההלבשה. מסוקים יסיירו מעל השדה ובמקרה של פעולות עויינות ינחתו על רחבת הדשא וייערכו להגנה היקפית בשיטת 2—4—4, או שורש של 12 בריבוע. חוגי המודיעין הביעו חשש, שמא ינסו הירושלמים להתקיף בשיטת 4—2—4. אי-לכך הוציאה ההתאחדות לכדורגל הוראה דחופה לשחקנים לעבור אימון לוחמה זעירה וקפא"פ בבית-ספר לצניחה. יחידת אב"כ תטהר את האווירה. שבת-שלום.

האופוזיציה נראית לי כמו נחש מנוול האורב בין השיחים ומצפה להכיש את האדם הראשון שיעבור בשביל. הם נערכים לגוש-אופוזיציוני, לא, חלילה, כדי לשפר את החיים בישראל, אלא כדי להפיל את הממשלה. כדי שהמהומה תימשך, למה לא? המפדלניקים, שבמשך שנים הביאו לנו את דבר מוסר האלוהים ממושבי הקואליציה ועדיין שומרים לחם את התיקים, כאילו שזה רכוש פיאודלי, גם הם בין האורבים הטורפים המצפים בכליון עיניים להפלת השלטון.

אני מתחיל לחשוש, שאין המדינה יקרה להם. לא מבין אותם. אחד מהם אומר, שידאגו לקצר את ימי הממשלה הנוכחית ומנהיגם מנסה לשכנע אותי, ש-61 זה מיעוט מתוך 120 (אצלו הערבים לא נחשבים).

בקיצור, כנסת של חיות טורפות. תאבי-שלטון שנורקים כבר 26 שנים לאופוזיציה ומנסים לשכנע אותי בכל מיני מושגים מפוקפקים כמו — „ממשלת אחדות לאומי". תפסיקו. אני לא ילד. „אחדות" זה רק מאפיה ו„לאומי" היום זה רק בנק. תתחילו לבנות את המולדת כנופיות!

לחוורים מחשבה, עכשיו ששורר קצת שקט (עוד שבוע ישכחו אתכם לגמרי. זה טבע המציאות) אני רוצה לומר לכם מזל-טוב. אני מקווה שבבר הלכתם לים ותפשתם שיזוף וכבר ביצעתם איזה „אוגשלוץ" הגיב עם איזו בחורה. זה חשוב. אני מבין, שתוך כמה ימים כבר הבנתם מה הולך אצלנו (אתם העולים היחידים שתפשו אמנם את המצב). אך לא. הואנם לחזור בחזרה, רק שתהיו לי בריאים.

קול ההסתה הלאומית

יוסי קאנץ

מדי שבוע בשבוע הוא מצית את אש ההסתה ו„התיסכול הלאומי" — יציר כפיו בעתונות הישראלית.

מר שניצר נימנה עם מעצבי אופנת „הפטריוטיות לשעת-חירום", המתבטאת במאסות של גידופים והשמצות על כל תופעה הקשורה במימשל או במפלגות המרכיבות אותו. אכן פקוחות עיניו למחדלי השלטון. אינני מכיר את האיש, אך אודה, כי הוא מנקר את עיני בפובליציסטיקה השבועית שלו, הקוראת ללא הרף לממשלת-חירום-לאומית והפונה אל היצרים הפרימיטיביים ביותר של ההמון. חכם האיש והוא יודע את כוחה המאגי של המלה הכתובה.

לפני כשבועיים הוא עשה מממשלת רבין עפר ואפר. לטעמי, הוא עבר אז את גבול ההסתה המותרת, כשכינה את ממשלת רבין כ„ממשלה קיקיונית", או בלשונו: „...חטא אשר מורק בדם חפים וטהורים ביום-הכיפורים..." איזו עלילת-דם מליצית הנוגדת כל הגיון של קיום בכבוד בארץ הסחוטה הזאת; כל תקווה להידברות בין בעלי דעות שונות, בין בעלי לאום אחר; נגד כל חלום לחיות בצל עצים ולא בצל חומות סביב העיר קוניטרה. זוהי שפת-רחוב אלימה שדיברו בה מפגיני קריית-שמונה ובריוני צפת.

שמואל שניצר ושמואל האחר, דמויות של נביאים חרוצים ללא שמץ של ענווה להמליך את עצמם על כס „שומרי האומה". הלא היה זה „הנביא" השני שצרח בכנסת על הפקרת שבויינו בסוריה. ואילו כיום הוא מדבר על „היום האפל ביותר בתולדות המדינה." ראה, שניצר, מי הם חבריך. כלום אינך חושב כי גם לחופש העתונות יש מידות עשה לי טובה, עשה לנו טובה ועזוב את הטהורים והתמימים שהיום הם כבר נחים... תן להם לנוח בשלום. אני מכיר אחדים מהם. הם לא היו רוצים שתשתמש בהם ביצירותיך הפטריוטיות.

אני יודע ששניצר ימשיך לכתוב, אני יודע שהמשפטן מהכנסת ימשיך לשבת שם. והמלחינים ימשיכו להלחין מנגינות לפסטיבלי-חומר-העממי והקהל ימשיך להריע להם ויצביע על הלהיט הקולע, ואותו קהל יפגין, ישבור שמשות בכנסת, ישליך אבנים ויקרע מעליו את אדרת התגיון.

חרד אני מן היום בו ילך קהל „הפסטיבלים" להכריע על ממשלות, כאשר בין היתר מצויה שם גם מנגינת הרקע לשניצר והתמלול לשמואל תמיר. ואני חרד כל-כך מפני היצירה הזאת...

מה הולך?

גרשוני והפרופסור

מי שהולך בימים אלה לתערוכה של גרשוני הנקראת „בנדיקטוס" בגלריה „יודפת" טוב יעשה אם יצטייד א. בזכוכית, אשר המביט דרכה רואה את האזוב אשר בקיר כארז אשר בלבנון. ב. בפרופסור מן האוניברסיטה. מפני שזו התערוכה המינימלית ומסובכת המושגים ביותר שנראתה אי-פעם בארץ.

על קיר אחד תלה גרשוני צילום קטן של אבא שלו, שעלה ארצה בשנת 1929 ונטע פרדסים, כשהוא יושב רגל על רגל, עם פפיון וספר ואצבע על המצח. ועל הקיר ממול הוא תלה וילון. וזה הכל. מי שמהין להסיט את הווילון בדחילו ורחימו מגלה... לא, לא ניחשתם, לא תזכורת לתשלום אגרת הטלוויזיה. רק דף תפילה נוצרית המתחילה במלה בנדיקטוס.

מי יודע מה זה בנדיקטוס? מתלחשים. ומה הקשר עם האבא ז"ל? ישמרנו אלהים? אולי זה האפיפיור והוא? היו חמשה-עשר בנדיקטוסים? זה שאותו הראשון שלח להביא אותו על סוס בשבי לגרמניה כדי שימות ישר לרגליו, התתרן. ומה הקשר עם האבא ממול? גרמניה? — לא. האבא נולד בפולניה. כך כתוב בפירוש מתחת לצילום. ואולי השמיני? זה שהוציא חוקים של מוסר וצדק בשביל הכמרים הטואפים שלו? — והאבא? לא יכול להיות. אולי העליה השלישית? 1929? המוסר והשומר הצעיר? וזה? המדינה הדו-לאומית? שבה יחיו בצדק זה בצד זה היהודים והערבים תוך שיווי זכויות מלא? — לא מתקבל על הדעת.

האב גרשוני

אולי השנים-עשר? זה שניסה לבנות את הוותיקן דווקא באביניון? אולי האבא היה קבלן? — לא. הוא היה פרדסן. אז השלושה-עשר? זה שהיה צורר יהודים אמיתי, הנבל? כן? ומאורעות 29? זהו זה. הגבלות העליה? והלורד — מה שמו — הופ-סימפסון ההוא האנטישמי מ„ועדת החקירות" שהכריז שאין מקום יותר בארץ ישראל אפילו לחתול אחד נוסף.

או אולי החמישה-עשר? — זה שבמלחמת העולם הראשונה אסף כספים בעד הפצועים? והאבא — הציוני הטוב. כמה מלחמות עברו על הדור ההוא בארץ ואת השלום לא זכו לראות בעיניהם.

בנדיקטוס — זה בכלל „ברוך הבא" וככה מתחילה כל מיסה. מיסה? התוגות הנוראות האלה של הנוצרים השרופים, עם היין? והפרדסים? כן. מיץ תפוזים? והטיפורים האלה על הסעודה האחרונה ובקשות הרחמים והלוויה לרוח הקודש? איזו אמונה קדושה ממש היתה אז ברוח הציונות? 50 אלף יהודים באו באופן בלתי לגלי ללא שום הבטחות, וכמה תקוות נתנפצו לרות. או אולי הגליבה? — וכמה קרבנות? כל מיסה נגמרת ב„לכו, הרשות ללכת נתונה"? — אין פלא שיותה ירידה. תמיד תהיה ירידה. אפילו ויצמן התפטר אז מן ההסתדרות הציונית בגלל הספר הלבן.

יש מיסות פוליפוניות נהדרות עוד לפני בטהובן — של משו, פלסטרינה ואורלנדו דה לאסו.

יכול להיות. ב-1929 באמת נוסדה מפא"י והתחילה הפוליפוניה הזו עם הרביזיוניסטים ועם הפרופסורים שטענו שמספר היהודים באמת לא צריך לעלות על חמישים אחוז בדיוק מכלל האוכלוסיה.

גם מוצרט והיידן כתבו מיסות וגם שוברט ורוסיני — כמו אופרות? והטטרים האלה במיסות של ליסט וצזאר פראנק. וזה, האנגלים? איך הם צרחו שלא נותנים עבודה לערבים בפרדסים? ויש מיסה אחת נורא כבדה של ברוקנר? אל ואמא, הפרדסים עשו בטובו של זהב כסף כבד. והמיסה קריאולה — מה שמו של הארגנטינאי הזה שכתב אותה? — איזו עממיות נפלאות? — כבר אז אמרו שאין שום סיכוי לשיפור יחסי המסלין בין שני העמים? לא נכון, היו כאלה ש... אז מי שהולך בימים אלה לתערוכה של גרשוני, או לכל התערוכות מושגיות, יצטייד לא בזכוכית הגיל ובפרופסור מן האוניברסיטה.

תשומת לב לשפה העברית

בבית-הספר לאמנות הבמה ברמת-גן („בית צבי") לומדים כמה תלמידים ערבים. גם בין בוגריו של בית-הספר מצויים שחקנים ערבים. במוצאי שבת התקיים ערב אותו בו ביצעו אחדים מתלמידי שנה ב׳ קריאת שירה ערבית — בערבית.

פעם בשבוע מלמד ויקטור נסיב, אחד מקרייני הטלוויזיה, שפניו מוכרים לכל. תלמידים אלה את סודות המבטא הנכון ואת בעיות הדקדוק הסבוכות של הערבית הספרותית.

יש נגינתיות מיוחדת בקריאת שירה ערבית, שהיא ערבה לאוזן אפילו למי שאינו בקי בשפה. יש כאן מסורת מורגשת היטב, שהיא יתרון גדול לעומת חוסר הנורמות של השפה העברית הבימתית של ימינו.

בין כה וכה קשה מצבו של צעיר ערבי השואף לתיאטרון בשל ההכרח „להתבולל" בתרבות העברית ובתיאטרון העברי בהעדר תיאטרון מקצועי ערבי בארץ. על כן יש מישנה חשיבות בשיעורים אלה, וראויה הנהלת בית-הספר לשבח על החידוש.

עלבון נעים מאוד

„שחקנים נגד הקהל" קוראים אנשי התאן הירושלמי להצגתם החדשה. מכל מקום נשארו עם תום התכנית, אחרי שסיימו נחמי דרימר, רחל חפלר, דוד זאבי ואבי פניני „להעליב את הקהל" (לפי הטקסט של פטר הנדקה), רבים מן הצופים באולם, עמדו קבוצות-קבוצות והתווכחו עם אנשי התיאטרון, ובינם לבין עצמם, על תיאטרון ואמנות. זה כשלעצמו מראה נדיר ומרנין לב.

בחלקו הראשון של הערב הציגו דוד זאבי ואבי פניני את מחזהו הקצר של אילן רונן, „שחקנים" (הבמאי: אלכס קלצ'קין). שני שחקנים מתכוננים להצגת „אותלו". לכאורה מתחלה ריאליסטית על פחדיהם, קטנוניותם וחיי שיתוף מאונס בחדר איפור דחוס רגשות ואביזרים. אלא שלפתע מסתבר להם שהצגה המתנהלת אי-שם על במה שמאחורי הקלעים החלה — בלעדיהם. משמע הם, בעצם, מיותרים? המתחלה הופכת לניתוח פילוסופי במקצת של המקצוע המהורבן הזה של אנשי התיאטרון. מפנה חדש חל כאשר מתברר לשני השחקנים שאין הם בחדר-איפור כלל, אלא מול הקהל ממש.

אלא שכעת הם „עירומים מול עיני הצופים", ללא האשליה, ללא תפקיד ועלילה.

קצת תיאוריה פירנדלית, הרבה פרטי משחק מצויינים, ניכר מאוד בכתיבה ובביום שכל השותפים ליצירה מכירים היטב את הנושא ואת הרגשות הדו-ערכיים המלווים כל שחקן בחייו המקצועיים.

בנקודה אחת יש „שבר" במחזה — כל תלמיד תיכון יודע ש„אותלו" מתחיל בסצינה בין יאגו ואותלו — אם כך, כיצד לא מתעורר בהעדרם של שני השחקנים איש אחר מן התיאטרון שלהם לבוא ולבדוק מה מתרחש? כיצד מתנהלת ההצגה בלעדיהם? על כך אין למחבר תשובה, וזה פגם רציני למדי. יחד עם זאת נוצר כאן ניתוח מוצלח ומשעשע של הפסיכולוגיה השחקנית.

חלקו השני של הערב נכתב על-ידי אחד מגדולי המחזאים הגרמניים בני-זמננו, פטר הנדקה, המרבה לעסוק בשאלות היסודיות של קומוניקאציה, של מהות התיאטרון ומהות הדיבור האנושי בכלל.

„העלבת הקהל" (מופע המחזה?) בו מודיעים ארבעה שחקנים לקהל שאין הם מתכוונים להציג לפניו דבר, ומנסים להפוך אותו, את הקהל עצמו, לגיבורו הראשי של המחזה, עורר תגובות נסערות בין הצופים. אנשים מן הקהל עלו לבמה והשתתפו בהצגה, בחורה אחת הודיעה שהיא מוכנה לעשות

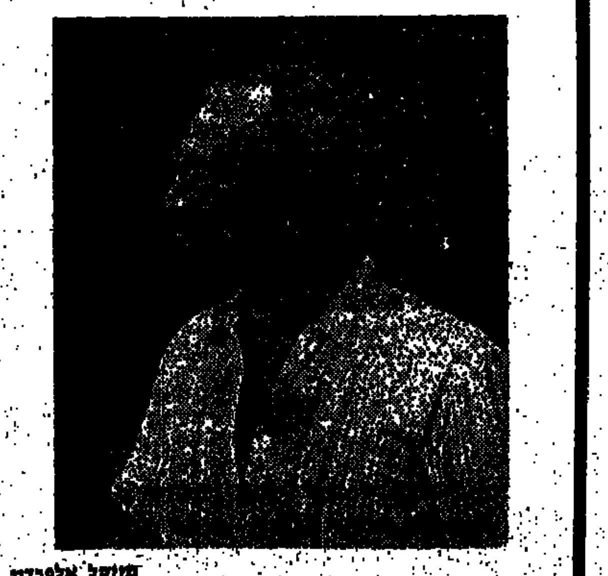
מיקל אלפרדט

כל מה שהקהל יבקש (כמובן צעקו כמה חברה „תתפשטי!" ויאמר לזכותה שהיא הסירה מיד את מכנסיה, כמו שהבטיחה).

מרצה לתיאטרון באוניברסיטה קם ממקומו והחל לחרצות (רהלקס מקצועי מותנה?). מסנתרן מורה באקדמיה נעלב „על באמת", והודיע שלא יבוא יותר ל„חאן", אם כי גם הוא נשאר לבסוף מהחיך ומבסוט מעצמו ומן ההצגה להמשך הדיון עם תום התכנית הרשמית. בקיצור מצא „העלבון" אוזן קשבת.

זה טוב ונחמד שאנשים מן השורות מגיבים ומשתתפים. חבל רק שהם לא הקשיבו בתשומת לב למה שנאמר — כי יש לו לפטר הנדקה זה הרבה מה לומר, והשקפותיו ראויות להאזנה. אבל אנחנו הישראלים נוח לנו יותר להתווכח מאשר להאזין.

סעודה לא בשרה

מילא, אם הרבנות מחליטה מה מותר לאכול ומה אסור על פי ההלכה, זה בתחומי סמכותה. אבל השבוע היתה בתל-אביב „שערוריה" ביחס למה שייאמר בשעת סעודה.

שומו שמיים, קבוצת ציונים נוצרים מארה"ב הזמינה אורחים חמימים לסעודה חגיגית, בה עמדו גם לדבר על ישו ושאלות הנצרות. וזה כמובן הוקצה מחמת מיאוס בעיני הרבנות.

האורחים הוזמנו לאחד מבתי-המלון וברגע האחרון ממש, תחת לחצם של הקנאים של רבונו של עולם משדרות המלך דוד, נאלצו המארגנים להעביר את האירוע למסעדת גני-התערוכה, ושם, אכן, שומו שמיים, התקיימה „הסעודה המסיונרית".

זה כשלעצמו מגוחך. אולם מנהלה של המסעדה מצא לנכון להתנצל אחר כך, והוא אמר לעתונאים שאילו ידע שאכן דברים נוראים כאלה בשבחו של בן-הנגרים מנצרת ייאמרו במסעדתו, לא היה נותן ידו לנבלה שכזאת.

חוצפתם של אנשי הדת הממוסדת בישראל מרקיעה שחקים. אם הם רוצים לחיות בחשכת ימי-הביניים זה עניינם, רק שיניחו לאנשים השפויים לחיות את חייהם, ולא יכתיבו לנו בשם האלוהים על מה מותר ועל מה אסור לדבר בשעת סעודה בישראל.

הם נגד „מלחמת תרבות" — כאשר מדובר בכל מי שמתנגד לדעותיהם. אולי הגיע הזמן להילחם בקלריקאליזם היהודי (וכל קלריקאליזם אחר!) ולא להיכנע לתכתיבים מגוחכים אלה כדי לשמור בכיבול על אחדות העם שפירושה למעשה אינו אלא חוסר סובלנות, אטימות, צרות ומחנק רוחני.

חלום האוכל נקניקיות

עמוס קינן יורה בהצגתו החדשה, המועלית באולם „צוותא" על-ידי „התיאטרון הקאמרי" — „כי עוזני מאמין בך", צרורות „מן המותן", יריות אינטסינקטיביות לכל הכיוונים. אומר המחבר בתכנית: „...זהו מחזה על רצח, ליתר דיוק — ואריאציות על נושא של רצח. הנרצח הוא חלום, הרוצחים — החולמים, שיטות הרצח — משתנות. גם סוגי החלומות משתנים, גם זהות הרוצחים מתחלפת — אבל המעשה נשאר אותו מעשה: החולמים רוצחים את חלומם ועימו את עצמם".

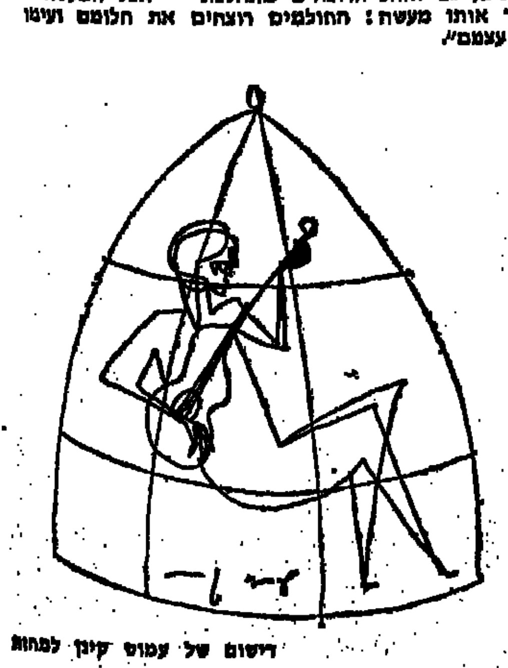
רישום של עמוס קינן למחזה

נושא סבבה, לכל הדעות.

החולמים הלא הם חיים (צפורה) (יוסף כרמון) ובתיה (ברק), הזוג הישראלי „הטיפוסי", הם אוכלים קציצות ונוסעים לספרד לטיול. שם הם נפגשים ב„חלום" הכלוא בכלוב, שיש להאכילו נקניקיות כדי „להחלים" אותו.

למה להרחיק עדות עד ספרד ומלחמת האזרחים שם? לא ברור. בסיומו של החלק הראשון של הערב שרים השחקנים את „שיר הפרטיזאנים" כשהם נושאים ברמה בריגדה, אסלה ביו-שימוש, מכונת כביסה וטלוויזיה. זה צריך היה לזעזע, משמע, אחרי השואה הזרנו אל הבלות החיים המאוריים.

טוב, זה די מובן.

„אני רוצה להקיא" — חוזר ואומר חיים (עוד דמות שחיים מעכו אותה ודרסו אותה, שהבמה שבמותה מתנפנת יוסף כרמון). „ואני רוצה לבכות" — עונה בת-זוגו. גם זה מובן מאוד. גם הצגה זו, כמו המצאות שלה, קצת מעוררת ורעל וקצת עוגבה.

ו„החלום", הוורד, המתחנן, שותק לרוב, שותקה יפה מאוד של ישראל גורין, שותק יותר בתוך התיאטרון הישראלי, שהלוא לעשר עוד דמות וההומאניטיקה, שיש בה גם מהדיה שאין לה פתרון, גם הערטילאי, שלא בעולמא הדיה.

עמוס קינן, הקולביזיסט השנון, הפליח בוודאי במכניו את הדברים טוב יותר מעשות זאת על הבימה. וכל ידידות של הבמאית — עדנה שביט — והכולות הרבה של אלי צור הנפאורה, שלא לדבר על השחקנים המצויינים, אין בכוחו לשפר זאת.

מה מרגיז לי?

בשבת שעברה היו בארץ כמה אלפי יהודים טובים שהיו מוכנים לחזיר — ומיד! — את הכותל, בתנאי שבית"ר ירושלים על אוהדיה תישאר בירדן.

הרעיון במקורו אינו חדש, משתעשעים בו כמעט מדי שבת אנשי הספורט של הטלוויזיה הישראלית, הנהנים ממגע הדוק עם אוהדי קבוצה סימפאטית זאת. יש אומרים אפילו שאישים מסויימים (אינני נוקבת בשמות כדי לא לסכן נפש בישראל) ניהלו מו"מ סודי עם הירדנים, אבל חוסיין אישית התנגד. הוא התגבר די בקושי על „ספטמבר"...

מה שלא הצליחו לעשות לנו המחבלים, ערב ה-5 ביוני, עשו אוהדיה של בית"ר ירושלים. הם שיבשו לנו את החיים. ההתאחדות המזועזעת עד עומק נפשה הספורטיבית החליטה לנקוט לאלתר צעד דראסטי וביטלה את משחקי המחזור הלפני אחרון. היתה מבטלת — מילא, אבל היא פשוט דחתה אותו וכך התנגשה הליגה חזק-חזק במשחקי הגביע העולמי בגרמניה, כשהיא פוגעת בתוכניותיהם של שחקנים, מאמנים, עסקנים וסתם אוהדים שכבר רכשו כרטיסי טיסה. אם זה לא נקרא לשבש את החיים הסדירים אז אני משמר אזרחי.

* * *

הנורא ביותר בפרשת הפוגרום שערכו יהודי ירושלים ביהודי פתח-תקווה הוא, שהשמועה על אודות היריות שנורו מהיציעים לא הדהימה איש. קיבלנו כדבר מובן מאליו שבין הצופים היו גם חיילים חמושים בנשק אישי אוטומאטי ואם מותר להכות בצינור — למה אסור לירות באוויר? אמנם המשטרה הכחישה את עניין היריות, אך אין זה משנה כבר. עובדה שלא הזדעזענו. קודם כל ידענו שיש הרבה חיילים בחופשה קצרה, הנושאים את נשקם, בין אוהדי בית"ר ירושלים. ציבור פטריוטי מאוד, לכל הדיעות. שנית — היום כל דכפין יכול לקבל רשיון לנשק. בתנאי שאין לו עבר פלילי, אבל אפילו בין אוהדי בית"ר ירושלים יש לא מעט אנשים ללא עבר פלילי. אבל אין האדם חייב להיות בעל עבר פלילי כדי להתלהב כאשר הקבוצה שלו מפסידה.

המשטרה טוענת שלא היו יריות. אפילו שוטריה, המוכרים, לא ירו באוויר. אולי חבל. על כל פנים עדיין לא מאוחר מדי. בשנה הבאה, במחזורים האחרונים של הליגה, ימלא את האיצטדיונים ציבור הגון, הנושא איתו — ברשיון — אקדחים ותת-מקלעים. וכיוון שנשק טבעו להחליף בעלים, אין ספק שאי אלה אקדחים ואוטומאטים יימצאו גם בידי בעלי עבר פלילי. וכך נוכל לספר, בשנה הבאה, על אורי או גדי, את מה שעד עכשיו סיפרו על פדרו. מכירים? טוב, אז תקראו:

פדרו נעצר והואשם בשוד מזויין.

„מתי נערך השוד?" — מתעניין פדרו והחוקר אומר לו שביום א', בשעה 5 אחרי הצהריים.

„אם כן," — מצהיר פדרו בגאווה, — „יש לי אליבי מושלם. בשעה זו הייתי במשחק בין אינדיפנדנטה וראסינג".

„גם כן אליבי" — משיב החוקר בביטול — „היו שם עשרים אלף איש".

„כן, בטח" — מסכים פדרו — „אני יודע, אבל רק אחד מהם תקע בדקה ה-86 חמישה כדורים בשופט. זה הייתי אני".

זהו זה. נגמרו לי הבדיחות, תודה לאל.

* * *

לאחרים לא נגמרו. האנשים האחרונים שהייתי חושדת בהם שיש להם חוש הומור הם פרופסורים. מסתבר שטעיתי. יש בארץ פרופסורים בעלי חוש הומור עדין ומקורי והם אפילו מוכנים לשלם (אולי לא מכספם) כאלפיים לירות כדי לפרסם עובדה זו בעתון.

בראשית השבוע שחלף ראינו באחד מעתוני הערב מודעה על קצת יותר מרבע עמוד והיא קוראת — בחתימת 10 פרופסורים מהטכניון ומאוניברסיטת תל-אביב — להקים „ממשלת מרכז ליבראלית". לא ממשלת ליכוד לאומי, לא ממשלת חירום לאומית, לא ממשלת אלטרנטיבה — פשוט ממשלת מרכז ליבראלית. על מי אתם חושבים מיד? על שולמית אלוני והליבראלים העצמאיים, כמובן, הם המרכז. אבל הפרופסורים מפרטים בדיוק את 13 האישים שהם מתכוונים לכלול בממשלה החדשה: ראש הממשלה — פרופ' יגאל ידין. זה דווקא בסדר גמור. אם שר הבטחון ו„היורש" המיועד היה ארכיאולוג חובב, אין ספק שראש הממשלה חייב להיות בעל מוניטין עולמי בשטח זה. הבחירה גם מבטיחה שמצדה לא תיפול.

כשר הבטחון מוצע מר עזר וייצמן. זה בסדר, הג'וב כמעט נשאר במשפחה...

שר החוץ: מר שמואל תמיר. באמת אחד שיודע לדבר. לעשות מילא לא יצטרך הרבה, כי הרכב הממשלה מבטיח יחסים בינלאומיים פשטניים למדי: את חצי העולם נכבוש והחצי השני ינתק איתנו את היחסים הדיפלומטיים. שר הפנים — מר אריה דולצ'ין, תפקידו מוגדר: „רשויות ומרשם תושבים, דתות ואיכות הסביבה". זה יותר רציני מאשר להיות שר בלי תיק.

שר האוצר — מר דניאל ריקנטי. זה מ„בנק דיסקונט", אם אינני טועה והוא נועד להיות „הספרדי התורן" של ממשלת המרכז הליבראלית. נציג אידיאלי של „הפנתרים השחורים" ואנשי ישראל ב', ג' ו-ד'. שר הכלכלה: מר יעקב מרידור. אני בעד! מי שהצליח ליהפך לאחד מעשירי הארץ יידע גם להעמיד את המדינה על הרגליים. שר השירותים (התחבורה ותקשורת) מר חיים לסקוב. כמי שהצליח בצורה יוצאת מן הכלל בכל הנוגע ליחסי אנוש ברשות הנמלים הוא ללא ספק האיש הנכון במקום הנכון. שר רווחה (עבודה, סעד, ביטוח לאומי ובריאות) — מר יגאל הורוביץ. מי זה? שר הבינוי — פרופ' משה ארנס. טוב, אם הוא פרופסור אז הוא בטח בסדר. שר המשפטים — ד"ר בנימין הלוי — האיש הא-פוליטי ביותר בין שופטי בית הדין העליון. בסדר גמור! שר המשטרה — מר אריאל שרון. בהתחלה קיבלתי חלם. זה ג'וב בשביל אריק זה? אבל כאשר קראתי את הגדרת התפקיד, נרגעתי. „משטרה, שירות בטחון כללי, מלחמה בטרור". בקיצור — ריכוז של כוח. כמו ק.ג.ב., למשל, או, להבדיל אלף הבדלות — הגסטאפו. שר החינוך והתרבות — מר משה שמיר. קריצה גלויה מדי לדור סופרי הפלמ"ח. למה לא קישון, רבותי, מה רע בקישון? שר פיתוח מדעי: פרופ' יובל נאמן. מעניין אם מישהו שאל אותו אם ירגיש בנוח בחבורה כה מכובדת... אגב, כיו"ר ההסתדרות הציונית והסוכנות היהודית מוצע מר מנחם בגין וזה מרוקן לגמרי מכל תוכן את משרדו של מר תמיר.

איזה חוש הומור! פארודיה שנונה על כל המודעות הפוליטיות שבהן מביע מושהו זיכמיר את דעתו (תמורת אלף לירות ויותר) על הממשלה, המחדל, עונש מוות למחבלים ומה לא.

* * *

נגד פשע ואלימות, בשידורי טלוויזיה דווקא, יוצאת בשצף-קצף גם סיעת מפ"ם בכנסת. הצעה בנושא זה, הוגשה להנהלת המערך ולנשיאות הכנסת במושב הראשון, בין „הדרכים לביצוע המלצות ועדת ראש הממשלה לנוער במצוקה", „הפעלת אמצעים דחופים לבלימת ההתנוקרות" ונוות „ביטול הגבלות גיל מקבלת עובדים, במיוחד עולים חדשים". בסך הכל, הגישה סיעת מפ"ם במושבה הראשון של הכנסת ה-8 15 הצעות וביניהן גם זו — „ריבוי תוכניות פשע ואלימות בשידורי טלוויזיה".

אני מניחה שלחברי הכנסת אין זמן רב לחזות בטלוויזיה, אחרת היו יודעים שתוכניות המתח שלה (למרות שהן משודרות 5 פעמים בשבוע) הן צמחוניות ביותר. כלב לעומת מה שהולך בעולם הרחב, אפילו בארצות שמעבר למסך הברזל. יש לנו, ביום א', גנב סימפאטי אבל הוא משרת את הביון האמריקני ועובד במקצועיות רבה, ללא אלימות. יש לנו ביום ב' מניקס או קאנון, לסירוגין — והם בלשים פרטיים רודפי צדק ואם הם חולכים מכות הרי זה לא נראה רציני ואיש אינו מתרגש. כל האחרים: מקמילן, קולומבו ומקלאוד (המתחלפים מדי יום ג') וכמוהם מק-גארט מיום ה' ואירונסייד ממוצאי שבת — הם אנשי משטרה וחוק. התנהגותם כל כך מוסרית עד שלפעמים ממש משעממת. נושא התוכניות הוא תמיד חינוכי: נגד הסמים, נגד הגנבים, נגד הסחטנים, נגד כל הדברים הרעים שבעולם ובסוף הסרט מסתבר שהפשע לעולם אינו משתלם.

יש קצת מכות, אך אין רואים כל תמונות אכזריות ומעוררות סלידה. ישנו רצח — אך הנרצח הוא (כמו בספר בלשי טוב) תמיד דמות שולית, בלתי מוכרת לצופה, אפילו אנטיפאטית. והמתח איננו מתח אמיתי כי כל אחד יודע שהגיבור הראשי חתום על עוד עשרים או שלושים סרטים בסידרה וכמותו צוות עוזריו. אז למה לנו לדאוג?

ישנה לעומת זאת בטלוויזיה תוכנית אחת — הנהנית משיא הצופים — שהיא הרסנית מכל הבחינות. יש בה אלימות, פשע, מתח, רצח ומנה גדושה של אכזריות. מציגים בה גוויות צפות על פני הנהר, ילדים נפוחי בטן הגוועים לאיטם מרעב, מטורפים מציתים היכלות ובתי ספר, נערים פצועים נישאים על אלונקות, חיילים המספרים על עינויי תופת שהיו מנת חלקם בשבי, בתים הרוסים, שוטרים מפזרים הפגנה באלות, פוגרום במגרש כדורגל, המוני עקרות בית נדחסות ונרמסות כדי להגיע לסופרמרקט... כל הרע, כל המרתיע, כל המכאיב — תמצא בתוכנית זו, ואם אין בה אלימות גלויה הוקה עליה שתיתן דוגמאות בלתי חינוכיות: חברי כנסת מסיתים חיילים להפר פקודה, איש נכבד קורא לרעהו שקרן, הורים משביתים את לימודי ילדיהם, ערימות לכלוך מצטברות ברחוב, ים מלא חרא, מלונות פאר שנבנו ללא רשיון, אנשים מכובדים שהתגלו כרמאים, מנהיגים רוחניים מטיחים בוץ ועלבונות איש ברעהו, מאפיה רשמית מאלצת בתי מלון לבטל ארוחות לתיירים...

תוכנית אלימה ואנטי-חינוכית זו משודרת, כאמור, מדי יום ביומו בשעה מוקדמת למדי ומרכזת סביבה את כל בני המשפחה, כולל תינוקות זבות רבן. היא זורעת בלבם אי-בטחון, אימה והרס, והמתח המלווה אותה (כי לעולם אינך יודע מה יהיה הסוף ומתי יבוא ההמשך) הורס את העצבים. בכל זאת ישנם אלפים ואולי אף רבבות אנשים פרברסיים המותירים את הטלוויזיה כדי לחזות בתוכנית זו בלבד, ומדי יום ביומו...

ובכן — הבה נראה אם הכנסת הנכבדה תעז לבטל מסיבות חינוכיות ואסתטיות את יומן החדשות!

טלוויזיה כללית

יום ו' — 14.6
15.00 משפחת פרטרידג'
15.25 שלום לבוא השבת
16.55—18.45 משחקי הג־ביע העולמי בכדורגל 1974 — מערב גרמניה— צ'ילה (שידור ישיר מ־ברלין)
18.40 תכנית מיוחדת
19.45 חדשות (ער)
20.05 שיר השבת
20.10 „השבוע"
21.10 סרט קולנוע — שם הסרט: „שאלה של מזל"
22.50 קונצרט — סימפוניה מס' 8 מאת בטהובן
23.20 משחקי הגביע העו־למי בכדורגל 1974 — תקציר משחקים (שידור חי)
חדשות

שבת — 15.6
10.00 הצריף של תמרי — ברבות
10.30 פסטיבל שירי ילדים מספר 4
11.15 צפרי שיר
12.05 אבא אמא ואנחנו
16.55—18.45 משחקי הג־ביע העולמי בכדורגל 1974 משחק אורוגוואי— הולנד (שידור ישיר)
18.49 ד"ש עם שיר (ער)
19.20 חידושים והמצאות
20.00 המבדיל בין קודש לחול
20.30 מבט לחדשות
21.10 אירונסייד
22.00 בידור חו"ל — „פגי־שה עם משה דיסטל"
22.50 מבט ספורט + תק־ציר משחקי הגביע העו־למי בכדורגל
00.20 חדשות

יום א' — 16.6
17.30 חדשות
17.32 חבורת ברידיי
18.00 אות־אות־אות
18.32 סמי וסוסו (ער)
19.00 סידרה דוקומנטרית על סין
19.30 חדשות ויומן השבוע
20.00 עלם ועלמה
20.30 מבט לחדשות
21.00 גנב שכמוך
21.50 „בטהובן" — דרמה דוקומנטרית — על חייו מהיותו בן 27, השנה ש־בה עזב את בון ועבר לגור בוינה, ועד שהת־פרסם כמלחין דגול, ש־מונה שנים אחר כך. ה־מחזה מבוסס על עובדות היסטוריות ועל הביוג־רפיה של בטהובן
23.20 חדשות

יום ב' — 17.6
17.30 חדשות
17.32 מה לראות — שע־שועים ותחביבים
18.00 הצריף של תמרי
18.32 ספורט (ער)
19.17 זרקור (ער)
19.30 חדשות (ער)
20.00 תעודה — „רמבר־נדט"
20.30 מבט לחדשות
21.00 בידור — „הערב עם דודו דותן"
21.40 תעודה — צפרי שיר
22.30 קנון
23.20 חדשות

יום ג' — 18.6
17.30 חדשות
17.42 „אספן"
18.10 סרט קצר עם צ'רלי צ'פלין
18.20 ידידי ברחבי העולם — אוסטרליה
18.32 כוח אווירי — „הקרב על בריטניה — יוני 1940"
19.00 למשפחה
19.30 חדשות (ער)
20.00 מבט לחדשות
20.25 משחקי הגביע העו־למי בכדורגל 1974 — סקוטלנד — ברזיל (שי־דור ישיר מפרנקפורט)
22.15 מוקד
23.00 משחקי הגביע העו־למי בכדורגל 1974 — תקציר משחקים (שידור חי)
23.40 חדשות

יום ד' — 19.6
17.30 חדשות
17.32 פסטיבל שירי ילדים מס' 4
18.20 סרטים מצויירים
18.32 לנוער (ער)
19.00 לחישה (ער)
19.05 כרטיס ביקור
19.30 חדשות (ער)
20.00 מבט לחדשות
20.25 משחקי הגביע העו־למי בכדורגל 1974 — ארגנטינה — איטליה (שידור ישיר משטוט־גארד)
22.15 סרט טלוויזיה — „איש וירג'יניה"
23.30 חדשות

יום ה' — 20.6
17.30 חדשות
17.32 קרקס
17.40 דקטארי
18.32 סרטים מצויירים
18.45 „יש לי שאלה"
19.30 חדשות
20.00 כליבו פק — מגזין לכל
20.30 מבט לחדשות
21.00 הוואי חמש אפס
21.50 „ניקי ראש"
22.30 משחק השבוע
23.30 חדשות

טלוויזיה לימודית

יום ו' — 14.6
07.50 סרטוט ט' — רישום מידות בגופים
08.15 חשבון ז' — חיסור במספרים ממשיים
08.40 פרקי ספרות ז'־ט' — רוחצת בבריכה
09.05 גיאומטריה ו' — חי־שובי נפח
10.00 ביולוגיה י' — סר־טן: סטיית מהומיוסט־סיס
10.25 חבורה שבדרך
10.55 טלנוער — עובדים עליך
11.30 דני וגיל במסע בל־תי רגיל (אמנות)
12.00 דני וגיל במסע בלתי רגיל (אמנות)
12.30 טלנוער — עובדים עליך

יום א' — 16.6
07.50 טכנולוגית ט' — ייצור מוצר (משדר סי־כום)
08.15 גיאומטרית ט' — קטע אמצעים
08.40 לשון וספרות ב"הי — נסים ונפלאות
09.05 אנגלית ח'
09.25 חברת שבדרך
10.00 אנגלית ט'
10.20 טבע ו' — קבוע אך משתנה, משתנה וקבוע
11.05 אלגברה ט' — מע־רכת משוואות: פרמטר
11.25 חשבון ח' — יבוא ויצוא
12.00 אנגלית י'
13.00 סרטוט ט' — גודל אמיתי של קטע
13.20 פרקי ספרות ז'־ט' — רוחצת בבריכה
16.00 שעשועי צדפים

יום ב' — 17.6
08.15 אנגלית ו'
09.05 גיאומטרית ו' — חי־שובי נפח
10.00 ביולוגיה ט' — תו־רשה: כיצד פועלים גנים בחיידקים?
10.20 אנגלית ח'
12.00 ביולוגיה י' — סר־טן: סטיית מהומיוסט־סיס
12.20 טבע ד' — רביית האמנון
12.40 לשון וספרות ב"הי — נסים ונפלאות
13.20 טבע ו' — קבוע אך משתנה, משתנה וקבוע
13.40 פגישה עם סופר — שיחה עם עטאללה מנ־צור
16.00 טיסני האותות מתאי־לנד — סרט תיעודי
16.45 ביולוגיה — ד.נ.א.

יום ג' — 18.6
09.05 חשבון ז' — חיסור במספרים ממשיים
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ד'
10.45 גני ילדים — אחד לאחד
11.05 גיאומטרית ט' — קטע אמצעים
11.25 אנגלית ד'
12.00 אנגלית י'
12.20 חבורה שבדרך
13.00 טכנולוגית ט' — ייצור מוצר (משדר סי־כום)
13.40 הכרת הארץ — דרך הים
16.00 ניסים ונפלאות — מאת לאה גולדברג
16.13 אנרגיה ואיכות הס־ביבה
16.45 השתלמות מורי מט"ל

יום ד' — 19.6
08.15 חשבון ח' — יבוא ויצוא
08.40 חמור לשון ז'־ט' — נדודי שינה
09.05 חשבון ח' — תרגום מבעיה לתבנית־פסוק
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ד'
10.45 מסיפורי שפת הנחל — מסע אל הירח
11.05 ביולוגיה ט' — תו־רשה: כיצד פועלים גנים בחיידקים
11.25 אנגלית ח'
12.00 אלגברה י' — מע־רכת משוואות: פרמטר
12.20 גיאומטרית ו' — חי־שובי נפח
13.00 דני וגיל במסע בל־תי רגיל (אמנות)
13.20 טבע ד' — רביית האמנון

יום ה' — 20.6
08.40 לשון וספרות ב"הי נסים ונפלאות
09.05 חשבון ו' (סידרה א') — חילוק בשברים עשרוניים
10.00 טכנולוגיה ט' — ייצור מוצר (משדר סי־כום)
10.20 חשבון ח' — יבוא ויצוא
10.45 גני ילדים — אחד לאחד
11.25 טבע ו' — קבוע אך משתנה, משתנה וקבוע
12.20 טבע ד' — רביית האמנון
16.00 אנגלית
16.18 גיאומטריה — קטע אמצעים
16.32 גיל אלדמע ועוזריה אלון
17.00 טלנוער

זהב בעמק

(סוף מעמ' 8)

אי בנושא זה. אני רוצה לתרום את כל הכ־נסות המפעל שאקים ב„יער מרים" ועל כן אאבק בעקשנות למימוש תוכניותי. אני אזרח המדינה והחוק יכיר בזכויותי, לא יפלה אותי לרעה לעומת הקיבוץ. לאחד החברים המרכ־זיים של גניגר אמרתי שאני אוותר על ה־מאבק רק תמורת הסכמתם שאקים לבדי את המפעל ותמורת סכום של 100 מיליון ל"י, אותו הם יפקידו בידי ממשלת ישראל, לצורך הקמת המרכז". — מדגיש מ. ברש.

לחברי הקיבוץ המחיש זרם האלפים שנהר אל היער בעקבות הפירסומים עוד יותר את הסכנה שביצירת מרכז עלייה לרגל של המו־נים, בזוכרם היטב כי במחלוקת שורבבה גם הכוונה למשוך תיירים לכאן מבין מיליארד הנוצרים שבעולם (על סמך „הקידה לנצרת" המתגלית בזווית עמידתם של הנמצאים בין עצי היער) חוזרים הם ומדגישים כי לא יעסקו במימכר אשליות ויאבקו לשמור על שלום ביתם. גם אם קשה להם להודות בכך, הרי חשים הם כי הכשלון היה בקיבוץ פגיעה,

כאשר חברים מכובדים סונוורו על ידי אפש־רויות לא בדוקות של צבירת נכסים וחייבו בחתימתם זקן וטף שבקיבוץ, ובלי ההסכמה המפורשת שרק אסיפת החברים יכולה להע־ניק להם.

בשל כל אלה מקבל המאבק המשפטי־ציבורי על „היער המכושף" מימד מיוחד, ומז־כיר לנו איכרים בארצות אחרות ובעמים אח־רים, שבאדמותיהם נתגלו אוצרות והם נאלצו להיאבק בחירוף נפש נגד הנסיונות לנשלם. לרוב הסתיימו מאבקים אלה בלא הצלחה. ב־מקרה שלנו התשובה היא, כך נראה, לא רק בידי מוסדות משפט כי אם בידי החברה הישר־ראלית, על כל המפריד בינה לבין החברות המשמשות בארצות אחרות. אלא שאם גם באמת, כי הפרשה כולה תסתיים ב„מיתת נשיקה" של אי הגשמת תוכניותיו של מ. ברש, הרי יש מקום להרהור נוקב ומעמיק על הקשר שבין כלליה הבלתי כתובים של החברה הקיבוצית ומידת ניצולם ע"י הסביבה החיצונית.

המהפכה השחורה

(סוף מעמ' 9)

המת וייטנאם „בלעה תקציבים עצומים שנו־עדו לשפר את חיי השכבות המקופחות. אם ב־1959 היה אחוז השחורים השרויים בעוני — 56%, הרי ב־1972 — ירד ל־33%.

הוויכוח אם ללכת לבד למאבקים או יחד עם בני־ברית פוטנציאליים — עדיין נטוש. הדור הצעיר הקל להתנער לאחרונה ממנ־היגיו המיליטאנטיים, כולל אלילים כמו אל־דריג' קליבר האגדית. דוגמת מי ווי וילקינס, ממנהיגיו הבולטים של „הארגון הלאומי לקידום אנשים צבעוניים" (N.A.A.C.P.), ניסח זאת בדרך קולעת: „מאבקם של השחורים במדינה זו מודה כי הם זקוקים למאבקים הקשורים בשוויון זכויות. הם זקוקים לכוח פוליטי, הם צריכים להרוויח יותר ויותר. עלינו להיאבק על שיפור החינוך, על קבלת מישרות, על כוח כלכלי ועל התארגנות במקצ־צעות. עלינו להשתמש בכל נשק אפשרי כדי לקדם את עצמנו שנוכל להרים את הראש בגאון ולא להתבייש במוצאנו."

רק עשרים שנה חלפו מאז ותולדות הויס־טורים של בית־הדין־העליון, הישגים או־רח השיגה הקהילה השחורה הם מרשימים ביותר. אם כי אין להתעלם מהעובדה שחל־קים ניכרים מאנשי קהילה זו עדיין שרויים בעוני ובמצוקה.

רדיו

יום ו' — 14.6

רשת א'
08.05 „מעדנים מוסיקליים" מוצארט: סונטה בסי־במול מג'ור לבסון וצ'לו (מנפרד בראון — היינריך מאיזנסקי), שופן: פנטסיה־פולונז, אופוס 61 (ולאדימיר הורוביץ — פסנתר, מתוך הופעה פומ־בית), בורודין: רביעייה מס' 2 ברה־מג'ור לכלי־קשת (רביעיית דרולק)
09.05 מהקלטות התזמורת הסימפונית ירושלים — רשות־השידור — מנטס־לבאץ': „לאבירינת", בר־טוק: קונצ'רטו לשני פסנ־תרים ולתזמורת (סולנים: ברכה עדן ואלכסנדר תמיר)
11.15 שידורים לתלמידים
12.05 „הקונצרט שלי"
13.05 „קונצרט צהרים" — מנדלסון: סימפוניה מס' 12 בסול־מינור, צ'ייקוב־סקי: קונצ'רטו מס' 1 לפסנתר ולתזמורת
14.10 לאם ולילד
16.06 המזרח התיכון
17.05 „מוסיקה קלאסית בב־קשתך" — סופה: פתיחה „הפרשים הקלים", פרו־קופייב: „פטר והזאב", דיוקא: „שוליית הקוסם"
18.30 שבועון לספרות
19.05 „הטור השבועי"
20.05 „גיגונים"
21.05 „קונצרט ליל־שבת" (סטראו), בעריכת אלכסנ־דרה מלמד (מהקלטות שירות־השידור השבדי), — גארי ברתיני מנצח על התזמורת הסימפונית של רדיו שבדיה — היידן: סימפוניה מס' 89 בפה־מג'ור, סטרבינסקי: סימ־פוניית תהילים (עם המקה־לה של שירות־השידור השבדי)
23.05 „סיפורדיו" —
23.35 „פינאלה"

רשת ב'
13.05 „בחצי היום"
14.10 „עד ארבע"
16.06 „אנעים זמירות"
16.30 „ארוכה הדרך לשי־לה"
17.05 „במערכות ים" — מסע בספינת טילים
18.05 „לטעמי"
21.05 „קרן אור אל קרן זוית"
22.05 „אני צועה לי מנ־גינה"
22.45 יומן משחקי הגביע העולמי בכדורגל
23.05 „בירת זמבב רוח"

גלי צה"ל
06.05 צלילי בוקר
08.05 יומן הבוקר
09.05 ד"ש עם שיר
09.55 מבצר השיר החסידי הקצר
10.55 מילה בסלע
11.05 חמים וטעים
11.55 הקולות שמאחורי ה־סיפור
12.05 יומן הצהריים
13.30 הנקודה היהודית
14.05 משלנו — מבצר ה־זמונים העבריים
16.05 [illegible]
17.05 [illegible]
18.05 השבוע — יומן צה"ל
19.05 [illegible]
20.05 [illegible]
21.05 [illegible]
22.05 [illegible]
23.05 [illegible]
23.53 שיחת חצות — [illegible]
00.05 יומן חצות
00.30 ציפורי לילה
03.05 פזמונים אל תוך ה־שחר

שבת — 15.6

רשת א'
08.05 „שחרית לשבת" — באך: סויטה מס' 4 ל־תזמורת, צ'ימרוזה: קונ־צ'רטו לאבוב ולתזמורת (פייר פיירלו, עם הסולנים מונצ'יה), רספיגי: „ארני רומא" (תזמורת הב.ב.סי.)
09.05 „עולם המדע"
09.30 „הידון מוסיקלי"
10.05 יומן השבוע
11.05 „המסך עולה" — „ה־נערה החדשה אלמת"
13.05 „קונצרט צהרי־שבת" (סטראו) — ביזה: פרלוד למערכה הראשונה של „כרמן", ברהמס: קונצ'רטו מס' 2 בסי־במול מג'ור לפסנתר ולתזמורת, אופוס 83
14.05 לאם ולילד
15.05 „מוסיקה קמרית" — פרנץ ברוואלד: רביעייה שישייה לכלי־קשת
16.05 „ואני תפילתי"
17.05 „רצף מוסיקלי"
18.00 מחזי קלוד דביוסי
18.05 „חליל במים" — (ג) „אינטרלוד רוסי"
18.40 רומנסות ספרדיות
20.05 „רסיטל" — הרוטונה בריליאן (כינור), עם ג'ר־אלד רובינס (פסנתר) — איזאי: סונטה־בלדה מס' 3 לכינור־סולו, שוברט: פנטסיה לכינור ופסנתר
20.40 פודיל טלר־בלום (סו־פראן) — שירים מאת פאול בן־חיים
21.05 „המבדיל" — „מלווה מלכה"
22.05 „גלגל המזלות"
23.05 „אזנת פענח"

רשת ב'
14.25 „מוכר והביב"
15.05 „פאריס 1900 לה־בל־אפוק"
16.05 „דלת פתוחה"
17.05 „גל לסטודנט"
18.05 „הנושא בטיפול"
18.30 ממגרש הספורט
21.05 משירי העמים
21.45 „מוצאי ספורט"
22.05 „מארבע כנפות תבל"
23.05 „דודי בן־זאב מגיש"

גלי צה"ל
06.05 שבת בבוקר
08.05 יומן הבוקר
09.05 סנדוויץ' — של פע־למים ופזמונים
11.05 אורח למסיבה — עם אורח [illegible] תוך כדי התכנית
12.05 פרשות — [illegible]
13.05 שאלות אישיות — יעקב אגמון עם [illegible]
14.05 [illegible] השביעי
16.05 על נושא אחד
17.05 השבוע
18.05 בימת רדיו — „שי־חות עם השטן"
19.05 ממני אליך
20.05 הכוכבים — [illegible] לפי בקשות
21.05 מסורת [illegible]
21.35 שירים מתוך [illegible] ומחזות מוסיקליים
22.05 [illegible]
22.15 [illegible]
23.05 [illegible]
23.53 שיחת חצות — [illegible]
00.05 יומן חצות
00.30 ציפורי לילה
03.05 פזמונים אל תוך ה־שחר

יום א' — 16.6

רשת א'
08.05 „קונצרט בוקר" — היידן: רביעייה בפה־מג'ור, אופוס 3 מס' 5, לכלי־קשת. מוצארט: א־ריות מתוך האופרות „חליל הקסם", „חתונת פיגארו" ו„דון ג'ובאני", ביזה: סימפוניה בדו־מג'ור, אלגאר: „תמונות ים"
11.15 שידורים לתלמידים
11.40 שיר ופזמון
12.35 „רסיטל" — שופן: נוקטורן ו־ואלס, דביוסי: „סגורדת", „ערב בגרנדה"
13.05 „קונצרט צהרים" — היידן: קונצ'רטו לצ'לו ולתזמורת, אופוס 101, סטראבינסקי: „ציפור ה־אש", סויטה
14.10 לאם ולילד
15.05 „רדיודע"
16.06 „מוסיקה ויותר" — ולאדימיר אוסאצ'בסקי: „מעין וממחכת", מילטון בביט: „חיבור לסינת־סייזר", בולנט ארל: „מו־סיקה אלקטרונית מס' 1", ולאדימיר אוסאצ'בסקי ו־אוטו לונינג: קטע לסרט־מגנטי ולתזמורת, מריו דוידובסקי: תרגיל אל־קטרוני מס' 1
17.05 „מוסיקה ליום רא־שון" — באך: כוראל, ליסט: „מיסת הכתרה הונגרית"
18.05 „על אנשים ומספרים"
18.30 „עם ישראל חי" — תכנית על קהילות ישראל בחו"ל
19.25 קלאסי וקל
20.05 „מאולמי הקונצרטים שלנו" — התזמורת ה־פילהרמונית הישראלית, חלק א' — מתוך קונצרט מיצירות באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 3 בסול־מג'ור, קונצ'רטו בלה־מינור לכינור ולתזמורת, חלק ב' — מתוך קונצרט מיצירות בטהובן: פתיחה „פרומתאוס", סימפוניה מס' 4 בסי־במול מג'ור, אופוס 60
21.25 „אמני האתמול"
22.05 „המסך עולה" — „ה־ארונית הרוכל"
23.05 „מוסיקה קמרית" — בטהובן: רביעייה מס' 1 במי־במול מג'ור לפסנתר, כלי־קשת, פרוקופייב לביצוע כלי־קשת מס' 1 אופוס 50

רשת ב'
13.05 „בחצי היום"
14.10 לי ולך — שיר ולבם
15.52 „על רגל אחת"
16.06 „ראשון ראשון הביב"
16.30 „בתקווה שתבין את הרמז"
17.35 „המרוץ"
18.45 היום בספורט
21.05 „בקשם אישים"
21.30 נעימות קלות
22.05 „ממני שפי"
23.05 „אודם צחק"

גלי צה"ל
05.05 שחר טוב
08.05 יומן הבוקר
09.05 ד"ש עם שיר
09.55 שיחה ירושלמית
10.55 מילה בסלע
11.05 חמים וטעים
11.55 שבא צא — פינתו של שלמה שבא
12.05 יומן הצהריים
14.05 שתים עד ארבע
16.05 נא לצלצל
17.05 יומן הערב
17.40 פזמונים לכולם ד"שים
18.05 רדיוספורט
20.05 כרצונכם
21.05 מבחרדיו
22.05 חלילה — עם אורי סלע
23.15 הגביע העולמי של ה־קר
23.53 שיחת חצות — [illegible]
00.05 יומן חצות
00.30 ציפורי לילה
03.05 פזמונים אל תוך ה־שחר

יום ב' — 17.6

רשת א'
08.05 „מיגוון אמנים" — עם המנצח אטאולפו אר־חנטה, נגן־המנדולינה בו־ניפאצ'ו ביאנקי, הפסנתרן מאוריציו פוליני, הזמרת בירגיט נילסון, רביעיית דתאני, החצוצרן אנדרה [illegible], להקת „פרו־ארטה אנטיקווה", הזמר [illegible], להקת פילים ג'ונס, הכנר ברוניסלב גימפל, והזמרת ריזה סטיבנס
09.05 „קלאסי וקל"
10.05 „נגינה בצוותא" — בטהובן: סרנדה, אופוס 41, פוקשימה: „מאי", לחליל־סולו, עדן פרטוש: „חזיונות"
11.15 שידורים לתלמידים
11.35 שיר ופזמון
12.15 שידורים לתלמידים
12.35 „פרקי נגינה" — שו־ברט: פנטסיה בדו־מג'ור אופוס 15 („הנודד")
13.05 „קונצרט צהרים" — אוטקר ירמיאס: הפתיחה „אביב", אופוס 9, יוא־כים: קונצ'רטו הונגרי אופוס 11, מוצארט: אריה קונצרטית, ק. 528
14.10 לאם ולילד
15.05 „רדיודע"
16.06 „מינחה מוסיקלית" — היידן: שלישייה בפה־דיאז מינור לפסנתר, כי־נור וצ'לו, ברהמס: שלי־שייה בדו־מג'ור, אופוס 87
17.05 „מועדון המוסיקה של רשות־השידור"
20.05 „הנזל וגרטל" (סטר־או) — אופרה מאת הומ־פרדינק
22.05 „השעה הספרדית" (סטראו) — אופרה מאת ראבל
23.05 „מוסיקה קלאסית כב־קשתך" — באך: פרלוד ופוגה בדו־מג'ור, טלמן: סונטה לחליל, 2 ויולות דא־גמבה וקונטינואו, דב־יוסי: „סויטה ברגמסקית", גלברון: „עיטורים לחליל ונבל"

רשת ב'
13.05 „בחצי היום"
14.10 „כאן אהוד מנור"
16.06 „מקום בצמרת"
16.30 „בתקווה שתבין את הרמז"
18.45 היום בספורט
21.05 „ארוכה הדרך לשי־לה"
21.40 „חבר זמר"
23.05 „גל לסטודנט"
00.05 „בא לי ג'אז"

גלי צה"ל
05.58 ברכת השחר
06.05 צלילי בוקר
08.05 יומן הבוקר
09.05 ד"ש עם שיר
09.55 רק רגע — עם נתן זהבי
10.55 מילה בסלע
11.05 חמים וטעים
11.35 מכל מקום
12.05 יומן הצהריים
13.30 נ.ב. — פינתו של יוסף לפיד.
14.05 [illegible]
15.05 שלוש ארבע חמש
17.05 יומן הערב
17.40 פזמונים לכולכם + ד"שים
18.05 [illegible] — עם אל"מ דוד לסקוב
19.05 סביב העולם ב־60 דקות
20.05 מצעד הפזמונים הלו־עזיים
22.05 חלילה — עם עוזיה שביט בשיתוף חי
22.15 הגביע העולמי של ה־קר
23.53 שיחת חצות — שי־חתו של יורם טורת על צליבה בארץ הפלאות
00.05 יומן חצות
01.00 ציפורי לילה
03.05 פזמונים אל תוך ה־שחר

יום ג' — 18.6

רשת א'
08.05 מעדנים מוסיקליים קרל שטאמיץ: רביעיה תזמורתית בדו־מג'ור (ה־תזמורת הקמרית של מינכן בניצוח קורט רדל) סטרבינסקי: „פולצי־נלה", באלט מושר, על־פי פרגולזי (סולנים, ו־התזמורת הסימפונית של קולומביה בניצוח איגור סטראבינסקי)
09.05 שעה במחיצתו של הפסנתרן קלאודיו אראו: בטהובן: סונטה בדו־מי־נור „הפתטית"; שומאן: קטעי־לילה, אופוס 23; ליסט: „משחקי מים ב־וילה ד'אסטה"
10.05 [illegible]
11.15 שידורים לתלמידים
11.35 שיר ופזמון
13.05 קונצרט צהרים — טילמן סוזאטו: סויטת־מחולות מן המאה ה־16; (להקת „קולגיום אאור־אום"); פולנק: סונטה לקרן, חצוצרה וטרומבון (להקת פילים ג'ונס); אדם דה לה האל: „מש־חק רובין ומריון" (רבי־עיית המוסיקה העתיקה); אאוון בוצה: סונטינה (להקת פילים ג'ונס); קרלוס שאבז: „פירמי־דה 3"; קלוד דרבן: „בראגל" (להקת „קולג־יום אוראום")
14.10 לאם ולילד
14.35 בארץ הלמה — חי־דון חי
15.05 רדיודע
16.06 צלילי־עשרה — מו־סיקה צבאית: סדרת תכ־ניות בעריכת אלי שליי־פר — ג) „שיר הלכת במוסיקה האמנותית"
17.05 צלילי ג'ז
17.45 אניגמה — שעשועון מוסיקלי
18.05 כאן עפולה
20.05 עולם המדע
20.30 התזמורת הסימפונית ירושלים — רשות־השי־דור (סטראו) — המנ־צח: לוקאס פוס: מא־ראתון מיצירות בטהובן: מוסיקה קמרית, מוסיקה לכלי־נשיפה, מוסיקה סימפונית: הסימפוניה התשיעית, ועוד; בהפס־קה: א) „קונצרט הערב"; ב) „אניגמה" — פתרון
23.05 ראיון החודש

רשת ב'
13.05 בחצי היום
14.10 מטוס ועד מכלל
15.05 מצלילי המזרח בב־קשתך
16.06 מהדורה עברית — פזמונים לעולים בלבוש עברי
16.30 בתקווה שתבין את הרמז
17.05 אותי זה מצחיק
18.05 סובב לו השיר
21.05 שיגור ישר — [illegible] אל עבר ארוע מסוים בעבר
22.05 [illegible] — הצגות ירושלמיות
22.45 יומן משחקי הגביע העולמי בכדורגל
23.05 אני שלך ואת שלי

גלי צה"ל
5.59 ברכת השחר
06.05 צלילי בוקר + ד"ש
08.05 יומן הבוקר
09.05 ד"ש עם שיר
09.55 דין ודברים — עם [illegible]
10.40 [illegible]
10.55 מילה בסלע — עם אורי סלע
11.05 חמים וטעים + ד"ש
11.35 מה לעשות
12.05 יומן הצהריים
13.30 זה מוכר לי
14.05 שתים עד ארבע
16.05 נא לצלצל
17.05 יומן הערב
17.40 פזמונים לכולכם
18.05 מה מבקש
19.05 ממנה אליך
20.05 [illegible]
20.30 פינת הג'ז
21.05 בימת רדיו — „ה־גשר" מאת מריו פראטו

יום ד' — 19.6

רשת א'
08.05 קונצרט בוקר — מ־יצירותיהם של: סונטה, מנדלסון, ביזה, היידן, ברהמס
10.05 קונצרט בוקר — המשך: סן־סנס, אלגאר, פרוקופייב
11.00 עברית לעם
11.15 שידורים לתלמידים
11.35 שיר ופזמון
12.15 שידורים לתלמידים
12.35 פרקי נגינה — מו־צארט: סונטה בפה־מ־ג'ור לכינור ופסנתר, ק. 376
13.05 קונצרט צהרים — שוסטקוביץ': סימפוניה מס. 10 במי־מינור
15.05 רדיודע
15.30 למורה
16.06 שקספיר, אמנות ה־צלילים — א) „המוסיקה בעולמו של שקספיר"
17.05 תזמורות כלי־נשיפה תזמורת חיל הקארא־ביניארי מרומא בניצוחו של דומיניקו פנטיני
17.35 הידון מוסיקלי
18.05 על אנשים ומספרים
18.30 מועדון שעון הזהב
19.25 קלאסי וקל
20.05 נגינה בצוותא (סטר־או) — גרגורי חיימוב־סקי (פסנתר), יצחק ברס (כינור), אלה ימפולסקי (צ'לו), אמנון זמיר (קלרינית), מנגנים — מסייאן: „רביעייה לאח־רית הימים"
22.05 „אשנב" — משנתו של הרב קוק
23.05 הקונצרט שלי

רשת ב'
13.05 בחצי היום
14.10 כאן אהוד מנור
16.06 משירי המסך הגדול
16.30 בתקווה שתבין את הרמז
17.05 מה הקשר — שעשו־עון באמצעות הטלפון
18.05 לאור הזכרונות — שירים מבית אבא
18.45 היום בספורט
21.05 אני חדש בארץ — עם משפחות עולים
21.30 פינת הג'אז
22.05 עד חצות בירושלים
22.45 יומן משחקי הגביע העולמי בכדורגל
00.05 לילה של כוכבים — לקט שירים ומזמורים

גלי צה"ל
06.05 צלילי בוקר
08.05 יומן הבוקר
09.05 ד"ש עם שיר
09.55 [illegible] — של לוי יצחק הירושלמי
10.55 מילה בסלע — עם אורי סלע
11.05 חמים וטעים
11.35 צבאות עולם
12.05 יומן הצהריים
13.30 מי ינצח ומי שפיט — תחזית ספורט
14.05 שתים עד ארבע
16.05 [illegible]
17.05 יומן הערב
17.40 פזמונים לכולכם + ד"שים
18.05 תכנית הראיון של יום ד' בערב: [illegible]
19.05 מה היה קורה אילו ניצח נפוליון בווטרלו
20.05 הקונצרט השבועי
21.05 כרצונכם — [illegible] ופזמונים לפי בק־שות
22.05 חלילה עם יצחק טישלר
22.15 הגביע העולמי של הקר
23.53 שיחת חצות — שי־חתו של [illegible]
00.05 יומן חצות
00.30 ציפורי לילה
03.05 שירים אל תוך ה־שחר

יום ה' — 20.6

רשת א'
08.05 מיגוון אמנים — עם המנצח ייבגני סבט־לאנוב, רביעיית כלי־קשת הישראלית, החצו־צרן הנרי אדלברכט, הזמר רוברט מריל, הפסנתרן ג'ון אוגדון, שלישיית לאוראטס, מקהלת המו־רמונים, מנגן האורגן א־דוארד פאואר־ביגס וה־זמרת ויקטוריה דה לוס אנחלס
09.05 צלילי אופרה — דו־ניצטי: „לוציה די לא־מרמור"
10.05 נגינה בצוותא — ברהמס: שלישייה במי־במול מג'ור, אופוס 40
11.15 שידורים לתלמידים
11.35 שיר ופזמון
12.15 שידורים לתלמידים
12.35 פרקי נגינה — אי־לנה ורד (פסנתר) — שו־פן: נוקטורן בפה־מי־נור, פולונז בפה־דיאז מינור; ראבל: „משחקי מים"
13.05 קונצרט צהרים — [illegible]: קונצ'רטו ב־לה־מינור לפסנתר ולתז־מורת; צ'ייקובסקי: „רו־מאו ויוליה", פתיחה־פנ־טסיה
14.10 לאם ולילד
15.05 רדיודע
15.30 ספרות למורי ולתל־מידי בתי־הספר העל־יסודיים
16.06 התזמורת הסימפונית ירושלים — רשות־השי־דור (סטראו) — מארא־תון מיצירות בטהובן — מוסיקה קמרית, מוסיקה לכלי־נשיפה, מוסיקה סימפונית: הסימפוניה התשיעית, ועוד
18.05 השבוע בכנסת
18.30 על עבודה ועובדים
20.05 כאן אולפן 1
21.00 צלילים חדשים — יאניס קסנאקיס: „לינא־יה אגון"; זיילבר אמי: „משחקים ונוזרות"
23.05 מוסיקה בתום היום: „פליכס מנדלסון" — דיוקנו של יוצר

רשת ב'
13.05 בחצי היום
14.10 לי ולך — שיר זכר־בה
16.06 הרכון לזמר — פז־מונים מסביב לעולם
16.30 בתקווה שתבין את הרמז
17.05 רדיו־עשרה
18.05 כשהיסמין פורח
21.05 ספורו של תיק
22.05 שוב יוצא זוהר
23.05 בינינו לבין עצמנו שיחות על בעיות אישיות
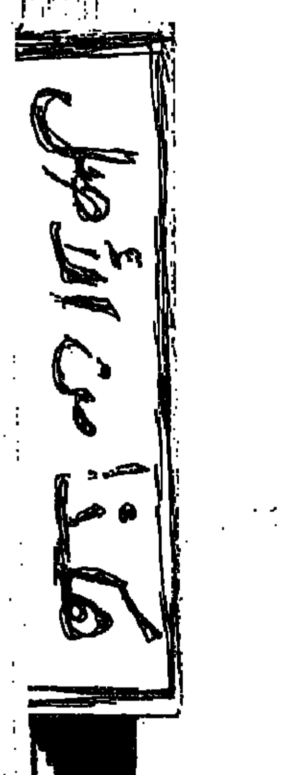
גלי צה"ל
05.05 צלילי בוקר
08.05 יומן בוקר
09.05 ד"ש עם שיר
09.55 [illegible] עם נתן זהבי
10.55 מילה בסלע
11.05 חמים וטעים + ד"ש
12.05 יומן הצהריים
13.30 זה קרה, זה קרה
14.05 שתים עד ארבע
16.05 נא לצלצל
17.05 [illegible]
17.40 פזמונים לכולכם
17.55 [illegible]
18.05 [illegible] — רות המתרגמים בישראל
19.05 [illegible]
20.05 כרצונכם
21.00 [illegible]
22.05 הלילה עם יוסף לפיד בשידור חי
22.15 הגביע העולמי של הקר
23.45 שיחתו של יצחק ליבני — [illegible]
00.05 יומן חצות
00.30 ציפורי לילה
03.05 פזמונים אל תוך ה־שחר